

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE
ÖĞRENCİLERİNİN KALIP SÖZ
KULLANIMLARININ İNCELENMESİ:
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Emine Kübra KOÇ

2501150852

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Uğur GÜRSU

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : EMİNE KÜBRA KOÇ Numarası : 2501150852
Anabilim Dalı / YABANCI DİL OLARAK
Anasanat Dalı / Programı : TÜRKÇE Danışmanı : DOÇ.DR. UĞUR GÜRSU
Tez Savunma Tarihi : 12.07.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENCİLERİNİN KALIP SÖZ
KULLANIMLARININ İNCELENMESİ: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ.

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / YETERLİ KARAR verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. HATİCE TÖREN		Kabul
2-DOÇ.DR. UĞUR GÜRSU		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM AKIŞ		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. YILDIZ KOCASAVAŞ		Kabul
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖZCAN TABAKLAR		

ÖZ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRENCİLERİNİN KALIP SÖZ KULLANIMLARININ İNCELENMESİ: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

EMİNE KÜBRA KOÇ

Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan kalıp sözleri belirleyerek bu kalıp sözlerin öğretimine ilişkin etkinliklerin özelliklerini incelemek ve öğrencilerin kalıp sözleri kullanabilme yeterliklerini tespit etmektir.

Bu çerçevede, öncelikle örneklem olarak seçilen İstanbul Yabancı Dil Olarak Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözlerin tespiti ve dil seviyelerine uygunluğu ve kalıp söz öğretim etkinliklerinin incelenebilmesi için nitel veri toplama yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Tespit edilen kalıp sözler dil düzeylerine göre abecesel sıralanmış, kalıp söz varlığı Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçeve'sine göre değerlendirilmiş, kalıp söz öğretim etkinliklerinin ise türleri, içerikleri ve etkinliklerle gelişimi hedeflenen beceriler sunulmuştur. Daha sonra, yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin kalıp sözleri kullanabilme yeterliklerini belirlemek amacı ile nicel araştırma yöntemlerinden tarama (survey) modeli kullanılmıştır. Bu aşamada, çalışmanın örneklemi oluşturan İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü B1 seviyesini tamamlamak üzere olan 50 öğrenciye altı bölümden oluşan yazılı bir sınav uygulanmıştır. Bu sınavdan elde edilen nicel veriler Microsoft Office 365 Excel programı ile analiz edilmiş ve her bir soru için frekans ve yüzde değerleri tablolar halinde sunulmuştur.

Yapılan araştırma sonucunda yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında dil seviyesi ilerledikçe kalıp söz varlığının ve kalıp söz öğretim etkinliklerinin azaldığı,

öğrencilerin kalıp sözleri ne düzeyde kullanabildiği, hangi kalıp sözleri daha fazla kullandığı ve ders kitaplarında yer almayan birçok kalıp söze hâkim oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi, Kalıp Sözler

ABSTRACT

EXAMINING OF FORMULAIC EXPRESSION USE OF TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNERS: ISTANBUL UNIVERSITY CASE

EMİNE KÜBRA KOÇ

This study aims to identify formulaic expressions in Turkish as a foreign language coursebooks, to examine the features of activities on formulaic expressions and to measure Turkish as a foreign language learners' competency in the use of formulaic expressions.

Within this framework, document analysis as a qualitative research method was used to identify formulaic expressions in Istanbul Turkish for Foreigners A1, A2, B1 and B2 level coursebooks, selected as the sample of the study, to evaluate formulaic expressions used for each Common European Framework level and to analyze formulaic expression activities in the coursebooks. Formulaic expressions found in the coursebooks are listed alphabetically in accordance with language levels. Furthermore, the type and the content of activities and the skill aimed to be improved are presented. Then, to measure Turkish as a foreign language learners' competency in the use of formulaic expressions, survey method, a primary quantitative research type was used. At this stage, the sample consisting of 50 students who were about to complete B1 level Turkish class at Istanbul University School of Foreign Languages took a written exam. The data gathered from the test were analyzed in Microsoft Office 365 Excel and a frequency table for each question was created.

Based on the results, as the language level increases, there are less formulaic expressions and fewer activities related to formulaic expressions in coursebooks. Also,

the competency level of students in using formulaic expressions and frequently used formulaic expressions learnt either in class or outside of class are revealed.

Key Words: Turkish as a Foreign Language, Teaching Turkish as a Foreign Language, Formulaic Expressions

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz çağda küreselleşmenin etkisiyle insanlar ekonomik, siyasi, iletişimsel ve sosyal açılardan birbirine yakınlaşmaktadır. Bu durum küresel iletişimin önemini vurgulayarak günümüzün en önemli gerekliliklerinden biri olan yabancı dil öğrenimini ön plana çıkarmaktadır. Dil öğreniminde amaç temel dil becerilerinin yanı sıra hedef dilin kültürel özelliklerinin de kazanımıdır. Bu süreçte dilin yapı taşı oluşturan ve kültürün yansıtıcısı olan söz varlığı aktif bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada Türkçenin söz varlığının temel öğelerinden kalıp sözlere odaklanılmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan kalıp sözlere ve kalıp söz öğretim etkinliklerinin özelliklerine yer verilmiş ve yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin kalıp sözleri kullanabilme yeterlikleri ölçülmüştür.

Çalışmamın temelini oluşturan sözcüklerden faydalanarak bu süreçte beni destekleyen hocalarıma, aileme ve arkadaşlarıma minnetlerimi ve teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Öncelikle tez yazma sürecinde yardımını esirgemeyen danışmanım sayın Doç. Dr. Uğur GÜRSU'ya, bilgilerinden faydalandığım ve çalışmama son halini vermemde bana yol gösteren sayın Doç. Dr. Fatma BÖLÜKBAŞ KAYA'ya ve sayın Dr. Asuman CİNCİOĞLU'na sonsuz ve içten teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle rehberim olan ve bitmeyen sorularımı cevaplayan Öğr. Gör. Begüm İHTİYARYER'e, görüş ve eleştirileriyle beni yönlendiren Öğr. Gör. Seçil ALACA'ya ve çalışma süresince beni destekleyen İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu ailesine teşekkürü borç bilirim.

Son olarak eğitim ve öğretim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, elinden geleni yapan, sevgi ve sabırla beni bugünlere getiren babam Celal KOÇ'a, annem Fatma KOÇ'a ve kız kardeşim Elif Sitre KOÇ'a sonsuz teşekkür ediyorum.

İSTANBUL, 2019
EMİNE KÜBRA KOÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI DİLDE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ

1.1. Dil	6
1.2. Yabancı Dil Öğretimi	10
1.3. Yabancı Dilde Sözcük Öğretimi	15

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE KALIP SÖZLERİN ÖĞRETİMİ

2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçede Söz Varlığı ve Sözcük Öğretimi	21
2.1.1. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler	23
2.1.1.1. Temel Söz Varlığı	23
2.1.1.2. Atasözleri	25
2.1.1.3. Deyimler	28
2.1.1.4. Kalıp Sözler	30
2.1.1.5. İkilemeler	35
2.1.1.6. Terimler	37
2.1.1.6. Yabancı Sözcükler	38
2.1.2. Yabancı Dil Olarak Türkçede Öğretilecek Sözcüklerin Seçimi	40
2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözlerin Önemi	46
2.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözlerin Öğretimi	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli	56
3.2. Evren ve Örneklem	57
3.3. Veri Toplama Araçları	58
3.4. Verilerin Toplanması	58
3.5. Verilerin Analizi	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE A1, A2, B1 VE B2 DERS KİTAPLARININ KALIP SÖZLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Kalıp Sözler	61
4.1.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler	62
4.1.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler	63
4.1.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler	65
4.1.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler	66
4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi	67
4.2.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi	68
4.2.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi	71
4.2.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi	74
4.2.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi	77

4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri	79
4.3.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri	80
4.3.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri	86
4.3.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri	88
4.3.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri	89

BEŞİNCİ BÖLÜM

TEST BULGULARI VE YORUM

5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Kalıp Sözleri Doğru Kullanmalarına Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorum	91
5.1.1. Öğrencilerin Sınavın 1. Bölümündeki Soruya Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	91
5.1.2. Öğrencilerin Sınavın 2. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	93
5.1.3. Öğrencilerin Sınavın 3. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	95
5.1.4. Öğrencilerin Sınavın 4. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	100
5.1.5. Öğrencilerin Sınavın 5. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	106
5.1.6. Öğrencilerin Sınavın 6. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	108
5.1.7. Öğrencilerin Sınavın 7. Bölümündeki Soruya Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum	113
SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKÇA	131
EKLER	140

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Öğrenme Yükünü Keşfetme	17
Tablo 2.1. Dil Düzeylerine Göre Sözcük Dağarcığı Alanı	45
Tablo 2.2. Dil Düzeylerine Göre Sözcük Dağarcığı Hakimiyeti	46
Tablo 5.1. Sınavın Birinci Bölümündeki Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	92
Tablo 5.2. Sınavın İkinci Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	93
Tablo 5.3. Sınavın İkinci Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	94
Tablo 5.4. Sınavın İkinci Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	94
Tablo 5.5. Sınavın İkinci Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	94
Tablo 5.6. Sınavın İkinci Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri.....	95
Tablo 5.7. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	96
Tablo 5.8. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	96
Tablo 5.9. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	97
Tablo 5.10. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	97
Tablo 5.11. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	98
Tablo 5.12. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 6. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	98
Tablo 5.13. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 7. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	99

Tablo 5.14. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 8. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	99
Tablo 5.15. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 9. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	100
Tablo 5.16. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 10. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	100
Tablo 5.17. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	101
Tablo 5.18. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	101
Tablo 5.19. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	102
Tablo 5.20. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	102
Tablo 5.21. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	103
Tablo 5.22. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 6. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	103
Tablo 5.23. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 7. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	104
Tablo 5.24. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 8. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	104
Tablo 5.25. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 9. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	105
Tablo 5.26. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 10. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	105
Tablo 5.27. Sınavın Beşinci Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	106
Tablo 5.28. Sınavın Beşinci Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	106
Tablo 5.29. Sınavın Beşinci Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	107

Tablo 5.30. Sınavın Beşinci Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	107
Tablo 5.31. Sınavın Altıncı Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	109
Tablo 5.32. Sınavın Altıncı Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	109
Tablo 5.33. Sınavın Altıncı Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	110
Tablo 5.34. Sınavın Altıncı Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri	112
Tablo 5.35. Sınavın 7. Bölümünün Tamamlanmasına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	113
Tablo 5.36. Sınavın 7. Bölümünde Öğrenciler Tarafından En Çok Kullanılan Kalıp Sözlere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	114

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. TUD’da İnşallah Sözcüğü Sözlü Metin Sorgusu	42
Şekil 2.2. TUD’da İnşallah Sözcüğü Yazılı Metin Sorgusu	42
Şekil 2.3. Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Dil Öğretim Seviyeleri	44
Şekil 4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	80
Şekil 4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	80
Şekil 4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	81
Şekil 4.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	81
Şekil 4.5. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	81
Şekil 4.6. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	82
Şekil 4.7. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	82
Şekil 4.8. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	82
Şekil 4.9. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	83
Şekil 4.10. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	83
Şekil 4.11. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	83
Şekil 4.12. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	84
Şekil 4.13. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	84

Şekil 4.14. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	85
Şekil 4.15. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	85
Şekil 4.16. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	86
Şekil 4.17. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	86
Şekil 4.18. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	86
Şekil 4.19. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	87
Şekil 4.20. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	87
Şekil 4.21. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	88
Şekil 4.22. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	88
Şekil 4.23. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	89
Şekil 4.24. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	90
Şekil 4.25. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği	90

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
AOÖÇ	: Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi
MÖ	: Milattan Önce
TDK	: Türk Dil Kurumu
TUD	: Türkçe Ulusal Derlem
vb.	: Ve Benzeri
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Problem Durumu

Son yıllarda yabancı dil öğretimi yalnızca dilbilgisi ve sözcük öğretiminden oluşmamakta ve hedef dilde verilen mesajların daha net anlaşılabilmesi için dilin temel öğelerinden olan kültürün öğretimine de yer verilmektedir. Bu durum günden güne önem kazanan yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de kendini göstermekte ve kültürel öğelerin aktarımı önem kazanmaktadır. Böylece bir toplumun yaşam tarzı, hayata bakışı, dini inanışları gibi ortak değerlerini yansıtmakta olan dil öğelerinin öğretimi son derece büyük bir önem taşımaktadır. Her toplumda selamlaşma, tebrik etme, iyi dilekleri iletme veya olumsuz düşünceleri ifade etme gibi belirli durumlarda kullanılan kalıp sözler, kültürün oluşması, yaşaması ve korunmasında en büyük göreve sahip olan dil birimlerindendir. Sözlü iletişimde sıklıkla kullanılan kalıp sözler kültür aktarımının yanında kişinin etkili iletişim kurabilmesi ve kendisini hedef dilin kültürünün bir parçası hissetmesini sağlamaktadır. Kalıp sözlerin öğretimi hedef dili öğrenen kişinin dilin konuşulduğu ülkede öğrenmesi durumunda daha kolay olmakta, kişinin günlük hayattaki tecrübeleri öğrenim sürecini hızlandırmaktadır. Kalıp sözlerin öğretimine dair hedeflerin gerçekleşmesi hususunda eğitimin en önemli kaynakları olan ders kitapları yetersiz kalmaktadır.

Bu araştırmanın problemi öncelikle İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında geçen kalıp sözleri belirlemek, her seviye ders kitabında yer alan kalıp sözleri Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'ne göre değerlendirmek, kalıp sözlerin öğretimine yönelik etkinliklerin özelliklerini incelemek ve öğrencilerin kalıp sözleri yeterli düzeyde kullanıp kullanamadığını ölçmektir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinde yer alan kalıp sözlerin tespiti, bu kalıp sözlerin Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'ne

göre değerlendirilmesi, kalıp sözlerin öğretimine dair olan etkinliklerin özellikleri açısından incelenmesi ve öğrencilerin kalıp sözleri kullanabilme yeterliklerini ölçmektir. Bu amaçla yabancı dil olarak Türkçe ğretiminde kalıp sözlere dair sorulması muhtemel olan bazı sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Araştırma Soruları

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarının kalıp sözleri AO kazanımları doğrultusunda sunma ve öğretme konusunda yeterli olduğu, aynı zamanda öğrencilerin bu kalıp sözleri doğru kullanabildiği hipotezinden hareketle, araştırma kapsamında yabancı dil olarak Türkçe ğrenen öğrencilerin ders kitaplarında hangi kalıp sözlerin yer aldığı, kalıp söz varlığının Avrupa Dil Portfolyosu göstergelerine göre yeterliği, kitaplarda hangi kalıp söz etkinliklerinin yer aldığı ve öğrencilerin öğrendikleri kalıp sözleri kullanımının yeterli düzeyde olup olmadığı incelenmiş ve şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler nelerdir?
2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler Avrupa Dil Portfolyosu göstergelerine göre yeterli midir?
3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında kalıp sözlerin öğretilmesine yönelik etkinliklerin özellikleri nelerdir?
4. Yabancı dil olarak Türkçe ğrencileri öğrendikleri kalıp sözleri doğru kullanabilmekte midir?

Varsayımlar

Öncelikle bu araştırmanın örneklemine oluşturan *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ğretim Seti*’nin zengin bir kalıp söz varlığına sahip olduğu ve bu kalıp sözlerin ğretimi amaçıyla ders kitaplarında yer alan etkinliklerin yeterli olduğu varsayılmıştır. Ayrıca, alışma grubunda yer alan İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller

Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü öğrencilerinin hepsinin aynı seviyede (Avrupa Diller Ortak Çerçeve Programı’nda belirtilen B1 seviyesi) olduğu düşünülmektedir. Bu öğrencilerin kendilerine verilen yazılı sınavı dikkatlice ve içtenlikle cevapladığı ve aynı şekilde sınavda yer alan çoktan seçmeli bölümde şans faktörüne başvurmadıkları düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Merkezi öğretim görevlileri tarafından hazırlanan ve 2018-2019 akademik yılında İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü’nde kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitapları ile sınırlıdır.

Çalışma grubu, 2018-2019 akademik yılı bahar döneminde İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü’nde B1 seviyesi eğitimini tamamlamak üzere olan 50 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrenci sayısı da araştırmanın sınırlılıklarından biridir.

Son olarak, sınavın uygulama süresi bir ders saati (50 dakika) ile sınırlı kalmıştır. Bu süre her öğrenci için yeterli olmamaktadır. Bazı öğrenciler süre kısıtlaması sebebiyle baskı altında hissedebilmekte ve soruları yanlış cevaplandırabilmektedir.

Alanyazın ile İlgili Araştırmalar

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözler üzerine yapılan bazı yayın ve çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Boylu ve Başar (2018), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültürel Boyutu: Türkçe Kalıp Sözlerin Farslara Öğretimi” adlı çalışmalarında Türkçe ile Farsça arasındaki eşdeğer kalıp sözleri tespit etmiş ve yabancılarla kalıp sözlerin

öğretiminde bu ortak öğelerden nasıl faydalanılabileceğini belirtmiştir. Buna ek olarak, yabancılara Türkçe kalıp sözlerin öğretiminde nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Çaydaş (2016), “Gazi Üniversitesi TÖMER ve İzmir Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setlerinde Kullanılan Kalıp Sözlerin İncelenmesi” başlıklı yayımlanmış Yüksek Lisans tezinde *Gazi Üniversitesi TÖMER ve İzmir Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setlerinde yer alan kalıp sözleri öncelikle anlam, yapı, işlev ve bağlam özelliklerine göre gruplandırmış, daha sonra bu kalıp sözlerin okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerine göre her dil seviyesinde dağılımını tespit etmiştir.

Kara ve Memiş (2015), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri” adlı makalelerinde kalıp sözleri sınıflandırmış, B2 seviyesi yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerine bir test ile kazanım-seviye analizi yapmışlardır.

Gökdayı (2016), “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretimi ve Kalıp Sözler” isimli çalışmasında, Avrupa Ortak Metni’nden faydalanılarak yabancılar için Türkçede sözcük öğretimine dair bir içeriğin oluşturulabileceğini ve kalıp sözlerin kısa diyaloglar aracılığıyla öğretilabileceğini göstermektedir.

Demir (2016), “Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözlerin Öğretimi” başlıklı yayımlanmış Yüksek Lisans tezinde kalıp sözlerin yabancılar için Türkçe öğretim setlerinde bağlam ve temalara göre dağılımını incelemiş ve kalıp sözlerin öğretiminde hangi bağlam ve temalar içinde verilmesi gerektiğine yanıt aramıştır.

Ünsal (2013), “Kalıp Sözler ve Çevirisi” adlı çalışmasında kalıp sözlerin yapısalılık, işlevsellik gibi çeşitli özelliklerini ve dil öğretiminde kalıp sözlerin hangi bağlamlarda kullanıldığını incelemiştir. Ayrıca, yazar Fransızcaya çevirdiği bazı kalıp sözlerden yola çıkarak kaynak ve hedef dildeki farklara dikkat çekmektedir.

Ertürk Şenden (2017), “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Kullanımına Yönelik Etkinlik Örneklerinin Başarı Üzerindeki Etkileri” başlıklı yayımlanmış Yüksek Lisans tezinde *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Seti*’nin kalıp söz varlığını incelemiş ve bu kalıp sözlerin öğretiminde kullanılmak üzere etkinlikler geliştirmiştir.

Alanyazın taraması yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlere yönelik yapılan çalışmaların son dönemde arttığını göstermektedir. Bu çalışmaların ortak hedeflerinin kalıp sözlerin anlamsal, yapısal, işlevsel, bağlamsal ve kültürel özelliklerini detaylı bir şekilde inceleyerek yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlerin önemini vurgulamak olduğu söylenebilir. Araştırmacılar, çalışmalarının sonucunda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlerin öğretime dair tespit ve önerilerde bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCI DİLDE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ

1.1. Dil

İnsan düşünen, üreten, özgür iradesi olan bir varlıktır. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği ise konuşması yani dile sahip olmasıdır. Mucize gibi yaklaşılan dilin birçok tanımı bulunmaktadır. Gencan'a (1979: 1) göre dil duygu, düşünce ve dileklerin aktarımında kullanılan seslerin tümüdür. Türk Dil Kurumu (2015) da dilin düşünülen veya duyulan şeylerin aktarımına odaklanarak bireyin bir şeyleri bildirme amacıyla sözcük ya da işaretlerle yapılan anlaşmayı dil olarak tanımlamaktadır. Vardar (2003: 71) dilin aidiyet özelliğini vurgulayarak dilin belli bir topluluğa özgü olan sesli göstergeler olduğunu açıklamaktadır. Aksan (1995: 11) ise bir kurum olan dilin farklı yönlerine değinerek çeşitli niteliklere sahip olduğunu, günümüzde bile gizemini koruduğunu, insandan ayrı olarak düşünülemediğini, bilim, edebiyat, tıp gibi alanlarla ilişkili olduğunu ve bu alanları oluşturduğunu belirtmektedir. Dilin günümüzde dahi gizemini koruması, birçok alanla ilişkili olması ve toplumun birleştiricisi rolünü üstlenmesi dilin sıra dışı bir kurum olduğunun göstergesidir. Ergin'e (1972: 3) göre insanların anlaşmasını sağlayan dil, ne zaman ortaya çıktığı belli olmayan, kendi kurallarına sahip olan ve bu kurallar çerçevesinde gelişimi devam eden canlı ve toplumsal bir varlıktır. O halde bu tanımlardan yola çıkarak dili insandan, içinde bulunduğu toplumdan ve bilim, edebiyat, spor gibi alanlardan ayıramayacağımız âşikardır.

Dünya üzerinde yaklaşık olarak yedi bin dilin konuşulduğu düşünülmektedir. Dünyanın en çok konuşulan dilleri Çince, İspanyolca ve İngilizcenin yanı sıra sadece birkaç kişi tarafından konuşulan Lemerig, Tanema gibi kabile dilleri de bu diller arasında yer almaktadır (Michaels, 2018). Bu dillerin temel işlevi yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı gibi iletişim diğer bir deyişle bilginin anlamlandırılması ve aktarılmasıdır. Dil ve iletişim birbirini tamamlayan unsurlardır.

Bu durumda iletişim kavramının tanımlanması, dil olgusunun anlaşılması için önem arz etmektedir. İletişim, insanların hem kendilerini hem de dış dünyayı anlamlandırması ve yorumlamasıdır (Yalçın ve Şengül, 2007: 750). İletişim kurarken sadece kendi duygu ve düşüncelerimizi aktarmakla kalmıyor aynı zamanda diğer bireylerin de duygu, düşünce ve fikirlerini öğrenme fırsatı buluyoruz. Bu sayede içinde bulunduğumuz dünyada, çevrede ve etrafımızda olanları algılamak, değerlendirmek ve yorumlamak için ihtiyaç duyduğumuz bilgi ve becerileri kazanmaktayız (Aktaş, 2004: 57). Tanımlardan anlaşılacağı üzere iletişim algılama, değerlendirme ve yorumlama sürecidir. Bu süreç bireyin etrafında olan bitenleri anlama ve yorumlamasına yardımcı olan kazanımların gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Her birey ana dilini veya birinci dilini edinme becerisi ile dünyaya gelmektedir. Doğumdan itibaren bebekler anadillerine maruz kalırlar ve bu dilin kendine özgü ses ve düşünce dizgesine sahip olması o dili eşsiz bir hale getirmektedir (Aksan, 1983: 427). Aile içinde doğal bir yolla başlayan dil edinim süreci, bireyin çevresiyle etkileşime girmesiyle gelişen bir süreçtir. Bu süreç, birey eğitim hayatına başladıktan sonra sistematik ve düzenli bir şekilde ilerler (Büyükikiz ve Hasırcı, 2013: 57). Çocuğun doğup büyüdüğü aileden öğrendikleriyle başlayan bu süreç ile anadili eğitiminin temeli atılmaktadır. Bireyin dili doğru ve etkili kullanımı ve dil becerilerinin gelişimi ise anadili eğitimi gerekliliğe getirmektedir.

Anadili, bireyin sadece çevresindeki kişilerle iletişim kurması açısından önemli değildir. Ağca (2001: 20) anadilin bireyi ailesine, arkadaşlarına ve çevresine bağlayarak bireyde bağlılık hissinin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunduğuna da dikkat çekmektedir. Mensubiyet duygusunun ön planda olduğu bu durum anadilin neden bir toplum için gerekli olduğunu göstermektedir. Çelebi (2006: 299) de anadilin bir toplumdaki bireyleri birbirine bağlayan temel unsurlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede anadili sadece bir iletişim aracı olarak değil aynı zamanda bireyin yaşadığı topluma karşı aidiyet hissiyatının oluşmasını sağlayan emsali olmayan bir araç olarak düşünülmelidir. Anadili; için iletişim, toplum ve kültür kavramlarını kapsayan bir çatı benzetmesi yapılabilir.

Bireyin yaşamında çok büyük bir öneme sahip olan anadili öğrenimi benzersiz bir süreçtir. Karaağaç (2002: 111) hayatta sadece bir kez yaşanan anadili öğreniminin dolaysız bir şekilde ve deneme yapılarak gerçekleştiğini belirterek onun eşsiz bir tecrübe olduğuna dikkat çekmektedir. Kişinin diğer insanlarla etkili bir iletişim kurabilmesi ve yaşam boyunca öğrenmenin gerçekleşebilmesi, anadilin kullanımı ile ilişkilidir. Bu sebeple anadili, eğitimine büyük bir önem verilmelidir. Anadili eğitimi kendi içinde bir bütün oluşturmakta ve bu bütünlük konuşmanın dinlemeye, dinlemenin anlamaya, anlamanın söze veya yazıya dönüştürülmesini gerektirmektedir (Arslan, 2017: 64). Buna göre anadili eğitiminin bir beceri dersi olduğu söylenebilir. Anadili eğitimindeki amaç ise bireyin dil becerilerini etkin kullanmasıdır.

Bireyin çevresindekilerle açık ve etkili bir iletişimde bulunabilmesi, bir topluluk önünde düşüncelerini daha iyi aktarabilmesi, bir şahıs olarak kendi gelişimini tamamlayabilmesi ve yaşamda başarıya ulaşabilmesinin kilit yolu iyi bir anadili eğitim ve öğretimidir (Kayaalp, 1998; Akt. Arslan, 2017: 65). Buna göre anadili eğitimi etkili iletişim, toplumsallaşma ve bireysel başarının da ana kaynağıdır. Duygu ve düşüncelerini yazı veya konuşma dilinde ifade edememek gibi anadili hataları bireyin anadilini eksik öğrendiğini göstermektedir (Çelebi, 2006: 300).

Bu çerçevede anadilinin öğrenimi bireyde konuşma, dinleme, aktarma becerilerinin gelişimini, aitlik duygusu ile beraber anadilinin konuşulduğu toplumun bir parçası hissetmesini, sağlıklı iletişim kurmasını ve bireyin kişilik gelişimini sağlamaktadır. Bu mühim kazanımlar anadili öğretimi hakkında düşünülerek öğretimin nasıl daha etkili ve başarılı olabileceğinin yollarının aranması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Günümüzde ise sadece anadilinin öğrenimiyle edinilen kazanımlar yeterli olmamaktadır. Devletlerin ekonomik, siyasal, kültürel, iletişimsel ve sosyal açılardan birbirleri ile yakınlaşması veya bütünleşmesi diğer bir deyişle dünyanın küreselleşmesi, anadilinin yanında başka bir dilin öğrenimini zaruri hale getirmiştir. Bu durumu Demircan (2013: 6) yabancı dil öğrenimi bireyler veya milletler arasında ticaret, bilim, eğitim, turizm, kültür gibi çeşitli alanlarda iletişimin kurulması ve devam

ettirilmesi dolayısıyla gerekli hale geldiği şeklinde açıklamaktadır. O halde yabancı dil öğrenimi birçok alanla ilişkilendirilebilir.

Geçmişten günümüze kadar toplumlar arası iletişim gerekli olduğunda birçok farklı dilden faydalanılmıştır. Eski çağlarda bu ihtiyaç Grekçe, Latince, Arapça, Fransızca ile sağlanmış ve bu diller uluslararası ortak dil olarak adlandırılmışlardır. Fakat bu diller sadece belli bölgelerde kullanılmış ve sınırlı kalmıştır. Küreselleşmeyle birlikte Esperanto gibi yapay diller üretilmiş ancak bu diller ortak bir dil denemesi olmaktan öteye gidememiştir.

20. yüzyılın sonlarına doğru ise İngilizce *lingua franka*-aynı anadili paylaşmayan insanların iletişim kurmak için kullandıkları ortak dil- olma yolundaydı (Harmer, 2007: 13). İngilizcenin diğer diller arasından sıyrılıp anadili hatta ikinci veya üçüncü dil olarak konuşulmasına neden olan birçok etken vardır. Harmer (2007: 14-15), bu durumu kolonileşme, ekonomi, bilgi transferi, turizm ve popüler kültüre bağlamaktadır. İngiliz kolonicileri Amerika ve Avustralya'ya ilk kez varıp bayraklarını diktiklerinde oraya dini inançları ve sömürgeleşme arzularının beraberinde kendi dillerini de götürmüşlerdir. Aynı durum bir zamanlar İngiliz sömürgesi olan Hindistan için de geçerlidir. Ülkede birçok farklı dil kullanılmasına rağmen yönetim dili İngilizce olmuş ve böylece İngiltere sömürgeci gücünü muhafaza edebilmiştir. Ekonomi ve İngilizce kullanımı arasındaki ilişki ise küresel ticaretin yayılması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlü ekonomisi ile bu alanda hüküm kurmasıyla açıklanabilir. Diğer bir etken olan bilgi transferi ile İngilizcenin akademik bağlamda hakimiyeti kastedilmektedir. Astrofizik, zooloji gibi çeşitli bilim alanlarındaki konferansların ve makalelerin çoğunda İngilizce kullanılmaktadır. Dünyada turizmin dili de genellikle İngilizcedir. Farklı ülkelerdeki havaalanlarında tabelaların, işaretlerin veya duyuruların hem o ülkenin anadilinde hem de İngilizce olduğunu ve yapıldığını görebiliriz. Batı dünyası başta olmak üzere dizi, film, müzik gibi popüler kültür ürünlerinin de çoğu İngilizcedir. Sinema ve ses kayıt teknolojisindeki gelişmeler İngilizcenin tüm dünyaya bu ürünlerle yayılmasını sağlamıştır. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri, Britanya, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler kendi kültürlerini denizaşırı ülkelere tanıtmak ve insanları cezbetmek için

büyük bir çaba sarf etmektedir. Belirtilen tüm bu faktörlerin hepsi İngilizcenin neden hızlıca yayılarak ve böylece “küresel ortak dil” rolünü üstlenerek öne çıktığını açıklamaktadır.

Bu durum yaşanan hızlı gelişmeler ve değişmelerin yabancı dil öğrenimini ve öğretimini herkes için gerekli hale getirdiğini göstermektedir. Ancak bir yabancı dile hâkim olmanın tanımı yapılmalıdır. Genç’e (2000: 101) göre yabancı bir dili konuşmak ve anlamak, öğrencinin hem kendi kültürünü hem de öğrendiği dilin kültürünü algılaması, anlaması, öğrencinin muhtemel konuşma durumlarında belli başlı yapılara hâkim olması ve o durumlarda bildiklerini uygun şekilde kullanabilmesidir.

Bu bağlamda bir yabancı dili bilmek sadece o dilde söylenenleri anlayabilmek veya o dili konuşabilmek değil aynı zamanda o dilin kültürüyle aşina olmak, kendi kültürüyle bağlantı kurabilmek ve bunlarla bağlantılı olarak karşılaşılan durumlara uygun tepkiler verebilmektir. Başka bir dil veya kültür ile yakınlaşması sonucunda birey kendi dili veya kültürünü kıyaslayacak ve ortak veya farklı yönlerin idrak edilmesi bireye farkındalık kazandıracaktır. Bu açıdan, yabancı dil öğreniminin sadece kültürel boyutu değil aynı zamanda kişisel boyutunun da olduğu söylenebilir.

1.2. Yabancı Dil Öğretimi

Önceki bölümde bahsedilen küreselleşmenin sonucu yaşanan gelişmeler ve değişimlere ayak uydurabilmek, iletişim kurabilmek ve kültürler arası etkileşime girebilmek için yabancı dil öğrenimi gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz çağda kişiler arası ve uluslararası iletişimin artması sebebiyle yabancı dil git gide daha da fazla gündemde olmaktadır (Akkök, 2008: 12). Barın (2004: 20) yabancı dil öğrenimini, bireyin anadilinin haricinde başka bir dil ve kültürle buluşması ve onları anlaması olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere yabancı dil öğrenimi kültürden ayrı düşünülemez. Dil ait olduğu toplumun tarihini, kültürünü ve

ortak değerlerini yansıtır ve dil sayesinde bu değerler nesiller arasında aktarılır. Bu aktarım süreci hem dili hem de kültürü anlama ve yorumlama sürecidir.

Sanatta, teknolojide, iletişimde alanlarında herkesçe benimsenen ve kullanımı tercih edilen dillere bakıldığında bu dillerin yabancı dil olarak öğretiliminin yaygın olduğu görülmektedir. Eğer bir dilin yabancı dil olarak öğretilimi gelişmişse veya gelişmekteyse bu durum, o dilin kendi ülkesinin sınırlarını aştığı ve diğer toplumlara ve kültürlere ulaştığı; bu sayede o dile ve öğretilimine dair daha fazla araştırma yapıldığını veya yapılacağını gösterir. Yapılan alışmalar da öğretilim materyalleri, yöntemleri ve ortamlarının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Karababa, 2009: 268). Buna göre bir dilin kullanım sıklığı o dilin öğretilimine dair yürütülen araştırmalar ile paralellik göstermektedir.

Yabancı dil öğrenimine dair çalışmalar 18’inci yüzyıla dayanmaktadır. Araştırmacılar ilk olarak öğrenilen hedef dilin kurallarını belirlemekle yabancı dil öğrenimine ilişkin tespitlerde bulunmaya başlamıştır. Dilbilimciler İngilizce ile ilgili saptamalarda bulunurken bükünlü diller olan Latince ve Yunancanın kurallarından faydalanmış fakat çalışmalarında dilin detaylarına pek yer vermemişlerdir (Ekmekçi, 1983: 107). Yabancı dil öğreniminin kayıtları M 2. yüzyılda Romalı ocukların Grekçe öğrenimine kadar dayanmaktadır. Erken ağlarda yabancı dil eğitimi verilen okullarda öğrenciler alfabede ustalaştıktan sonra heceler ve sözcüklerin öğretilimiyle devam edilmiştir (Bowen, Madsen ve Hilferty, 1985; Akt. Schmitt, 2000: 10). Daha sonra, orta çağda ne çıkan Latince öğretiliminde ise dilbilgisine odaklanılmış ve dilbilgisi kuralları öğrencilere direkt olarak sunulmuştur (Schmitt, 2000: 11).

Bahsedilen zamandan günümüze kadar ortaya dil öğretilimine dair birçok farklı fikir atılmış, bu fikirlerden yola çıkılarak çeşitli yöntem ve teknikler oluşturulmuş ve bunlardan faydalanılmıştır. Dil ve öğrenme kavramları hakkında yapılan bilimsel deneylerle daha fazla bilgi edinilmesi dil öğretilimi ve öğreniminde sürekli değişikliğe neden olmuştur. Dil kurallarına önem verildiği yıllarda ‘‘Dilbilgisi – eviri’’, dilin sözlü yönünün ne çıktığı zamanlarda ‘‘İşitsel-Dilsel’’, öğretilmenin geri planda kaldığı dönemde ise ‘‘Sessiz Yol’’ gibi çeşitli öğretilim yöntemleri ortaya çıkmıştır (Schmitt,

2000: 12-13). Tüm bu ğretim yöntemlerinde amaç, yabancı dil ğretimi olmasına karşın bu amaca ulaşma yolları farklılık göstermektedir.

Fakat bugüne kadar bütün yabancı dil ğretimi süreci boyunca karşılaşılan sorunları çözen ideal bir ğretim yöntemi bulunamamıştır. Dilin yaşamımızdaki iletişim amacını ne çıkarabilmek ve onu ezberlenecek kurallar olarak görmemek için dil öğrenimi ve ğretiminde hedefe yönelik geliştirilen öğrenim materyallerinin yanı sıra öğrenme sürecinde ğretmen ve ğrenci iş birliğinin neleri gerektirdiğinin belirlendiği yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Tosun, 2006: 87). Bu ışıkta var olan tüm dil ğretim yöntemlerinin eksikliklerine dayanarak ‘‘Eklektik Yöntem’’ ortaya çıkmıştır. Eklektik Yöntem, her yöntemin güçlü ve zayıf yönlerinin olduğunu, bu yüzden de dinamik sınıf ortamında sadece tek bir yöntem kullanımının faydasız olacağını savunmaktadır. Bu yönteme göre ğretmen, farklı öğrenme stilleri olan öğrencilere ulaşabilmek için okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini birleştiren eklektik yöntemden yararlanmalıdır (Mwanza, 2017: 56). O halde Eklektik Yöntemin farklı yöntem ve yaklaşımlardan oluştuğu ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre şekil aldığı söylenbilir. Her sınıf ortamının kendine has olması hem dersin gerektirdiklerinin hem de öğrencilerin gereksinimlerinin çeşitlilik göstermesi Eklektik Yöntemin ortaya çıkmasına neden olan unsurlardandır.

Yabancı dil ğretiminde her zaman sorunsuzca işleyen tek bir yöntem veya yaklaşımın var olmaması sadece ğrenci faktöründen kaynaklanmamaktır. Bu durum ğretmen ve öğrencinin de dahil olduğu birkaç faktörle ilişkilendirilebilir. Ekmekçi’ye (1983: 108-112) göre ideal bir yöntemin bulunamaması dil eğitimi için tercih edilen yöntem dışında yönetici, ğretmen, ğrenci ve ğretim ortamı öğelerine bağlanabilir. Dil eğitiminde yöneticinin tutumu çok önemlidir. Yönetici, dil izlencesini tasarlariken dil eğitim amaçlarını ve ğrenci gereksinimlerini saptamalı ve öğretmenlerin sayısını ve niteliklerini göz önünde bulundurmalıdır. Öğretmen ise yarattığı olumlu ğretim ortamında ğrenci kitlesinin farkında olarak ğretim araç ve gereçlerini etkili bir şekilde kullanmalıdır. Yönetici ve öğretmene ek olarak öğrencinin kişisel yetenek ve deneyimleri de öğrenime olumlu ya da olumsuz yönde katkıda bulunur. Her bireyin yabancı dil öğrenme yeteneği yaş, kişilik, anadili, eğitimi, kültür düzeyi, öğrendiği dile

ve kültüre karşı tutumuna, öğrenme yöntemine bağlı olarak değişkenlik gösterir.  ğrenim ortamında ise öğrencilere anadillerini edinme sürecindeki gibi doğal bir ortam sağlanmalıdır. Bu çerçevede, her durumda idareci,  ğretmen,  ğrenci ve öğrenmenin gerçekleştiği ortam unsurlarının değişiklik göstermesi dolayısıyla her koşulda sorunsuzca kullanılan tek bir dil  ğretim yönteminin olması imkansızdır. Bu nedenle her faktörün sahip olduğu özelliklerden yola çıkılarak öğrenim ortamına uygun farklı yöntemlerden faydalanılmalıdır.

Yukarıdaki  ge grubundan öğrencilere odaklanırsak öğrencilerin yeni bir dili öğrenmeleri için o dile maruz kalmaları, onun anlamını ve yapısını anlamaları ve dili pratik etmeleri gerekmektedir. Sınıfta bir öğretmenin görevinin en önemli bölümü ise öğrencileri kendi gerekli gördüğü kadar o dile maruz bırakmak ki bu sayede öğrenciler dili daha sonra da kullanabilsin. Öğrenciler ilk olarak yeni dilde kelimelerin anlamını bilmeli, bunun için de nesnelerden, resimlerden, çizimlerden, mimik ve ifadelerden faydalanılabilir. Sözcükleri duyarak, g r erek onların ne anlama geldiğini bilmenin yanında, öğrenciler dilin nasıl olduğunu, parçaların nasıl birleştiğini de bilmeliler. Öğrenciler yardım alarak veya almayarak yeni bir dil üzerinde çalışırken, onun seslerini, hecelerini ve ifadelerini anlamalıdır. Biçimini ve anlamını kavradıkları dile maruz kalırlarsa dil pratiği onlar için daha anlamlı hale gelecektir. Bu da onların öğrendikleri dille olan bağlarını güçlendirecektir (Harmer, 2007: 52-61). Buradan da anlaşılabileceği gibi yabancı dil  ğretimi uzun vadeli birçok bileşenden oluşmaktadır. Bu s rec  öğrencilerin dil ile mümkün olduğunca yazılı veya sözlü şekilde karşılaşmaları ile başlamakta ve bu durumun getirisi olan dilin anlam ve yapısını anlamaya çalışmakla devam etmektedir. Anlamlandırma sürecini ise dil pratiği takip etmektedir.

Dil, dört temel beceri olarak addedilen okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin bütünlüğüne dayanmaktadır (Demirel, 2003: 29). Bu dört temel beceri iyi bir dinleyici, konuşmacı, okuyucu ve yazar olmak ve dolayısıyla da etkili bir şekilde iletişim kurmak için birlikte öğretilmeli ve kullanılmalıdır. Harmer'in (2007: 265) de örneklendirdiği gibi günümüzde iletişim için e-mail ve mesajlaşma tercih edilmektedir. İnsanlar birbirlerine yolladıkları mesajları hem okumakta hem de onlara

cevap yazmaktadır. Hatta mesajlarını yazdıktan sonra da onları okuyup göndermektedirler. Bu durumda okuma ve yazma becerilerinin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Harmer'in (2007: 266) verdiği diğer bir örnek ise sözlü iletişim kurarken bireylerin hem dinlenilmesi hem de onlara sözlü cevap verilmesi yani dinleme ve konuşma becerilerinin bir arada olmasıdır. Günlük hayatta anadili kullanımında dahi hiçbir beceri tek başına kullanılmamaktadır. Bahsi geçen örneklerden de anlaşılacağı üzere sözlü ve yazılı iletişimde beceriler ayrı ayrı değil bir bütün halde kullanılmaktadır ve bu da dilin dört temel becerisinin birlikte öğretilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu sayede dil öğrenen bireyler bir telefon görüşmesinde dinlediğini anlayabilme veya söyleneni not edebilme, bir mesajı okuyup cevap yazabilme gibi günlük hayat becerilerini kolayca gerçekleştirebilirler.

O halde hedef dilin günlük hayatta kullanılabilecek şekilde öğretilmesi önem arz etmektedir. Bu durum, öğrendiklerinin, içinde bulunduğu toplumda kullanım alanına sahip oluşuna şahit olan bireyin dil öğrenimi için ihtiyacı olan motivasyonunun artmasına katkıda bulunmaktadır.

Öğrenilen bilginin günlük hayata aktarılmasını savunan Demirel'e (1990: 31) göre uzun bir süreci kapsayan yabancı dil öğretiminin bazı temel ilkeleri vardır. Bu temel ilkeler şunlardır:

1. Dört temel becerinin gelişimi
2. Öğretimi önceden planlanan ders içi etkinlikleri
3. Öğretimin basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru gerçekleşmesi
4. Verilen bilgilerin günlük yaşamda kullanılabilir olması
5. Öğrencilerin derste daha aktif olması
6. Bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması

Yukarıdaki ilkeler, yabancı dil öğretiminin temelini oluşturarak bu sürecin evrensel olduğunu göstermektedir. Dil öğretiminde dikkat edilmesi gereken hususlar, öğrenmenin nasıl gerçekleşeceği, hedeflenen kazanımlardır. Bu temel ilkeler, o soruları cevaplayarak öğretmene rehberlik etmektedir.

1.3. Yabancı Dilde Sözcük Öğretimi

Yabancı dil öğretiminin amacı öğrencilerin anlama ve anlatım becerilerinin gelişimini sağlamaktır. Dört temel beceriden okuma ve dinleme anlama becerilerinde, konuşma ve yazma ise anlatım becerilerinde yer almaktadır. Anlama becerisi sözlü veya yazılı ifadeleri anlayabilme, anlatım becerisi ise kişinin kendi duygu ve düşüncelerini yazılı veya sözlü ifade edebilmesidir. Dil öğrenen bireylerin iletişim sürecini sorunsuzca tamamlayabilmeleri için gelişmiş dört temel dil becerisinin yanında zengin bir sözcük dağarcığı da gereklidir. Bu sebeple sözcükler için dil becerilerinin tamamlayıcı öğeleri denilebilir. Thornbury'nin (2002) de belirttiği gibi sözcük öğretimi dil öğretiminin temel taşıdır.

Bireyin sahip olduğu sözcük dağarcığı anlama ve anlatma yetenekleriyle yakından ilişkilidir. Vardar (2003: 182) sözcük dağarcığını kişinin kullandığı sözcüklerin tümü olarak tanımlamaktadır. Bir bireyin sözcük dağarcığı ne kadar gelişmişse kendini ifade edebilmesi de o derece kolaylaşır. Gelişmiş sözcük dağarcığı dilin düzgün bir şekilde kullanılmasını sağlar ve düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulunur (Uğur ve Azizoğlu, 2016: 151). Sözcük dağarcığındaki eksiklik ise bireyin hissettiğini anlatmasını, bir düşünceyi anlamasını ve bir durumu anlamlandırmasını engeller ve sorunlar yaratır (Karatay, 2007: 144). Tüm bunlarla paralel olarak Schmitt (2000: 55) de sözcük bilgisinin iletişimsel yetinin ve yabancı dil ediniminin merkezinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda bireyin sözcük bilgisi ne kadar fazlaysa iletişim kurmasının da o kadar kolay ve rahat olabileceği çıkarımı yapılabilmektedir.

Sözcük dağarcığı aktif veya etkin sözcük dağarcığı ve pasif veya edilgen sözcük dağarcığı olmak üzere iki gruba ayrılır. Etkin sözcük dağarcığı, insanların anladığı, doğru bir şekilde telaffuz ettiği ve hem yazarken hem de konuşurken kullanabildiği sözcüklerdir. Kişilerin düşüncelerini ifade etmek için çeşitli sözcükleri kullanabilmesinden dolayı etkin sözcük dağarcığı aktif bir süreç olarak düşünülebilir. Edilgen sözcük dağarcığı ise bireylerin bağlam içinde kullanıldığı zaman farkına

vardığı ve anladığı fakat kullanmadığı sözcüklerdir (Karatay, 2007: 145). Buna göre bir dili öğrenenlerin kullanabildikleri sözcükler ile bildikleri sözcükler farklı olmaktadır. Dil öğrencilerinin öğrendikleri sözcükleri etkin bir şekilde kullanmaları sözcük öğretiminin ana amaçlarındandır.

Çoğu yabancı dil öğrencisi en büyük probleminin sözcük bilgisi eksikliği olduğunu belirtmektedir. O halde bu problemin üstesinden gelmek için ilk olarak sözcük öğretiminde nelere dikkat edilmelidir sorusuna cevap aranmalıdır. Bu soru bizi, bir sözcüğü bilmenin o sözcükle ilgili nelere hâkim olmamız gerektiği sorusuna yönlendirmektedir. Schmitt (2000: 5) bu soruyu bir sözcüğü bilmek için onun anlam veya anlamlarını, yazılı ve sözlü halini, dilbilgisi kullanımını, eşdizimliliğini ve sözcük çiftlerini bilmek gerekir şeklinde cevaplamaktadır. Başka bir deyişle bir sözcüğü bilmek sadece ona karşılık gelen anlamı bilmekten ziyade onun dilbilgisel halini, birlikte kullanıldığı başka sözcükleri de bilmektir.

Nation (2005: 48-49) sözcük öğretiminin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öncelikle bir sözcüğe ilişkin öğretileceklerin neler olduğuna karar vermek gerektiğini savunmakta ve bu durumu “sözcüğün öğrenme yükü” olarak adlandırmaktadır.

Tablo 1.1.’den anlaşılacağı üzere yabancı dilde sözcük öğrenimi beraberinde anadilinde hakimiyeti gerektirmektedir. Sözcüklerin anlam, biçim ve kullanımına odaklanılması ve anadili ile hedef dildeki sözcüklerin benzerliklerinden faydalanılması ile sözcükler hem daha etkili bir şekilde öğrenilmekte hem de aktif olarak kullanılmaktadır.

Harmer’e (2007: 16-22) göre ise sözcük öğreniminin dört boyutu vardır ve bir sözcüğün öğrenimi bu boyutların kavranmasına bağlıdır. Bunlar; a) çok anlamlılık (eş anlam, zıt anlam, derin anlam, yüzeysel anlam, çağrışım); b) sözcük kullanımı (mecazi, deyim); c) sözcük birleşimi (sözcük grubu, ön ek, son ek); d) sözcük dilbilgisi (isim, sıfat, fiil olma durumları vb.) olarak gruplandırılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere sözcüğün sadece tek bir anlamını bilmek yeterli olmamakta, onun

farklı anlamlarını, hangi eklerle beraber ve cümle içinde nerede kullanılabileceğini de öğrenmek gerekmektedir. Başka bir biçimde ifade edilirse, sözcük öğretimi tek boyutlu değil çok boyutlu bir öğretim sürecidir. Bu süreç sözcüğün hem anlamının hem de biçimsel özelliklerinin kavranmasını gerektirmektedir.

Tablo 1.1. Öğrenme Yükünü Keşfetme

Anlam	Biçim ve Anlam Kavram ve Bildirimleri Çağrışımlar	Sözcük, öğrencinin anadilinden aktarma bir sözcük müdür? Öğrencinin anadilinde yaklaşık olarak aynı anlama gelen bir sözcük var mıdır? Sözcük, öğrencinin anadilinde benzer anlama gelen sözcükle aynı dizilişe uyar mı?
Biçim	Sözlü biçim Yazılı biçim Sözcük parçaları	Öğrenciler sözcüğü duyduklarında onu tam olarak tekrar edebilirler mi? Öğrenciler sözcüğü duyduklarında onu doğru olarak yazabilirler mi? Öğrenciler sözcükteki bilinen ekleri tanıyabilirler mi?
Kullanım	Dilbilgisel işlevleri Düzenleme (Eşdizimlilik) Kullanımdaki sınırlamalar	Sözcük bilinen dilbilgisi kalıplarına uygun mudur? Sözcüğün anadilinde benzer anlama gelen sözcükle aynı eşdizimliliği var mıdır? Sözcük anadilinde benzer anlama sahip sözcükle aynı kullanım kısıtlamalarına sahip midir?

(Nation, 2005)

Yabancı dil derslerinde yaygın olarak kullanılan sözcük öğrenme stratejileri ezberleme, tekrar etme ve not almadır. Beyin üzerinde yürütülen çalışmalar bir sözcüğün zihne yerleşebilmesi için o sözcüğün ortalama 12 defa duyulması veya okunması gerektiğini göstermektedir. Başka bir deyişle sözcüğün bireyin zihninde depolanabilmesi için o sözcüğün yazılı veya sözlü halleriyle en az 12 kez karşılaştırılması gerekmektedir (Güneş, 2013: 4). Bu sebeple yeni öğrenilen sözcüklere ne kadar çok maruz kalınırsa o sözcüklerin edinimi o kadar hızlanacaktır.

Demirel'e (2007:15) göre sözcük öğretiminde uygulanabilecek etkinlikler şu şekildedir:

1. Gerçek nesneler veya örnekler gösterilir.
2. Jest ve mimiklerin yardımıyla öğretilecek sözcüklerin anlamı açıklanır.
3. Görsel araçlar kullanılır. Bu görseller dergi, gazete, duvar resimleri, posterler, afişler, slaytlar, film şeritleri, tahtaya çizilen resimler, krokiler, şekiller olabilir.
4. Hedef dilde açıklama yapılır. Daha önce öğretilen sözcüklerden, onların eş veya zıt anlamlarından, ön ek veya son eklerden faydalanılabilir.

Yabancı dil derslerinde bu görsel, sözel ve yazılı tekniklerden sözcük öğretiminde sıklıkla faydalanılmaktadır. Fakat bu tekniklerde sözcükler bağımsız olarak düşünülmekte ve sözcüklerin bağlamlarına yer verilmemektedir.

Oxford ve Crookall (1990) ise bağlamı temel alarak sözcük öğretim tekniklerini bağlam dışı, yarı bağlamsal ve tam bağlamsal olarak sınıflandırmaktadır. Bağlam dışı teknikler sözcük listelerini, sözlük kullanımını, flaş kartları, yarı bağlamsal teknikler sözcük veya kavram çağrışımlarını, anlam haritalarını, görsel veya işitsel benzerlikleri ve anahtar sözcükleri içermekte, tam bağlamsal teknikler ise sözcük öğretiminin diğer becerilerle bütün olarak sunulmasını gerektirmektedir (Akt. Uzdü Yıldız, 2013: 362). Bu sınıflandırma sözcük öğretiminde bağlama dikkat çekmektedir. Tosuncuoğlu da (2013: 142) öğrenilen sözcüklerin hatırlanabilmesi için sözcüklerin bir bağlam içinde öğretilmesi, sözcüklere ilişkin alıştırmalar yapılması ve düzenli aralıklarla tekrarlar yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede sadece görsel ve sözel öğretim teknik ve araçlarının kullanılmasının yanı sıra kelimelerin bir bağlam içinde sunulması sözcük öğrenimi sürecini kolaylaştıracağı gibi aynı zamanda hızlandıracaktır.

Brewster, Ellis ve Girard'ın (1992) da belirttiği gibi sözcüğün hem anlamını hem de biçimini öğretirken en çok başvurulan teknikler şunlardır (Akt. Alqahtani, 2015: 30):

- Nesne ve görsel kullanımı: Bu teknik sözcüklerin daha iyi hatırlanmasını sağlar, çünkü nesneler ipucu olarak kullanılabilir (Takaç, 2008: 20). Başlangıç

ve genç öğrenenler için somut kelimeleri tanıtırken kullanılabilir. Sınıftaki objeler veya sınıfa getirilen nesnelerden yararlanılabilir. Ayrıca, posterler, flaş kartlar, resimler, çizimler, figürler ve fotoğraflar sıklıkla kullanılan görsellerdir. Görseller öğrencilerin önceki bilgilerini yeni bilgileriyle daha kolay bir şekilde ilişkilendirmesini ve öğrenmesini sağlar.

- Bağlamdan anlam çıkarma: Sözcük öğretme sanatının en büyük bölümü o sözcüğün anlamını açıklamaktır. Öğrenciler sözcüklerin farklı kullanımlarını görmek için onları çeşitli bağlamlar içinde görmelidirler. Bu yüzden, öğrenciler için yeni sözcükleri öğrenmenin en iyi yolu çeşitli metinler okumak veya ses kayıtları dinlemek ve bu sözcükleri kullanılırken duymak veya görmektir (Harmer, 2007: 229). Örneğin öğretmen, hedef sözcük biriminin bağlamda kullanıldığı bir senaryo yaratır. Öğrenciler ise cümlelerden yararlanarak sözcüğün anlamını tahmin etmeye başlar (Takaç, 2008: 20).
- Çeviri: Anadili ve ikinci dil arasındaki benzerlik ve farklılıklara işaret ederken çeviriden yararlanılabilir. Çeviri öğrenciye anlam üzerine düşünmek için fırsat vermemesine rağmen zaman kazanma konusunda yardımcı olabilir.
- Sözcük oyunu kullanımı: Dil öğretimi sıkıcılıktan uzak olmalıdır. Öğretici nitelikli eğitsel oyunlar seçilmelidir. Sözcük öğretiminde oyunlara yer vermek öğrencilerin sözcük dağarcığının daha aktif ve üretken bir hale gelmesini sağlamaktadır (Tosuncuoğlu, 2013: 145).

Görsellerin, sözlü ifadelerin yanında sözcük öğretiminde zekâ türlerine de hitap etmek gerekir. Bu sebeple rol yapma, drama ve gösteri tekniklerinden, resimler, karikatürler, kısa metrajlı filmler, bilmece ve bulmacalardan faydalanılabilir (Barın, 2004: 27-28). Ders içinde çeşitli aktivitelerin kullanımı değişik zekâ alanlarına sahip öğrencilere hitap ederek onların derse aktif katılımını sağlamaktadır.

Bahsi geçen bu teknikler yabancı dil öğretmenlerinin sözcük öğretirken kullanabileceği tekniklerdir. Öğrenciler ise bu tekniklerden faydalanabilecekleri gibi kendi sözcük öğrenim stratejilerini belirleyebilirler. İyi öğrenciler birden fazla strateji kullanarak kendi öğrenim süreçlerini planlar, hedef sözcükleri çalışır ve yeni veya daha önce öğrenilmiş olan yabancı sözcüklerin arasındaki anlamsal ilişkilerin farkındadırlar. Bu yüzden de öğrenimlerini kendileri bilinçli bir şekilde düzenlerler (Schmitt, 2000: 133). Öğrencilerimize sözcük öğrenme stratejileri tavsiye ederken onların yeterlik seviyelerini, anadillerini, yabancı dil öğrenme amaçlarını ve motivasyonlarını da göz önünde bulundurmalıyız. Sözcük öğretiminin en doğru veya en iyi yolu diye bir şey yoktur. Bu durum öğrenciye, öğretimi planlanan sözcüklere, okul sistemine, müfredata ve diğer faktörlere bağlıdır (Schmitt, 2000: 142).

Bu bağlamda hedef kitleye bağlı olarak çeşitli sözcük öğretim tekniklerinden istifade edilebilir. Bu teknikler sadece nesnelerin, görsellerin kullanımını değil anadilin, oyunların kullanımını da içermektedir. Öğrencilerin kendilerine sunulan tekniklerin farkında olarak ve bu teknikleri bilerek kendi öğrenme stillerine en uygun olanını seçmesi öğrenmenin sınıf dışında da gerçekleşmesini sağlayacaktır. Böylece öğrenciler öğrenme süreçlerine dair sorumluluk alarak bu zaman zarfında daha aktif bir role sahip olacaklardır.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE

KALIP SÖZLERİN ÖĞRETİMİ

2.1. Yabancı Dil Olarak Türkçede Söz Varlığı ve Sözcük Öğretimi

Türk Dil Kurumu (2015) söz varlığını “bir dildeki sözlerin bütünü” olarak tanımlamaktadır. Aksan’a (1996: 7) göre ise sözvarlığı, sadece o dildeki sözcükler ile sınırlı kalmamakta aynı zamanda dildeki deyimleri, atasözlerini, ikilemeler, ve kalıp sözleri gibi kalıplaşmış ifadeleri, terimleri ve yabancı sözcükleri de içermektedir. O halde söz varlığından bahsederken beraberinde birçok unsur da ele alınmalıdır.

Bir dilin hem kendi öğelerini hem de bazı yabancı unsurlarını içeren temel söz varlığı; dildeki öteki sözcüklere ek olarak bilim, sanat gibi çeşitli alanlara ait kavramlar olan terimler; kültürün büyük bir parçası olan deyimler; bir ulusun tecrübelerini aktaran atasözleri; iletişimde kolaylık sağlayan kalıp sözler (ilişki sözleri); anlatımı güçlendiren ikilemeler, söz varlığını oluşturan öğelerdir (Aksan, 2004). Bu ifadeden hareketle, söz varlığının bir toplumun tarihinin ve kültürünün yansıması olduğu söylenebilmektedir.

Bir dilin söz varlığının zenginliğini, sözcük sayısının çok olması, her sözcüğün ayrı bir nesne ve kavramı karşılaması ve dilin yeni sözcükler türetmeye elverişli olması göstermektedir (Dizdaroğlu, 1962: 6). Aksan (2012: 13), Türkçenin zengin bir söz varlığına sahip olduğunu savunmaktadır. TDK tarafından yayımlanan Türkçe sözlükte yaklaşık 75.000 sözcük bulunmaktadır ve bu sözcük sayısı diğer dillere nispeten fazladır (Parlatır, 1999: 271; Aksan, 2012: 16). Türkçenin doğadaki nesneleri, insan davranışlarını, soyut kavramları karşılaması, yapısı dolayısıyla bağlantılı bir dil olması ve sözcük türetebilmesi de Türkçenin zengin söz varlığının kanıtlarıdır (Aksan, 2005: 14).

Bu çerçevede yaşanan coğrafyanın, iklimin, dili konuşan toplumun ilişki içinde olduğu kavramların sözcük varlığını etkin bir şekilde etkilediği söylenebilmekte ve sözcük varlığından da bir toplumun değer verdiği ortak kültür öğelerinin anlaşılabilmesi mümkün olmaktadır. Bu durumun sonucu olarak da Türkçenin nesne ve kavramlar için çeşitli sözcüklere sahip olması, sözcük türetebilmesi ve dolayısıyla da sözcük sayısının çokluğu onu güçlü bir dil haline getirmektedir.

Bağılantılı bir dil olan Türkçede ad ve eylem köklerine birçok sonekin eklenmesiyle çeşitli kavramlar oluşturulabilmektedir (Aksan, 2012: 45). Türkçede aynı kökten sonekler yardımıyla birçok sözcük türetilmesi söz varlığının zenginleşmesini sağlamaktadır. Aksan (1996: 11), türetmeyi bir dil öğesinden çeşitli eklerle yeni sözcükler üretmek ve kavramların anlatımını karşılamak olarak tanımlamaktadır. Bu durumda, dildeki sözcük köklerinden sonekler sayesinde yeni sözcükler doğmaktadır. Örneğin, *oku-* köküne gelen soneklerle *okur, okuma, okuyucu* gibi birçok sözcük türetilmektedir. Türkçe sözcüklerin bu sistematik yapısı sayesinde, öğrenci, sözcüğün anlamını bilmeseyse bile kök veya ekin işlevinin yardımıyla sözcüğün anlamı hakkında bir fikre sahip olabilir (Uğur ve Azizoğlu, 2016: 153). O halde, türetme gücü hem sözcük öğrenme hem de sözcüğü anlamlandırma aşamasında öğrenciye kolaylık sağlamaktadır.

Türkçede sadece kök ve eklerin bir araya gelmesiyle değil farklı sözcüklerin birleştirilmesiyle de yeni sözcükler meydana gelmektedir. Bağlantı olarak adlandırılan bu özellik birden çok sözcüğün birleştirilmesini de içermektedir (Aksan, 2004: 45). Demirbaş, aslanağzı birleşik sözcüklerinde olduğu gibi birden fazla sözcük yeni bir kavramı karşılama amacıyla bir araya gelmiştir. Aksan'a (1995: 97) göre kavramlaştırma, bir nesneyi, eylemi veya olayı bir ses bileşimine veya göstergeye bağlama, bir kavramı bir göstergeyle ifade etmektir. Buna göre kavramlaştırma toplumdan topluma fark göstermekte ve her dilde farklı kavramlar bulunmaktadır.

Aksan (2005: 60-61), başka bir çalışmada birleşen sözcüklerin iki farklı durumunu incelemiştir. İlk durum, Türkçede ses olayları ve kullanım sıklığının etkisiyle bazı sözcüklerin kaynaşarak tek bir sözcük haline gelmesidir. Örneğin *ne +*

için — niçin, ne + asıl — nasıl sözcükleri birleşerek yeni sözcükler oluşturmuştur. Ses olayları ve kullanım sıklığı dolayısıyla gerçekleşen birleşmeler nadirdir. Birleşen sözcüklerin diğer bir durumu ise farklı sözcükleri birleştirmektir. *Dalgakıran, milletvekili, bitpazarı* gibi sözcükler bu grupta yer almaktadır. Bu sözcüklerin birleşimi dile yeni kavramlar katarak anlatımı kolaylaştırmaktadır.

Bu bağlamda, yeni kavramları veya varlıkları karşılama amacıyla başvurulmuş sözcük türetme ve birleştirme yöntemleri, Türkçenin zengin söz varlığının oluşmasına katkıda bulunarak dili geliştirmektedir. Buradan yola çıkarak sözcük türetmenin eklemeli bir dil olan Türkçeye ait çok güçlü bir özellik olduğu söylenebilmektedir.

2.1.1. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler

2.1.1.1. Temel Söz Varlığı

Aksan (1996: 26) söz varlığının hangi öğelerden oluştuğunu açıklarken ilk sırada temel söz varlığı veya çekirdek sözcükler olarak da adlandırılan öğelere yer vermektedir. Temel söz varlığının odak noktasında insan yer almakta ve buna göre insanın organları, onun temel ihtiyaçları olan yemek, içmek gibi sözcükler, insanın yakın çevresini gösteren akrabalık adları, maddi ve manevi kültürde yer alan birçok kavram temel söz varlığında bulunmaktadır. Her toplum için maddi ve manevi kültür öğeleri değişiklik göstermektedir. Örneğin bazı kültürlerde tarım veya hayvancılık ön plandayken bazılarında balıkçılık öne çıkmaktadır.

Gökdayı (2016: 385) da temel söz varlığının içerdiği kavramlar konusunda Aksan (1996) ile aynı görüşe sahip olmakta ve insan organları, sayılar, maddi ve manevi kültür kavramlarının temel söz varlığında yer aldığını belirtmektedir. Bu durumda temel söz varlığı öğelerinin insanın yaşamında birinci derecede önemli olan kavramları yansıtmakta olduğu ve bu sebeple de dilde en az değişen öğeler olduğu söylenebilmektedir.

Bu bağlamda, temel söz varlığının temelinin insan olması sebebiyle organ, beslenme gibi temel sözcüklerle başlayıp çevredeki varlıklarla devam etmesi bu sözvarlığının içten dışa doğru genişlediğini göstermektedir. Her toplumun kültürünün, inançlarının değişiklik gösterdiği de göz önünde bulundurulduğunda temel sözvarlığında yer alan kavramların toplumdan topluma çeşitlilik gösterdiği söylenebilmektedir.

Bugün, dünyadaki gelişmeler ve insan yaşamında önem taşıyan yeni kavramların oluşması, buzdolabı, televizyon gibi âletlerin günlük yaşamın vazgeçilmezleri haline gelmesi sebebiyle temel söz varlığının çerçevesi, özellikle, yabancı dil öğretiminde 2000 sözcüğe çıkarılmıştır (Aksan, 1996). Söz varlığının toplumun aynası olması nedeniyle toplumdaki değişimler dile de yansımaktadır. Bireylerin ihtiyaç duyduğu ve onlar için elzem olan yeni kavramlar da temel sözvarlığında yerini almaktadır.

Dil sürekli bir değişim içinde olmasına rağmen temel söz varlığı değişime pek uğramamaktadır. Dilin temel söz varlığı dışında kalan, somut ve soyut kavramları yansıtan başka sözcükleri de vardır. Bu sözcükler yıllar içinde değişime uğrayabilir, yeni anlamlar yüklenebilir veya unutulabilir (Aksan, 1996: 28). Örneğin Orhun Kitabeleri'nde (Köktürkçede) “üzmek”, “kırmak, kesmek” anlamında kullanılırdı. Zamanla başka anlam kazanan sözcük, günümüzde “üzüntü vermek” anlamında kullanılmaktadır.

Anlamları değişen sözcüklere ek olarak zamanla dilde, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeni sözcükler ortaya çıkmaktadır. Yer gösterme belirteci olarak kullanılan “ön” sözcüğünün günümüzde “öncelik”, “öngörmek”, “önsezi” gibi birçok yeni kuruluşlar içinde yer alması bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Aksan, 1996: 28).

Bu çerçevede, temel sözvarlığının oluşumunda esas çıkış noktasının insan olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple toplumdaki bireylerin ana ihtiyaçlarını veya

zamanla ortaya çıkan gereksinimlerini karşılayan, toplumun maddi ve manevi kültürünü yansıtan, toplumun hayata bakışını sunan kavramlar temel sözvarlığında yer bulmaktadır.

2.1.1.2. Atasözleri

Türkçenin söz varlığının en zengin öğelerinden biri atasözleridir. Atalarımızın deneyim ve gözlemlerinin ürünü olan atasözleri kuşaktan kuşağa aktararak toplumun kimliğini ve dünyaya bakışını yansıtmaktadır.

Türkçede atasözü kavramının etimolojisine bakıldığında Divânü Lügati't-Türk'de Arapça mesel ve Türkçe sav sözcüklerine rastlanılmaktadır. Divan Edebiyatında ise darbimesel sözcüğü görülmektedir. Atasözleri ile yazılı olarak ilk defa Orhon Yazıtları (8. yy.), Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu Bilig (11. yy.) ve Kâşgarlı Mahmud'un Divânü Lügati't-Türk (1072-1074) eserlerinde karşılaşılmaktadır. Türk atasözleri, 12. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar sadece edebî yapıtlar aracılığıyla takip edilebilmektedir. Şinasi'nin 1863 yılında yayımladığı Durub-ı Emsâl-i Osmaniyye adlı eseri ilk Türkçe derleme olarak bilinmektedir. Bu eserin 1870 yılında yapılan ikinci baskısında atasözlerine ek olarak deyimler, beyitler ve bilgece mısralara da yer verilmiştir (Sağlam, 2004: 14).

Tanımlanması güç olan atasözlerinin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Sakaoğlu'na (2005: 27) göre büyük düşünceleri anlatabilen atasözleri birkaç sözcükten oluşmakta ve dilimizin, kültürümüzün ve edebiyatımızın önemli bir unsuru olmaktadır. Aksoy (1988: 37) atasözlerini atalarımızın kurallarını, düşüncelerini veya öğütlerini bize aktaran ve toplum tarafından benimsenen kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlamaktadır. Sağlam (2004: 27) ise atasözlerinin hayatımıza dair yol gösterici olmasının ve kalıplaşmış halde bulunmasının yanı sıra anonim ve bütün bir cümle şeklinde olmasına dikkat çekmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak atasözlerine dair en dikkat çeken özellikler bu sözlerin eğitici veya uyarıcı olması, kalıplaşmış halde bulunması ve söyleyeninin bilinmemesidir.

Aksoy (1988) atasözlerinin biçim özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Atasözleri kalıplaşmış, diğer bir deyişle klişe haldeki sözlerdir. Belirli sözcüklerle bir kalıp biçiminde oluşturulan atasözlerinde sözcüklerin yerleri değiştirilmemekte, aynı anlama gelse dahi başka sözcükler konulmamakta ve sözdiziminin biçimi bozulmamaktadır. Bu değişimlerin yapılması halinde ise anlam aynı olsa bile ortaya çıkan söz atasözü diye anılmamaktadır. Örneğin; “Derdini saklayan derman bulamaz” atasözünde derman yerine ilaç getirilemez, “Çalma elin kapısını, çalarlar kapını” atasözü ise “Elin kapısını çalma, kapını çalarlar” biçiminde söylenemez.
2. Atasözleri kısa ve öz haldedir ve az sözcükle çok şey anlatmaktadır. “Dikensiz gül olmaz, ağaç yaşken eğilir” gibi atasözleri bu durumu örneklemektedir.
3. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümle halinde olmaktadır. Daha fazla cümle içerenleri oldukça azdır: “Vakit nakittir.”, “Yerin kulağı var.”, “Yoldan kal, yoldaştan kalma.” Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere cümlelerde çoğunlukla geniş zaman kipi ve bazen de emir kipi kullanılmaktadır. Başka kiplerin kullanıldığı atasözleri azdır. Başka kiplere sahip ya da yüklemsiz olan atasözlerinde geniş zaman veya emir anlamı gizlidir: “Ana kızına taht kurmuş, baht kurmamış.”, “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.”, “İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa.”

Aksoy (1988: 21-22) atasözlerinin fonksiyonları üzerine şunları söylemektedir:

1. Sosyal olayların nasıl gerçekleştiğini tarafsızca anlatan atasözleri vardır: “Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.”, “Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek içer.” gibi.
2. Doğa olaylarının nasıl meydana geldiğini belirten atasözleri vardır: “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”, “Zemheride kar yağmadan kan yağması iyi.” gibi.

3. Toplumsal olaylara dair aktarım yapan ve bu olaylardan ders çıkarılması gerektiğini belirten atasözleri vardır: “Öfke ile kalkan zararlar oturur.”, “Sona kalan dona kalır.” gibi.
4. Denemelere veya mantığa dayanarak ders ve öğüt veren atasözleri vardır: “Ayağını yorganına göre uzat.”, “Bugünkü işini yarına bırakma.” gibi.
5. Bazı gerçekleri, bilgece düşünceleri bildiren ve rehberlik eden atasözleri vardır: “Korkunun ecele faydası yoktur.”, “Taşıma su ile değirmen dönmez.” gibi.
6. Gelenek görenekleri bildiren atasözleri vardır: “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır.”, “Kız beşikte, çeyiz sandıkta.” gibi.
7. Birtakım inanışları aktaran atasözleri vardır: “Ananın bahtı kızına.”, “Akacak kan damarda durmaz.” gibi.

Atasözlerini yoğurup biçime sokan ulusal yaratma gücüdür, ulusal sağduyudur, ulusal beğenidir; herkes tarafından az çok bilinir, anlaşılır, kullanılır (Gencan, 1979: 532). Atasözlerinin günlük hayattaki sık ve doğal kullanımı iletişimi daha kalıcı hale getirmekte ve dilin özenli bir şekilde kullanımını sağlamaktadır, bu sebeple yabancı dil eğitiminde atasözleri öğretimine de yer verilmelidir. Baş (2002: 62) atasözlerinin dört temel becerinin gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmekte ve bu durumu atasözlerinin her bir özelliği ile ilişkilendirmektedir. Atasözlerinin düşüncelerimize kanıt olarak kullanılabilmesi ve tek bir tümce ile öz ifadeler kurulabilmesi konuşma ve yazma becerilerinin, kişide merak uyandırması dinleme becerisinin, yazılı metinleri daha anlamlı hale getirmesi ve metinlerde vurgu ve tonlamayı kolaylaştırması ise okuma becerisinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durumda atasözleri bireyin dil becerilerinin daha iyi hale gelmesine yardımcı olmakta ve bu sebeple de dil öğretim sürecinde bu ifadelerden faydalanılması gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrencileri, öğrendikleri dilin sadece dil bilgisi yapılarından ibaret olmadığını, öğrenilen dil ve o dilin kültürünün birbirlerini tamamlayan bir bütün oluşturduğunun farkında olmaktadır (Tüm, 2010: 667). Dil ve kültür arasındaki bu sıkı ilişki söz varlığında kendini göstermektedir. Aksan'ın (1996: 38) belirttiği gibi atalarımızın tecrübelerini, bilgeliğini aktaran atasözleri

dünyadaki her dilde var olmakta ve bu ifadeler ait olduğu milletin yaşam tarzına, dünya görüşüne, kültürüne ve tarihine dair ipuçları vermektedir.

Bir toplumun hazinesi olan ve yüzyıllardır var olan atasözleri toplumun yaşam biçimini, hayata bakışını, geleneklerini ve göreneklerini yansıtır, bir ulusun kendi imzasıdır ve bu sözlerde verilen mesajlar hala geçerliliğini korumakta ve toplumun üyeleri tarafından benimsenmektedir. Bu nedenle, yabancı dil derslerinde atasözlerinin kullanımı hedef kültürün incelenerek daha iyi bir şekilde anlaşılmasını ve böylelikle de dil öğrencisinin kendisini hedef kültüre daha yakın hissetmesini ve bir parçası olmasını sağlamaktadır.

2.1.1.3. Deyimler

Sözlü ve yazılı dilde kullanılan deyimler dilin söz varlığında yer almaktadır. Deyimler anlatımı güçlendirerek dilin gücünü göstermektedirler. Eski çağlarda *ıstılah* ve *tâbir* adlarıyla da kullanılmış olan deyimler kısa ve öz şekilde anlatımı sağlamakta ve bu sayede dile derinlik, canlılık ve söyleyiş güzelliği katmaktadırlar (Erenoğlu, 2007: 1151).

Deyimler ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Aksan'a (1996: 37) göre deyimler bir kavramı, duyguyu veya durumu ifade etmek için genellikle birden fazla sözcüğün yan anlamında kullanımıyla oluşan kalıplardır. Hatiboğlu (1982: 194) deyimleri anlatım gücünü artırma amacıyla mantık dışına çıkabilen ve değişik hallerde çekimlenebilen ifadeler olarak tanımlamaktadır. Hengirmen (1999: 116) toplumlarca benimsenen deyimlerin tanımını yaparken onların anlatımı daha zengin hale getirebilmek için gerçek anlamları dışında kullanımlarına dikkat çekmektedir. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere deyimlerin kalıplaşmış olduğu, dilde kısa ve özlü anlatım sağladığı, çoğunlukla gerçek anlam dışında kullanılarak mecazlı anlatıma sahip olduğu ve toplum tarafından benimsendiği söylenebilmektedir.

Deyimler, dil ve kültür arasında bir köprü görevi görmektedir. Aksan'a (1996: 91) göre eğer deyimler başka bir kültürden alınmamış veya çevrilmemiş ise ait olduğu toplumun hayata bakışını, yaşam tarzını, çevre koşullarını, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, maddi ve manevi kültürünü yansıtmaktadır. Sadece kültürel açıdan değil dilbilim açısından da önemli olan bu sözler incelendiğinde o dilin konuşulduğu topluma dair birçok tespitte bulunulabilir. Akar (1994: 32) da kültür ve deyim arasındaki ilişkiyi toplumun kültür öğelerinin mecaz anlamlarla karşılanarak kalıplaşmış ifadelerle yansımaları şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda bir toplumun duygu ve düşünceleri kendilerine deyimlerde yer bularak etkili iletişimi sağlamaktadır. Deyimler toplumun yaşayışından, inançlarından, gelenek ve göreneklerinden çıkan her bilgiyi ve düşüncüyü yansıtır (Erol, 2007: 107). İfadelerde de belirtildiği gibi deyimler bir kültür birikimi sonucunda oluşmaktadır. Bu sebeple deyimler her ulusun kültürel yapısı içinde değişim gösterebilmektedir.

Diller arasında hem benzer hem de farklı anlamlarda kullanılan deyimler yer almaktadır. Bu nedenle dil ve kültür arasındaki bağlantıyı sağlayan deyimlerin yanlış anlaşılması iletişimde sorunlara neden olabilmektedir. Örneğin, “Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla” deyimini eğer birisi incitilmeden uyarılmak isteniliyorsa kullanılır. Bu deyim Fransızca “battre le chien devant le lion” (aslanın önünde köpeği dövmek), Almancada “man meint den hund und schlagt den sack” (köpek kastedilir ve çuval dövülür), “sack schlagen und den esel meinen” (çuvalı dövmek) şeklinde yer almaktadır (Aksan, 1987; Akt. Yavuz, 2010: 11). Bu durumda deyimler hem diller hem de toplumlar arasındaki benzerliklere veya farklılıklara işaret etmektedir. Bazı deyimler belli bir dile has iken bazı deyimlerin belli dillerde yakın karşılıklarının bulunduğu yukarıdaki örneklerden de anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda ise deyimlerin öğrencilerde hem hedef kültüre hem de kendi kültürlerine dair farkındalık oluşturmaları ve bilinç kazanmasını sağladığı söylenebilmektedir.

Türkçe birçok deyimle sahiptir ve bu zenginlik toplumun anlatım gücü ve başarısının kanıtıdır. Deyimlerin kısa ve mecaz anlamlı oluşu da onların bir zekâ ürünü olduğunu göstermektedir. Bu dilbilgisi öğelerinin anlatımda kullanımı etkin anlatımı, mecaz anlama dayalı öğelerin ve yan anlamların kullanılması ise bireyin soyut

düşünme becerisini geliştirmesini sağlamaktadır (Yeşil, 2000: 244). Bu çerçevede hem anadilinde hem de yabancı dil öğretiminde deyimlerin öğretimine yer verilmelidir.

Deyimlerin mecaz anlamlarının kavranması için Türkçeye iyi bir şekilde hâkim olmak gerekmektedir. Dildeki soyut anlamlı ifadeler görsellerle somutlaştırıldığında öğrenciler anlam kurma sürecinde daha az problem yaşamaktadır. Örneğin, öğrencilere “kitap kurdu” deyimini öğretirken bir kitap ve onun yanında duran küçük kurtların resmi verilebilir. Öğrenciler resimde gördüklerini anlattıktan sonra resimdeki o küçük canlıların kitap sayfalarını yediği gibi çok kitap okuyan insanların da kitapları hızlıca okuyup bitirdiği gerçek anlamı çıkartılabilir. Daha sonra ise öğrenciler çok kitap okuyanlara “kitap kurdu” dendiği çıkarımında bulunabilirler (Melanlıoğlu, Karakuş, Tayşi ve Özdemir, 2012: 252-253).

İletişim kurarken kullandığımız her sözcük kabuller dünyasına ve bu kabuller ise sözcüğün parçası olduğu kültüre aittir. Günlük hayatta sıkça kullandığımız deyimler de kültür ve dilin iç içe olması sebebiyle çok iyi bir şekilde öğretilmelidir. Dil yaşantıdan kopuk olarak öğretilmemelidir. Türkçeyi öğrenen kişi deyimleri iyi kullanırsa insanlarla daha etkili ve rahat iletişim kurabilmektedir (Barın, 2004: 25).

Bu bağlamda kültürün bir ürünü olan, ait olduğu kültürün eşsizliğini gösteren deyimler dil öğretiminde göz ardı edilmemelidir, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylere deyimlerin önemi vurgulanmalı, sınıf ortamında dil ve kültür öğretimi birlikte gerçekleştirilmelidir.

2.1.1.4. Kalıp Sözler

Bir dilin sadece kendi öğelerinin değil yabancı öğelerin de olduğu söz varlığında bilim, teknik ve sanat kavramları olan terimler; bir durumu, olayı, insanların tutum veya davranışlarını belirtmek için kullanılan deyimler; bir toplumun bilgeliğini, yaşam tecrübelerini yansıtan atasözleri; dildeki anlatımın daha güçlü bir hal almasını

sağlayan ikilemeler ve toplum yaşantısında belli bir kültürün eseri olarak kullanılan kalıp sözler de yer almaktadır (Okuyan, 2012: 35).

Kalıp sözler çeşitli adlara ve tanımlara sahiptir. *İlişki sözleri* (Aksan, 1996: 34), *iletişimsel sözler* (Toklu, 2003: 109), *sözeylem* (Kılıç, 2002: 94), *söz edimi* (Searle, 1996: 52), *kültür birim* (Kula, 1996: 46) terimleri bu dil birimleri için kullanılmaktadır (Ünsal, 2013: 1384). Ayrıca, Aksan (1996: 34) yabancı dil öğretiminde kılavuz niteliği taşıyan ve Avrupa konseyi tarafından basılan kitapta kalıp sözler için *eşik* teriminin yer aldığını belirtmektedir.

Aksan'a (1996: 35) göre kalıp sözler bir toplumdaki kişilerin ilişkileri süresince geleneksel olarak kullandıkları bazı sözlerdir. Çotuksöken (1994: 8), kalıp sözleri temel anlamını kaybetmeyen, en az iki sözcükten oluşan ve bir eylemi, durumu veya kavramı karşılayan ifadeler olarak tanımlamaktadır. Coulmas (1981) kalıp sözlerin konuşma dilinin klişeleri olduğunu ifade etmektedir (Bladas, 2012; Akt. Uçgun, 2015: 516). Başka bir tanıma göre ise kalıp sözler geleneksel amaçları olan ve çoğunlukla değişmez bir sıra düzeninde kullanılan sözcük veya sözcük kümesidir (İmer, Özsoy ve Kocaman, 2011). Kalıp ifadelerin kullanımı bir toplumun belli durumlarda tercih ettiği dil kullanımını gösterir (Kecskes, 2007; Akt. Ortaçtepe, 2013: 852). Toklu (2013: 114) iletişimsel sözler olarak adlandırdığı kalıp sözleri belli başlı iletişim durumlarında, özellikle toplumsal uzlaşma dayalı durumlarda alışlagelmiş bir biçimde kullanılan, kalıplaşmış sözcük dizileri olarak tanımlamaktadır ve kalıp sözlerin selamlaşırken, vedalaşırken, vedalaşırken, teşekkür ederken, tebrik ederken, özür dilerken, kişileri uyarırken, kınarken, ruhsal durumları belirtirken kullanılarak birçok işleve sahip olduğunu, dolayısıyla da Türkçenin söz varlığında önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Bu durumda kalıp sözlerin tanımlanmasında kültür, insan ilişkileri, gelenek ve görenek gibi unsurların ve bağlamın öne çıktığı söylenebilir.

Gökdayı'nın (2008: 106) detaylı tanımı ise kalıp sözlerin yapısal ve anlamsal özelliklerine de değinmektedir:

“Bu sözler, önceden belirli bir biçime girip öylece hafızada saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve/ veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren sözcük öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda toplumca benimsenmiş ve görece bir sıklığa sahip sözler olarak iletişimin kurulmasına, devamına veya sonlandırılmasına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir.”

Ünsal (2013: 1384) kalıp sözler ve bağlam arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Kalıp sözlerin kullanımı belirli bir durumu ve bağlamı gerektirmektedir. Vardar (2003: 31) bağlamı dil içi ve dil dışı olarak sınırlandırmaktadır. Dil içi bağlam, dil birimini çevreleyerek ondan önce veya sonra gelen, çoğunlukla söz konusu olan birimi etkileyerek onun anlamını ve değerini belirleyen birim veya birimler bütünüdür. Dil dışı bağlam ise bir duruma, konuşucu ve dinleyicinin dil dışı toplumsal, kültürel, ruhsal tecrübe ve bilgilerine dair verilerdir. Bu durumda ne zaman ve kime söyleneceği belli olan kalıp sözlerin daha çok dil dışı bağlamla ilişkilendirilebileceği söylenebilir. Örneğin, “Günaydın”, sadece sabahleyin başkalarıyla karşılaşıldığında söylenen bir kalıp sözdür. Eğer mecaz anlamı kastedilmiyorsa bu söz öğlen ya da akşam saatlerinde kullanılmamaktadır. Başka bir örnek ise “Allah bir yastıkta kocatsın.” kalıp sözüdür. Bu söz sadece yeni evlilere söylenmekte, yeni arkadaş olan insanlara söylenmemektedir (Gökdayı, 2008: 103). Bu sebeplerle kalıp sözler bağlam içinde sunulmalıdır.

Zülfikar (2007) kalıp sözlerin özelliklerini incelemiş ve bu dil birimlerin atasözleri ve deyimlerden ayrılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Atasözlerini kalıp sözlerden ayıran özelliği atasözlerinin öğüt ve ders verme anlamı taşımasıdır. Deyimlerin kalıp sözlerden farkı, genellikle -mak (-mek) mastar ekleriyle kullanımı ve yargı bildirmeyen biçimler olmasıdır. Kalıp sözler ise yargı içermeyen şahıs ifade eden çekimli sözlerdir. Deyimleri kalıp sözlerden ayıran bir başka özellik ise mecazi (*küplere binmek*), abartılı (*ağzından kuş tutmak*) ve mantık dışı (*gözü birini bir yerden ısırmak*) anlamlara sahip olmasıdır.

Zülfikar (2007) kalıp sözleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

Doğrudan kalıp sözler: “Ağzını hayra aç”, “Allah bilir”, “Amma yaptın!”, “Bakınız”, “Zararı yok.”

Kalıp söz yapısında olan ünlem cümleleri: “Adama bak”, “Bilmem ki”, “Hayırdır”, “Hayrola”, “Ne iyi.”

Kalıp söz yapısında olan hayır duaları: “Ağzına sağlık”, “Afiyet olsun”

Kalıp söz yapısında olan beddualar: “Ağzın kurusun”, “Canın cehenneme”, “Allah kahretsin.”

Gökdayı (2015) ise kalıp sözlerin diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayırt edilebilmesi için yapı, anlam, işlev ve bağlam özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir. Kalıp sözlerin en belirgin yapısal özelliklerinden biri kalıplaşmış olması, diğer bir deyişle her zaman belirli şekilde dizilmesi ve esnek olmamasıdır. Örneğin, *İyilik sağlık, Allah sabır versin* gibi kalıp sözlerin farklı dizilimleriyle karşılaşılmamaktadır. Kalıp sözler kalıplaşmış halde bulunmasına rağmen kalıplaşma derecesi açısından farklılık gösterebilmektedir. Bir kısım kalıp sözler hiç değiştirilemezken diğer bir kısım ise yeni bir dilbilgisel yapı ile kullanılabilir. *Teşekkür ederim* durumlara göre *Teşekkür ediyorum, Teşekkür ettim* veya *Hoşça kal* kişilere göre *Hoşça kalın, Hoşça kalınız* şeklinde söylenebilmektedir. Kalıplaşmış halde bulunma durumu ile alakalı olarak öğelerin dizilişi ve sözcük sayısı da önemli yapısal özelliklerdir. Kalıp sözler cümle (*Allah rahmet eylesin*), öbek (*uzun sözün kısıtı*), çok sözcüklü birim (*Günaydın*) veya tek sözcükten (*Aferin*) oluşabilir. Ayrıca, kalıp sözler genellikle az sayıda sözcükten oluşmaktadır (Gökdayı, 2015: 75-77). Kalıp sözlerin yapısal özellikleri incelendiğinde kalıplaşmış dil birimleriyle birçok ortak özelliğe sahip olduğu görülmektedir fakat kalıp sözlerin tek sözcük olabilmesi ve diğer kalıplaşmış ifadelerle göre daha az sözcükten oluşması en büyük farklılıktır. Kalıp sözlerin anlamsal özelliklerine de dikkat edilmelidir. Gökdayı (2015: 80) kalıp sözlerin çoğunlukla gerçek anlamlarıyla kullanıldığını belirtmektedir. Kalıp sözlerin gerçek anlamda kullanımı bu ifadelerin günlük hayatta sıklıkla kullanımının işareti olarak düşünülebilir (Demir ve Uzdu Yıldız, 2016: 5). Kalıp sözlerin diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayırt edilebilmesini sağlayan başka bir ölçüt ise işlevdir. Kalıp sözlerin iyi veya kötü dilek sunma, iletişim sırasında kolaylık sağlama, yanlış anlama veya anlaşılma ihtimalini önleme, kültürü yansıtırma gibi işlevleri vardır

(Gökdayı, 2015: 80-83). Bu işlevler kalıplamış dil birimlerince de gerçekleştirilebilmektedir, bu sebeple kalıp sözlerin bağlamsal özelliklerine de dikkat edilmelidir. Bağlam, kalıp sözlerin kullanımını yönlendirmektedir. Fakat bu ölçüt kalıp sözlere özgü değildir (Gökdayı, 2015: 86). Gökdayı (2015: 87), bağlam hususunda belirli bir durumun oluşmasını gerektiren dil dışı bağlama dayalı ve konuşmanın akışına uygun olarak, bir düşünceye karşılık olarak veya onun devamı olarak söylenen dil içi bağlama dayalı kalıp sözlere dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede kalıp sözlerin yapısal açıdan az sözcük sayısına sahip olması, anlamsal açıdan çoğunlukla gerçek anlamda kullanılması, işlevsel açıdan hazır halde bulunarak bireye iletişimde kolaylık sağlaması, bağlamsal açıdan sınırlılık göstermesi özelliklerine sahip oldukları söylenebilir. Fakat yapı, anlam, işlev ve bağlam ölçütleri tek başlarına kalıp sözlerin diğer dil birimlerinden ayırt edilebilmesi için yeterli olmadığı görülmekte ve bu özelliklerin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir.

Gökdayı'nın (2016) sınıflandırması ise yukarıda geçen ölçütler dahilinde yapı, anlam, işlev ve bağlama göredir. Yapısına göre kalıp sözler tek sözcük (*Helal, Bravo, vb.*), çok sözcüklü (*Tövbe tövbe, Günaydın, vb.*), öbek halinde (*Allah aşkına, Allah rızası için, vb.*), cümle yapısında (*Her işte bir hayır vardır, vb.*), bitişken sözce (*Çok yaşa-Sen de gör, vb.*) olmak üzere beş gruba ayrılmıştır. Anlamlarına göre kalıp sözler ise gerçek (*Görüşmek üzere, Teşekkür ederim vb.*) ve değişmece (*Buyurun, vb.*) anlamlı kalıp sözlerdir. İşlevlerine göre kalıp sözler iyi veya kötü dilek bildirenler (*Mutlu yıllar, Güle güle kullanın, vb.*), her duruma uygun sözler sağlayanlar (*İyi günler, Görüşürüz, vb.*), stresli durumlarda iletişim kurmaya yardım edenler (*Kısmet değilmiş, vb.*), mesajı daha açık ve kısa sürede iletmeye yardım edenler (*Sözüm meclisten dışarı, vb.*), nezaket kurallarına uymayı sağlayanlar (*Teşekkürler, vb.*), dinsel kimliği açığa çıkaranlar (*Toprağı bol olsun, vb.*), iletişim sürecini düzenleyenler (*Nasılsınız, vb.*), konuşmada anlatımı güçlendirenler (*Sözün gelişi, vb.*), duygusal tepkileri dile getirenler (*Allah aşkına, vb.*), bazı durumlarda doğru şeyi söylemeyi sağlayanlar (*Eş olarak kabul ediyor musunuz?, vb.*), toplumun inançlarını yansıtanlar (*Nazar değmesin, vb.*), kültürel ayrıntıları gösterenler (*Ellerinizden öperim, vb.*), söz eylemleri gerçekleştirenler (*Özür dilerim, vb.*) ve cevap, öğüt ve ödüllendirme

bildirenler (*Kendine dikkat et, vb.*) olmak üzere on dört grupta yer almaktadır. Bağlama göre ise dil dışı bağlam duyarlı (üzüntü veya strese neden olan, mutluluk veren, başkalarıyla yakın ilişki kurmak istenen durumlarda söylenenler) ve dil içi bağlam duyarlı (*Maşallah, Allah mesut etsin, vb.*) kalıp sözler olarak iki grup vardır.

Sözlü ve yazılı dilin elzem unsurları olan kalıp sözler çeşitli durum ve olaylarla karşılaşıldığında selamlaşma, hâl hatır sorma, tebrik etme, dua ve beddua gibi anlatımlar ile yani mutlaka belirli bir bağlam içerisinde dilin kullanıcıları tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Belirli an ve durumlarda bu ifadelerin kullanımı iletişimi daha etkili bir hale getirmektedir.

2.1.1.4. İkilemeler

Türkçenin her döneminde ve lehçesinde karşılaşılan ve dilin yapı, sözdizimi ve anlambilim açısından en önemli niteliklerinden birini oluşturan özellik, ikilemelerin sık kullanımıdır. Dilcilikte *hendiadyoin* olarak adlandırılan bu kuruluşlara Latin yazınında sadece birkaç örnek gösterilebilmektedir. Türkçedekine yaklaşan oranda görülen ikilemeler bugün ancak Korecede ve bir ölçüde Japoncada kullanılmaktadır (Aksan, 1996: 60). Bu çerçevede ikilemeler anlam, yapı ve sözdiziminde çok önemli öğeler olmaktadır. Ayrıca, Türkçede ikilemelerin diğer dillere oranla çok fazla olması Türkçenin zenginliğini ve yaratma gücünü göstermektedir (Hatiboğlu, 1981: 9).

Hatiboğlu'na (1981: 9) göre ikilemeler aynı sözcüğün veya yakın yahut zıt anlamlara sahip olan veya sesleri birbirini andıran iki sözcüğün anlatımı kuvvetlendirmek için yan yana kullanılmasıdır. Korkmaz (1999: 82) da buna benzer bir tanımla ikilemelerin anlamı güçlendirmek için aynı, yakın yahut karşıt anlamlı iki veya daha çok sözcüğün tek bir sözcük gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesiyle oluştuğunu belirtmiştir.

Aşçı (2015: 223), ikilemeleri şu şekilde tanımlamıştır:

- a) İkilemeler, aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla,
- b) Anlamları birbirlerine yakın veya aynı anlam dairesindeki iki (veya daha fazla) sözcüğün tekrar edilmesiyle,
- c) Anlamca birbirlerine zıt iki (veya daha fazla) sözcüğün tekrar edilmesiyle,
- d) Bünyelerindeki sesleri birbirlerine benzeyen iki (veya daha fazla) sözcüğün tekrar edilmesiyle,
- e) Genellikle sesçe uyum içindeki iki (veya daha fazla) sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşan;
- a) Anlamı sağlamlaştırmak,
- b) Anlatımın gücünü arttırmak,
- c) Kavramı/ kavramları açıklamak veya zenginleştirmek,
- d) Anlama ahenk kazandırmak, söyleyişe özel bir kimlik ve güzellik katmak için kullanılan kalıp ifadelerdir.

Ergin (1972: 377), ikilemeler için tekrarlar terimini kullanarak onları aynen tekrarlar (*yavaş yavaş, göz göz vb.*), eş manalı tekrarlar (*eğri büğrü, deli dolu vb.*), zıt manalı tekrarlar (*iyi kötü, içli dışlı vb.*) ve ilaveli tekrarlar (*şart şurt, mal mul vb.*) olmak üzere dört gruba ayırmakta ve tekrarların üç fonksiyonunun olduğunu belirtmektedir. Bunlar, *kara kara gözler* örneğinde olduğu gibi kuvvetlendirme, *kapı kapı* dolaşmak örneğindeki gibi çokluk ve *koşa koşa* örneğindeki gibi devamlılık fonksiyonlarıdır. Ergin (1972), ikilemelerin *iyi kötü, düşe kalka* örneklerinde olduğu gibi ortalama ve beraberlik fonksiyonlarının da olduğunu eklemektedir.

Türkçenin tarihsel dönemleri incelendiğinde ikilemelerin çeşitli biçimleriyle yaygın kullanıldığı görülmektedir. Köktürk yazıtlarında ikilemeler sık sık yer almaktadır. Bunlar içinde eşanlamlı adlardan kurulmuş *iş küç* (bugünkü iş gücü), *ogus bodun* (kabileler, halk) gibi; sıfatlardan oluşmuş *yok çığan* (fakir, sefil), *kürlüg tebliğ* (hilekâr) gibi; eylemlerden oluşmuş *arılmak alkınmak* (azalmak, tükenmek), *ögirmek sebinmek* (sevinmek) gibi; zıt anlamlardan oluşmuş *enili eçili* (küçüklü büyüklü) gibi örnekler bulunmaktadır. Uygur döneminde ve Karahanlı Türkçesinde ikilemeler dikkat çekici ölçüde kullanılmaktadır. Kutadgu Bilig’de *kü çav* (ün, şöhret), *ukuş bilig* (akıl, bilgi), *iş tuş* (eş dost) gibi ikilemelere rastlanılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi

dönemindeki eserlerde de birçok ikileme örneği bulunmaktadır. Yunus Emre’de *sağlık*, *sağlık*, *yer gök*, *hayır şer*, Dede Korkut’ta *sağ esen*, *tavla tavla*, *vaf vaf* gibi ikileme örnekleri görülmektedir (Doğan, 1996: 61-63).

Bu bağlamda, ikilemelerin aynı sözcüğün, yakın veya zıt anlama sahip sözcüğün ya da sesletimi benzer olan sözcüğün tekrarıyla anlamı güçlendirme amacı ile oluştuğu anlaşılmaktadır. İkilemelerin Türkçenin her döneminde anlatımda sık kullanıldığı ve Türkçenin ikileme varlığı açısından zengin bir dil olduğu da söylenebilmektedir.

2.1.1.5. Terimler

Terim, bir bilim, sanat, meslek dalı veya bir konuya ilişkin özel bir kavramı karşılayan sözcüklere verilen addır (TDK, 2005). Terimler, bir bilim, uzmanlık dalına veya özel bir bilgi alanına mahsus sözcüklerdir (Vardar, 2003: 200). Korkmaz (1992: 149), terimleri bilim, teknik, sanat, spor gibi farklı alanlardaki kavramlara verilen özel isimler olarak sınıflandırır. Sağlam’a (2007: 169) göre dar ve sınırlı anlama sahip olan terimler, bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının üyelerinin arasındaki iletişimin daha hızlı olmasını sağlamaktadır.

Zülfikar (1991: 20-21) terimlerin özelliklerini yukarıdaki tanımları destekleyerek şu şekilde sıralamaktadır:

1. Bildirdiği anlam yoruma açık değildir, kesinlik ifade eder.
2. Anlamları sınırlıdır.
3. Bilimsel kavrama tek karşılığı bulunmalıdır.
4. Kavramları açık ve net bir şekilde karşılamalıdır.
5. İlgili alana özgü olmalıdır.

Aksan (1996: 176), Türkçenin terimlerine birçok eski yapıtlarda da rastlanıldığını belirtmektedir. En eski dil ürünleri olan Orhun ve Yenisey yazıtlarında

İlteber (genel vali), *İnel* (prens), *Sübaşı* (kumandan) gibi askeri ve yönetsel unvan terimleri görölmektedir. Uygur Türklerinden kalan eserlerde ise geniş bir terim varlığı ile karşılaşölmektedir. Bu terimlerin bazıları Sanskritçeden, Toharcadan, Çinceden alınan ve bazıları ise Türkçeden karşılanan dinsel terimlerdir. Çinceden alınan *bursang* (rahipler topluluğu), Sanskritten alınan *açala* (Mahâyâna budizminde 8. derece), Uygur Türkçesine ait *yığınmak* (zihnin bir noktada yoğunlaşması) bu terimlere örnek gösterilebilir. O dönemde kullanılan diğter terimler ise o dönemle ilgili nesneler, aygıtlar, tedavide kullanılan bitki ve ilaçlarla ilgilidir.

Bir dilin terim söz varlığının gelişimi ve genişlemesi o dilin konuşulduğu ölkedeki bilim, teknik, sanat ve zanaat dallarının gelişimine ve o alanlarda verilen yapıtlara bağılıdır (Aksan, 1996: 36). Belirli alanlardaki her yeni gelişme beraberinde yeni terimlere olan ihtiyacı da getirmektedir. Bu durumda ya sözcöklere yeni anlamlar yüklenerek ya yeni öğeler yaratılarak ya da diğter dillerden sözcöklar alınarak yeni kavramlar karşılanmaktadır. Terimler bir ölkeden çıkıp dünyaya yayıldıkça, orijinal halleriyle kabullenilebildiği gibi yeniden adlandırılarak yahut çevrilerek girdiği dilin parçası olabilir (Aksan, 2006: 175).

Keşifler yapıldıkça yeni kavramlar ortaya çıkmakta ve bu durum da yeni terimlere ihtiyaç doğurmaktadır çünkü ancak bu yeni kavramların adlandırılabilmesi sayesinde toplumun üyeleri arasında iletişim kolaylaşabilmektedir. Yeni adlandırılan terimlerin bazıları geldikleri dildeki halini muhafaza ederken bazıları girdiği dile çevrilerek yeni bir ad yüklenmektedir.

2.1.1.6. Yabancı Sözcöklar

İnsan topluluklarının başka bir toplulukla ilişkiye girmeden yaşaması söz konusu değildir. Bu topluluklar arasında ticaret, siyaset, kültür ve sanat alışverişi bulunmakta ve bu durum da sözcök alışverişine neden olmaktadır. Bu nedenle, tüm dillerde başka dillerden öğeler bulunmakta, bazen de alınan öğeler çok fazla olmakta ve bir dili tamamen yabancılaştırabilmektedir.

Dünyada başka dillerden sözcük almamış hiçbir dil yoktur. Türk toplumunun da tarih boyunca diğer toplumlarla olan ilişkilerinden dolayı Türkçede de birçok yabancı sözcük bulunmaktadır. Örneğin, Türklerin yerleşik hayata geçmesiyle birlikte dile Çince'den *ütü, inci, çay*, Moğolcadan *ağa, kaburga* gibi sözcükler, İslamiyet ile beraber birçok Arapça ve Farsça sözcük, Anadolu'ya gelmesiyle de deniz ticareti, balıkçılık, müzik gibi öğrenilen yeni alanlarda dile birçok Fransızca (*vapur, sinema vb.*) Yunanca, (*defne, biber, körfez vb.*), İtalyanca (*kaptan, fırtına vb.*) ve Slav kökenli (*kral, kraliçe vb.*) sözcük dile girmiştir (Ülkü, 2006: 30). Bu çerçevede, dilin toplumun ürünü olduğu söylenebilir. Yabancı sözcükler dile baskı veya emirle değil toplumların ihtiyaçları doğrultusunda girmektedir.

Aksan (1996: 29), yabancı dilden alınan öğeleri iki grupta ele almaktadır:

1. Sözcük bilimde alışlagelmiş terimleriyle yerleşen yabancı sözcükler, yerleştikleri dilin ses kurallarına uyan ve artık yabancılığını göstermeyen öğelerdir. Örneğin, *duvar* (Far. *dîvar*), *kalıp* (Ar. *kâlib*), *surat* (Ar. *sûret*), *sandık* (Ar. *sandūk*), *ortanca* (Holl. *Hortensia*) sözcükleri bu gruptadır.
2. Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelendirilenler ise dilin kurallarına uymayan ve yabancılıkları hemen göze çarpan sözcüklerdir. Türkçedeki *oksijen, lokomotif, devalüasyon* gibi sözcükler bu türdendir.

Yabancı dillerden alınan sözcükler, sadece biçim değişikliğine değil anlam değişikliğine de uğramaktadır. Örneğin, Türkçede yalnızca sahne ve perde sanatçıları için kullanılan *artist* sözcüğü, alındığı dil olan Fransızcada (*artiste*) her tür sanatçı için kullanılmaktadır (Aksan: 2006: 30).

Korkmaz (1995: 857-858), Türkçenin sözcük akınına uğramasının kaynağını günün gerektirdiği siyasi, diplomatik, ticari, turistik ve kültürel ilişkilerin dışında Türk toplumunun tutum ve davranışlarından kaynaklanan etkenleri göstermektedir. Bunlardan bazıları son yıllarda Türkçe eğitiminde gösterilen yetersizlik, anadiline karşı önemsemez bir tavır takınma ve yabancı dile körü körüne duyulan hayranlıktır.

Bu çerçevede, dünyadaki tüm toplumların birbirleriyle ilişki içerisinde olmasından dolayı ülkeler arasındaki ticaret, siyaset bağlantıları gibi diller arasında da bağlantılar olmakta ve bu sebeple diller arasında sözcük aktarımı gerçekleşmektedir. Günümüzde diller arası geçiş yapan sözcüklere rastlamak oldukça tabii bir durumdur fakat bu durumun aşırılığa kaçmaması için anadili eğitime önem verilmeli ve anadili konuşanlarında dillerine sahip çıkmaları hususunda bir farkındalık yaratılmalıdır.

2.1.2. Yabancı Dil Olarak Türkçede Öğretilecek Sözcüklerin Seçimi

Yabancı dil olarak Türkçe dersinin amaçlarından biri öğrencilere dil becerilerini hem günlük hem de akademik hayatta etkili bir şekilde kullanmalarını sağlayan söz varlığı kazandırmaktır. Bu sebeple sözcük öğretimi, öğrenme sürecinin her aşamasında var olmaktadır. Söz varlığı kazanımı söz konusu olduğunda ise öncelik ‘ne’yin öğretileceğidir. Hangi sözcüklerin ve bu sözcüklerin hangi anlamlarının öğretileceğini belirlemek gerekmektedir (Tağa, 2016: 164). Bütün sözcüklerin bir anda öğretilmesi imkânsız olduğundan ilk önce ne öğretileceğinin belirlenmesi çok mühimdir.

Planlanması önem arz eden sözcük öğretiminde ilk adım ne öğretileceğine karar vermektir. Sözcük öğretimi ifadesi geniş bir evrene hitap etmektedir ve bu nedenle bir dildeki tüm sözcüklerin plansız bir şekilde ansızın öğretimi mümkün olmamaktadır (Demirel, 2013: 15). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de aynı durum geçerlidir ve sözcük öğretimi yapılırken dildeki bütün sözcüklerin aynı anda öğretiminin gerçekleşmesi muhtemel değildir. Bu sebeple öğrencilere temel söz varlığı kazandırılmalı, öğretilecek sözcükler belirlenmeli ve gereksiz sözcüklerin öğretiminden ve zaman kaybından kaçınılmalıdır (Tanın, 2004: 44). Yabancı dil sınıflarında öğrencilerin öğrenmeye ayırdığı kısıtlı süreleri vardır ve belirlenen bu süre zarfında sınırları çizilmiş hedef sözcüklerin öğretiminin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Yabancı dil öğretiminde hangi sözcüklerin öğretimine öncelik verilmesi gerektiği sorusuna 17. yüzyılda Komenyüs tarafından en sık karşılaşılan sözcükler olarak cevap verilmiştir (Demircan, 1983; Akt. Uçgun, 2014: 223). Anadili ve yabancı dil öğretiminde, hedef dilde en sık geçen sözcüklerin tespit edilmesi hem öğretimden alınacak başarı hem de dili öğrenen birey için en gerekli sözcüklerin saptanması hususu açısından çok önemli olmaktadır, bu durum ise özellikle sıklık sayımlarına dayalı çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir (Aksan, 1996: 17). Dil öğrenmeye başlayan bireye, ilk aşamada en faydalı olacak sözcüklerin belirlenmesi ve bu sözcüklerin hangi sırayla bireye sunulacağına karar verilmesi gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin, özellikle ilk düzeylerde, öğrencilerin günlük hayattaki ihtiyaçlarına yönelik ve iletişimlerini kolaylaştıracak şekilde olması gerekmektedir. Bu durumda, sıklık çalışmalarının faydalı olduğu düşünülebilir ancak konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıklardan dolayı sık kullanılan sözcüklerin belirlenmesi için eser taraması yeterli olmayacaktır. “N’aber!”, “Görüşürüz”, “Güle güle!”, “Hayırlı işler” gibi sıkça kullanılan kalıplaşmış ifadeler yazılı metinlerde yapılan sıklık taramasında ilk sıralarda yer almayabilir (İlgar, 2013: 21-22; Akt. Uğur ve Azizoğlu, 2016: 155). Bunun sebebi taranan derlemelerin yalnızca yazılı kaynakları içermesi ve bahsi geçen kalıp ifadelerin günlük konuşma ifadeleri olması dolayısıyla yazılı kaynaklarda kullanılmamasıdır.

Derlem, bir dilin yazılı ve sözlü kullanım alanlarından oluşan metin havuzudur. Bu metin havuzu analiz edilerek bir dilde en sık geçen ya da en az kullanılan sözcükler bulunabilir. Türkçe derlem için çevrimiçi bir site olan ve elli milyon sözcükten oluşan Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) (<https://v3.tnc.org.tr/>) kullanılabilir. Konuşma ve yazı dilindeki kullanım sıklığı farkına dair bir örnek vermek gerekirse, Türkçe Ulusal Derlem’de “İnşallah” kalıp sözü aratılabilir. “İnşallah” sözcüğünün sözlü metinlerde 277.11 sıklık değeri, yazılı metinlerde ise 44.9 sıklık değeri bulunmaktadır. Bu çerçevede yabancı dil olarak Türkçe öğretirken konuşma dilinde de metin taraması gerekmektedir. Dilde çokça kullanılan ifadelerin, yazılı metin sıklık listesine göre öğretimi hedeflenen sözcükler arasında olmaması bireylerin etkili bir şekilde iletişim kurabilmesini engelleyebilmektedir.

Şekil 2.1. TUD'da İnşallah Sözcüğü Sözlü Metin Sorgusu

(<http://turkcederlem.mersin.edu.tr/sozlu/> adresinden alınmıştır.)

Şekil 2.2. TUD'da İnşallah Sözcüğü Yazılı Metin Sorgusu

(<http://turkcederlem.mersin.edu.tr/sozlu/> adresinden alınmıştır.)

Bu duruma ek olarak Göçen ve Okur'un (2016: 449) belirttiği gibi anadilinde yapılan çalışmalar sonucu oluşturulan kullanım sıklığı listesi oldukça kapsamlı olmaktadır. Sadece bu listeye göre anadilinde sık kullanılan bir sözcüğün yabancı dil olarak Türkçe konuşanlara hangi düzeyde lazım olabileceğini belirlemek aldatıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerine daha etkili bir sözcük öğretimi sağlamak için bu alana dair sıklık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Öğretimi hedeflenen sözcüklerin yaygın ve sık kullanımı göz önünde bulundurularak bu sözcüklerin öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik olmasına özen gösterilmelidir (Figen, 2004: 122; Akt. Doğan, 2014: 92).

Dilde sıklıkla kullanılan sözcüklerle sözlü veya yazılı iletişimde karşılaşmak çok yüksek bir ihtimaldir. Bu sebeple nadir kullanılan sözcüklere kıyasla sık kullanılan sözcüklerin öğretimi öğrenci açısından daha faydalı olabilir. Ayrıca, bu durumun bir sonucu olarak öğrenciler derse karşı daha ilgili ve motive olabilirler.

Yabancı dil olarak Türkçede sözcük öğretiminde hedef sözcükler seçilirken sıklık taramasının eksik kaldığı noktalar hedef kitlenin ihtiyaç analizi ile tamamlanabilmektedir. Dil kişiseldir ve bu sebeple bireylerin Türkçeyi öğrenme nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Barın'a (2013: 312) göre Türkiye'de yüksek lisans veya lisans üstü öğrenim gören bir kişiye öğretilecek sözcükler ile ev hanımlarının günlük ihtiyaçlarını sağlayabilmesi için öğretilecek sözcükler farklı olmaktadır. Ayrıca, ihtiyaç analizi yaparken öğrenimi hedeflenen dilin hangi coğrafyada kullanılacağı da önemli bir etkidir (Tanın, 2004: 45). Öğrenilen yabancı dilin anadili olarak konuşulduğu ülkede öğrenilmesi öğrenciye dili daha fazla kullanma imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Öğretilecek sözcüklerin belirlenmesi ve ihtiyaç analizine ek olarak hedef sözcüklerin “nasıl” öğretileceğinin de gündemde olması gerekmektedir. Doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki tür öğretim yöntemi vardır. Doğrudan öğretim hedef sözcüklere ilişkin alıştırmalar, oyunlar, bulmacalar gibi sınıf içi etkinliklerden faydalananarak sözcüklere doğrudan odaklanır ve öğretimi hedefler. Dolaylı öğretimde ise sözcük öğretimi temel odak noktası değildir, hedef sözcükler başka bir dil becerisi ile eş zamanlı olarak kazandırılmaya çalışılır. Bu yöntemlerden hangisinin daha etkili olduğu tartışılmaktadır. Hedefe direkt olarak odaklanması sebebiyle doğrudan öğretim yönteminin daha yaygın olmasına rağmen iki yöntem de gereklidir (Erer, 2011: 28; Akt. Uğur ve Azizoglu, 2016: 155).

Bu durumda yabancı dil olarak Türkçede sözcük öğretiminde neyi, ne kadar ve nasıl sorularının öne çıktığı söylenebilmektedir. Hangi sözcüklerin ve seçili sözcüklerin hangi anlamlarının nasıl öğretileceği sözcük öğretiminin planlanmasının temelini oluşturmaktadır. Hangi sorusunun cevabını en sık kullanılan veya yaygın olan sözcükler olarak verebiliriz. Buna ek olarak sözcük öğretim sürecinde yabancı dil öğrencilerinin gereksinimleri de göz önünde bulundurulmalı ve mutlaka ihtiyaç analizi yapılmalıdır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sözcüklerin bahsi geçtiğinde dilin kullanım alanlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Avrupa dillerinin öğretimi hususunda ortak ölçütlere sahip yabancı dil öğretim programı oluşturarak ortak standartlara ulaşmayı hedefleyen Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'ne (AOÖÇ, 2013: 19) göre dil kullanım alanı sosyal bir varlık olan insanların faal olduğu yaşam alanları anlamına gelmekte ve bu yaşam alanları eğitim, mesleki, kamu ve özel yaşam alanı olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. İş ve idari kurumlar, kamu hizmetleri, medya gibi sosyal etkileşimlerle ilişkili olan her alanı kapsayan kamu alanı, aile ilişkileri ve bireysel veya sosyal alışkanlıkları içeren özel alan, kişinin mesleki etkinlikleriyle bağlantılı her şeyi kapsayan mesleki alan, bilgi ve becerilerin kazanımını hedefleyen öğrenim ve öğretimi içeren eğitim alanı yaşam alanı grubunda yer almaktadır (AOÖÇ, 2013: 22). Bu çerçevede dilin yaşanılan çevredeki kullanım alanlarına göre dört başlık altında toplandığı ve bu dört temel kullanım alanının ise bireylere dilin hangi durumda ve ne şekilde kullanılacağı hususunda yol göstermekte yardımcı olduğu söylenebilir. Kamu alanı bireyin diğer bireylerle olan sosyal etkileşimlerine dair her şeyi, özel alan aile ve kişisel sosyal alışkanlıklarını, mesleki alan bireyin işine dair tüm etkinliklerini, eğitim alanı ise öğrenim ve öğretimle ilgili her şeyi içermekte ve bu alanlar bireye dil kullanımına dair ipuçları vermektedir.

Yabancı dil eğitiminde kaç seviyeye ihtiyaç olduğu ve bu seviyelerde hangi dil becerilerinin ve sözcüklerinin kazanımının gerçekleşeceğine dair ölçütler AOÖÇ (2013) tarafından belirlenmiştir.

Yabancı dil öğretimindeki dil seviyeleri şu şekildedir (AOÖÇ, 2013: 29):

(https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEer_aevesi.pdf adresinden ulaşılmıştır.)

Yukarıdaki şekilde de görülebileceği üzere yabancı dil öğretimi altı basamaktan oluşmaktadır. Temel, orta ve üst seviye olarak üçe ayrılan seviyeler kendi içlerinde de üst ve alt basamak olarak ayrılmaktadır (AOÖÇ, 2013: 29).

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi'nde yabancı dil öğrencilerinin her bir dil seviyesine göre sadece temel dil beceri yeterlikleri değil sözcük dağarcığı yeterlikleri de belirlenmiştir. Bu Çerçeve'ye (2013: 113) göre öğrencilerin her dil basamağında ulaşabileceği sözcük dağarcığı yeterlikleri şunlardır:

Tablo 2.1. Dil Düzeylerine Göre Sözcük Dağarcığı Alanı

C2	Çok zengin bir sözcük dağarcığına, deyimlere ve günlük anlatım tarzlarına hakimdir ve ince anlam farklılıklarını ayırt edebilir.
C1	Geniş bir sözcük dağarcığına hakimdir ve bilmediği sözcükler yerine zorlanmadan başka bir sözcük kullanarak açığı kapatabilir; çok nadir sözcük arar ya da bilmediği bir şeyi kullanmaktan kaçınır. Deyimlere ve günlük anlatımlara iyice hakimdir.
B2	Kendi uzmanlık alanından ve birçok genel alandan konulara ilişkin geniş bir sözcük dağarcığına sahiptir. Sık tekrarlamalar yapmamak için, değişik ifadelerle başvurabilir; ama buna rağmen sözcük dağarcığındaki eksiklikler duraklamaya ve başka tanımlamalar aramaya yol açabilir.
B1	Aile, hobi, ilgi alanı, iş, gezi, güncel olaylar gibi birçok kendi günlük hayatından konu hakkında zaman zaman başka sözcüklerle anlatsa da kendini ifade edebilmek için yeterli genişlikte bir sözcük dağarcığına sahiptir.
A2	Alışlagelmiş durumlarda ve alışılmış konularda olağan günlük işleri halledebilmek için yeterli sözcük dağarcığına sahiptir. Temel bir bildirişim gereksinimleriyle başa çıkabilmek için yeterli sözcük dağarcığına sahiptir. Basit temel gereksinimlerini giderebilecek kadar yeterli sözcük dağarcığına sahiptir.
A1	Bazı somut durumlara ilişkin tek tük sözcük ve deyimlerden oluşan temel bir birikime sahiptir.

(https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEer_aevesi.pdf adresinden ulaşılmıştır.)

Her bir dil seviyesine göre belirlenen sözcük dağarcığı alanına ek olarak yabancı dil öğrencilerinin sözcük dağarcığı hakimiyeti de AOÖÇ'de belirtilmektedir.

Öğrencilerin sözcük dağarcığı hakimiyeti şöyledir (AOÖÇ, 2013: 113):

Tablo 2.2. Dil Düzeylerine Göre Sözcük Dağarcığı Hakimiyeti

C2	Sözcük dağarcığının sürekli olarak doğru ve uygun bir şekilde kullanılması.
C1	Sözcük kullanımında bazı küçük pürüzlere rağmen büyük hataların yapılmaması.
B2	Sözcük dağarcığının genelde çok doğru olarak kullanılması, bazı karıştırmalar ve yanlış sözcük kullanımları olmasına rağmen bildirişimin bozulmaması.
B1	Karmaşık konularla ilgili olguları anlatmak ya da az alışılmış konularla ve durumlarla başa çıkmak için, bazı temel yanlışlar yapmasına rağmen, temel sözcük dağarcığına iyice hakimdir.
A2	Somut günlük ihtiyaçlarla ilgili kısıtlı bir sözcük dağarcığına sahiptir.
A1	Tanımlayıcısı yoktur.

(https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEer_aevesi.pdf adresinden alınmıştır.)

Bu Öneriler Çerçevesi'nin yardımıyla yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin her bir dil seviyesi sonrasında ulaşması gereken sözcük yeterliği belirlenebilmekte ve sözcük öğretimi hususunda bir kılavuz oluşturulabilmektedir.

2.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözlerin Önemi

Bir dilin söz varlığının en dikkat çeken unsurlarından biri olan kalıp sözler, aynı dili konuşan bir topluma dair birçok ipucu vermekte ve o toplumun kültürüne ışık tutmaktadır. Aksan'ın (2003: 190) belirttiği gibi bu dilbilim öğeleri tıpkı deyimler ve atasözleri gibi bir toplumun kültürünü, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini yansıtmaktadır. Kalıp sözler, toplumun dini inançlarına ve bireylerin iç dünyasına dair işaretler vermekte, kültürel değerleri barındırmakta ve toplumsal yaşam unsurlarını içermektedir (Özdemir, 2012: 1286). Bu durumda kalıp sözlerin kültür ile sıkı bir ilişki içinde bulunmasından dolayı kültürün aynası ve aktarıcısı olduğu söylenebilir.

Çakır (2000), toplumsal, kültürel, sosyal ve psikolojik öğelerin iletişimde mühim bir rolünün olduğunu ve bu sebeple de bu öğelerden kopuk bir iletişimin mümkün olmadığını belirtmektedir. Kalıp sözler ise dilin kültürel boyutunu öne çıkaran söz varlığı unsurlarıdır (Kara ve Yıldırım, 2017: 497). Bu çerçevede kültürü

yansıtan kalıp sözlerin iletişimde etkili bir rolünün olduğu görülebilir. Hedef dilde iletişim kurarken kültürel engeller ile karşılaşmamak için kalıp sözlerin öğretimi büyük bir önem arz etmektedir. Yabancı bir dil öğrenen bireyin öğrendiği dilin dilbilgisine sahip olmasına rağmen o dilin kültürü hakkında pek bir şey bilmemesi iletişim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir (Yılmaz ve Ertürk Şenden, 2015: 189).

Dil sadece dilbilgisi ve sözcüklerden oluşmamaktadır bu sebeple bir dilde iletişim kurmak için daha fazlasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür ise burada dile özgü olmasından dolayı kilit noktadır. Bu nedenle, iletişim sürecinde kişilerin hedeflerine ulaşabilmeleri için Türk kültürüne has olan kalıp sözleri bilmeleri ve bu sözlerden faydalanmaları gerekmektedir.

Dil öğretiminin amacı sadece gramer kuralları ve sözcükleri öğretmek değil öğrencinin Türk dili ve kültürüne dair kazanımlar elde etmesidir. Bu durumun gerçekleşmesi için en çok faydalanılan ve etkisi yüksek olan dil öğeleri kalıp sözlerdir (Kara ve Yıldırım, 2017: 497). Yabancı dil öğreniminde, sadece hedef dile dair yazılmış kitaplar veya sözlüklerde geçen sözcükleri öğrenmek yeterli olmamakta, hedef dili konuşan toplumun kültürünün, insanların davranışlarının, çeşitli durumlarda söylenen sözlerin ve hitap yollarının da farkına varılması gerekmektedir (Bulut, 2012: 1119-1120). Yabancılar Türkçe öğretiminde temel amaç öğrencilerin dildeki tüm sözcükleri bilmesi değil Türk dilini ve kültürünü öğrenmesidir. Dile ve kültüre ısınan öğrenci Türkiye'nin kültür elçisi rolünü üstlenmektedir (Barın, 2003: 312). Aktaş (2005: 96) da bu durumu yabancı dil dersinin temel amaçlarının hem hedef dilin hem de hedef dilin kültürünün kazanımı olduğunu belirterek desteklemektedir. Dilin kültürün taşıyıcısı olması sebebiyle dil ve kültür birbirinden soyutlanamayan öğelerdir.

Aksan'ın (1996: 190) belirttiği gibi kalıp sözlerin dil öğretiminde özel bir öneme sahip olması bu öğelerin her toplumda insan ilişkilerinde sürekli gerekli olmalarından ve de hedef dilin toplumunun kültürüne dahil olabilmek için öğrenilmesi şart olan sözler olarak düşünülmesinden dolayıdır. Aynı zamanda, Aksan (1996) öğrenimi büyük önem arz eden bu sözlerin öğrenimi en zor olan yapılar olduğunu ifade

etmektedir. Çünkü hem anadili hem de yabancı dil öğretiminin kültürel boyutunu temsil eden kalıp sözler sadece ait oldukları dilde bir anlam ifade etmektedir. Anadil kullanıcıları hem dilin hem de kültürün içine doğdukları için hem dil hem de kültür edinimi gerçekleştirmektedir. Fakat bu durum yabancı dil kullanıcıları için daha farklıdır. Yabancı dil öğrencileri kalıp sözleri öğrenebilmek ve onların aracılığıyla kültüre hâkim olabilmek için çaba sarf etmelidir.

Her dil kendine has bir anlatım biçimi ve anlam evrenine sahiptir. Her dilde çeşitlilik gösteren atasözleri, deyimler ve kalıp sözler bu biçim ve evreni farklı şekillerde yansıtmaktadırlar. Örneğin, Türkçede yemek ve sofraya ilişkin *Afiyet olsun*, *Eline sağlık* gibi kalıp birçok söz varken batı dillerinde bu bağlamlarla alakalı kalıp sözlerle Türkçede olduğu kadar sık rastlanmamaktadır (Karababa, 1993:111). Sadece Türkçeye has olan bazı kalıp sözleri bilmeden hedef toplumla iletişim kurmaya çalışmak zor bir durumdur. *Ellerinizden öper*, *Allah analı babalı büyütsün* gibi kalıp sözler Türk kültürü hakkında önemli ipuçları vermektedir (Yılmaz ve Ertürk Şenden, 2015: 189). Bu durum ile ilgili olarak Toklu (2013: 114), yeni ev veya eşya alındığında söylenen *Güle güle kullanın/ oturun*, banyoda, saç veya sakal tıraşından sonra söylenen *Sihhatler olsun!* gibi kalıp sözleri örnek göstermekte ve bunların birçok Batı dilinde bulunmadığını belirtmektedir. Öğrencinin anadilinde bu ifadelerin karşılıklarının bulunmaması iletişim sürecini zor hale getirebilmektedir. Bu yüzden yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kalıp sözlerle dikkat çekilmeli ve bu dil birimlerinin öğretimine önem verilmelidir.

Kalıp sözlerin kültürel ve toplumsal yönü hakkında başka bir örneği de Sekman (2000) vermektedir. İslam dini Türk kültürü ve dili üzerinde etkisini belirgin bir şekilde Allah sözcüğünü içeren *Bismillah*, *İnşallah*, *Maşallah*, *Allah razı olsun*, *Allah rahmet eylesin*, *Allah göstermesin* gibi kalıp sözlerde göstermektedir. Bu ifadelerden yola çıkan Sekman (2000) bu sözlerde Türk toplumunun başarıya dair inanç ve bakış açılarının saklandığını belirtmektedir. Örnek verilen kalıp sözlerle göre Türk kültüründe kişinin başarısı Allah'ın yardımına bağlıdır. Bir işe başlamadan önce *İnşallah*, bir işe başlarken *Bismillah*, bir işten vazgeçince *Eyvallah*, bir işte motivasyon için *Allah Allah*, bir iş başarı ile tamamlanınca *Maşallah*, bir işte başarısız olununca

Hay Allah denmektedir. Bu formül, kalıp sözler ve kültür arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde göstermektedir (Akt. Gökdâyı, 2016: 390).

Gökdâyı (2011: 121-126), kalıp sözlerin yansıttığı kültürel özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Dildeki kalıp sözler, anlamları ve kullanımlarıyla insan ilişkilerindeki saygıyı, nezaketi, duygusallığı ve yakınlığı yansıtır. Örneğin, konuşma sırasında kaba bir söz söyleneceği zaman hem dinleyenin rahatsız olmaması hem de konuşan kişinin kaba birisi olduğu izlenimini uyandırmaması amacıyla *sözüm meclisten dışarı* ifadesi kullanılmaktadır.

- Dildeki bazı kalıp sözler, insan davranışlarını yönlendiren batıl inançları taşır. *Avucum kaşınıyor* sözü, sağ avuç içi kaşındığında kişiye bir yerden para geleceği şeklinde yorumlanır.

- Türk kültüründe, insanların sevinç ve mutluluk gibi duygularının paylaşıldığını gösteren kalıp sözler vardır. Bebek doğduktan sonra onu görmeye gelenlerin söyledikleri *Allah bağışlasın, güle güle büyütün* gibi sözler anne ve babanın sevincine ortak olunduğunu göstermektedir.

- Toplumsal yaşamı etkileyen İslâm dininin etkisi kalıp sözlerde de görülebilir. *Selamünaleyküm, İnşallah, Maşallah* gibi kalıp sözler dinin kültür üzerindeki etkisine işaret etmektedir.

Buna göre kalıp sözlerin kültürü destekleyici ve aktarıcı bir role sahip olduğu söylenebilmektedir. Günlük yaşamda sıklıkla kullanılan kalıp sözler de yabancı dil öğrenenlerce her an karşılaşılmaması sebebiyle dilin tamamlayıcısı olan kültürün aktarımının gerçekleşmesinde etkili öğelerdir.

Kültürü yansıtmalarının yanında kalıp sözler bireylerde anlama ve anlatma becerilerinin gelişimini kolaylaştırır. Bu hazır ifadeler iletişim sürecinde oluşan karmaşık durumlarda kurtarıcı rolünü üstlenerek yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin hayatını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, kendini doğru ifade eden ve ifadeleri doğru anlayan bireylerin toplumla ilişkileri güçlenmekte ve o topluma ait

olma duygusu gelişmektedir (Yılmaz ve Ertürk Şenden, 2015: 190). Bu bağlamda kalıp sözlerin iletişimsel, kültürel ve yarattığı aidiyet hissiyatı ile de toplumsal bir rolünün olduğu görülmektedir.

Kalıp sözlerin de dahil olduğu kalıplaşmış dil birimlerinin iletişimde sıklıkla tercih edilmesinin bir sebebi vardır. Bu sık kullanım, kalıplaşmış öğelerin sözlü ve yazılı iletişim sürecinde pek çaba gerektirmemesinden yani kısa bir süre içinde söylenip anlaşılabilmesinden kaynaklanmaktadır (Wray, 2002: 18). Özellikle konuşma eylemi gerçekleşirken daha önceden hafızada bütün bir hâle getirilip saklanan kalıplaşmış birimler, hem konuşanlar tarafından kolay bir şekilde hatırlanarak hemen kullanılabilir, hem de dinleyicilerce hızlıca algılanabilir. Kalıplaşmış bir ifadenin dile getirilip kavranabilmesi için ihtiyaç duyulan süre ve enerji, her durumda yeni bir söz öbeğinin ya da cümlenin oluşturulup söylenmesi ve algılanmasından daha azdır (Wray, 2002: 15-18). Kalıplaşmış ifadeler ihtiyaç anında saklı bulunduğu hafızadan çağrılan bir dizi sözcük veya sözcük gruplarını ifade etmektedir (Boers, Eyckmans, Kappel, Stengers ve Demecheleer, 2006). Bu nedenle, kalıplaşmış dil birimlerinin dildeki yaygın varlığı en az çaba yasası ilkesi ile ilişkilendirilebilmektedir (Gökdayı, 2011: 663). Kalıp sözler, yabancı dil öğrenen bireylerin o dilde iletişime geçme sürecini hızlandırmaktadır, hedef dilde daha hızlı iletişim kurabilmenin sonucunda öğrencinin motivasyonunun artacağı söylenebilir. Bu sebeple kalıp sözlerin öğretiminin önemli olduğu görülmektedir.

Ünsal'ın (2013: 1383) da vurguladığı gibi dilin söz varlığını zenginleştiren kalıp sözler, sözlü ve yazılı iletişimde birçok anlatım imkânları sağlamaktadır. Dilde “en az çaba yasası” ilkesine uyarak az sözcükle çok şey anlatır ve çabuk algılanıp anımsanırlar. Bu nedenlerden dolayı da bireyler için caziptir ve kullanımı oldukça yaygındır.

Kalıp sözler beynin işlem yükünü hafifletmesi sebebiyle özellikle daha fazla dikkat ve özen gerektiren bir iş yapılırken tercih edilmektedir. Aşına olunan bu kalıpların kullanımı mesajın daha net ifade edilmesine yardımcıdır, bu da toplumsal

ilişkiler bakımından kalıplaşmış dil birimlerinin tercih edilmesindeki etkenlerden biridir (Van Lancker-Sidtis ve Ralon, 2004; Akt. Martı, 2011: 109).

Conklin ve Schmitt (2008) bir dili anadili olarak öğrenenlerle yabancı dil olarak öğrenenlerin okuma hızını ölçmüştür. Kalıplaşmış dil birimlerinin kalıplaşmamış sözcüklere oranla her iki grup tarafından daha hızlı okunduğu sonucuna varılmıştır (Akt. Martı, 2011: 111). Jiang ve Nekrasova'nın (2007) yaptığı çalışmada, bir dili anadili olarak öğrenenlerle yabancı dil olarak öğrenenler kalıplaşmış dil birimlerine diğer birimlere göre daha hızlı ve daha doğru şekilde yanıt vermişlerdir (Akt. Martı, 2011: 111). Her iki araştırma da kalıp ifadelerin bir dili yabancı dil olarak kullananlarca kullanımının olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermiştir.

Doğançay'a (1990) göre kalıp sözlerin sahip olduğu ve özet niteliği taşıyan temel işlevleri şu şekilde sıralanabilmektedir (Akt. Martı, 2011: 109-110):

- Kalıp sözler sayesinde orijinal sözler bulma çabasında olmamıza gerek yoktur.
- Toplum içinde oluşan karmaşık durumlarda bize kolaylık sağlar. Hangi durumda nasıl davranmamız gerektiğini ve nezaket kurallarına uymamıza yardımcı olur.
- Verilmek istenen mesajın daha net iletilmesini sağlayarak yanlış anlama veya anlaşılmayı önler.
- İletişim kanallarının açık kalmasına katkıda bulunarak insanlar arasındaki bağları ve dolayısıyla da aidiyet hissiyatını güçlendirir.

Sonuç olarak bir yabancı dil öğrencisinin neyi, nerede, ne zaman, kime, nasıl söyleyeceğini bilmesi gerekmektedir. Çeşitli durumlarda kullanılan kalıp sözler ise bu bilgiyi karşılamaktadır. Bu bilgiyi sağlamanın yanında kalıp sözlerin kültürü aktarma, dil becerisini geliştirme, iletişimi kolaylaştırma, topluma karşı mensubiyet hissi yaratma işlevleri de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kalıp sözlere neden yer verilmesi gerektiği sorusunu cevaplamaktadır.

2.3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözlerin Öğretimi

Kalıp sözlerin doğru ve yerinde kullanımı o dilde hakimiyeti göstermektedir. Yabancı bir dili konuşurken özgün kalıpların amacına uygun ve doğru kullanımı, kişinin o dile ne ölçüde hâkim olduğunu göstermektedir (Martı, 2011: 110). Günlük dilde sıkça karşılaşılan bu sözlerin yabancılar tarafından öğrenilmemesi, iletişim kurma sürecinde ve kültüre uygun davranmada bir engel oluşturur. Böyle bir engel, kalıp sözlerin Türkçe öğrenen yabancılar tarafından öğrenilmesi ve doğru bir biçimde kullanılmasıyla aşılabılır (Gökdayı, 2008: 108). Kalıp sözlerin bilinmesi sayesinde, dil öğrencisi hem dili hem de kültürü yakından tanıyarak daha sağlıklı iletişim kurabilir.

Türkçe öğrenenlerin dildeki sözcük ve kalıp sözleri bilmeleri, bu dil birimlerinin telaffuzuna, biçimlenmesine, anlamına ve kullanımına dair özellikleri bilmesini ve diğer insanlarla iletişim kurarken bildikleri bu özellikleri kullanma becerisini elde etmesidir (Gökdayı, 2016: 393).

Türkçenin zengin söz varlığında birçok atasözü, deyim, ikileme, kalıp sözler gibi kalıplaşmış ifadeler bulunmaktadır. Bu söz varlığı öğeleri üzerinde birtakım araştırmalar yapıldığı halde kalıp sözler ve kalıp söz öğretimi üzerine yeterli düzeyde araştırmalar yapılmamaktadır. Az sayıda olan araştırmaların birçoğunda ise kalıp sözler ve diğer söz varlığı unsurları birlikte yer almaktadır (Çotuksöken, 1994; Toklu, 2003; Zülfikar, 2007). Alandaki çalışmaların azlığı sebebiyle kalıp sözlerin nasıl öğretilmesi gerektiği sorusu net bir şekilde cevaplanamamaktadır.

Türkçede hangi kalıp sözlerin öğretileceği belirlenirken öncelikle öğrencilerin ihtiyaçları ve kalıp sözlerin günlük hayatta kullanım sıklığı hesaba katılarak ona göre bir yol çizilmelidir. Ayrıca, AOÖÇ’de belirtilen sözcük dağarcığı alanı da referans alınmalıdır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve dilsel gelişimlerine de dikkat edilmelidir. Kalıp sözler ayrı olarak değil eğitim sürecine dahil edilerek öğrenme ortamını zenginleştiren etkinliklerle kazandırılmalıdır. Sadece ders kitabı ile işlenen

dersler monoton bir eğitim ortamı yaratarak öğrencilerde motivasyon kaybına neden olabilmektedir (Yılmaz ve Ertürk Şenden, 2014: 61). Bu nedenle sınıf ortamında öncelikle öğrencilerin dil öğrenme amaçlarından yola çıkılmalıdır. Sonrasında ise yaygın kullanıma sahip olan kalıp sözler belirlenmeli, öğrencilerin öğrenme stilleri dolayısıyla farklı becerilere hitap eden etkinliklerden faydalanılmalı ve öğrenciler motive edilmelidir.

Martı (2014) gündelik hayatta iletişim kurarken sıklıkla faydalandığımız kalıp sözlerin öğretiminde öncelikli olarak evrensel her dilde bulunabilen *teşekkür ederim, özür dilerim, affedersiniz, iyi geceler* gibi dil birimlerinin, daha sonra ise öğretimi diğerlerine nazaran daha çok zaman alan hedef dile özgü kalıp sözlerin öğretilmesi gerektiğini belirtmektedir. Örneğin, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylere günlük hayatta toplum tarafından sıkça kullanılan ve Türk kültürüne ve diline özgü olan *eline sağlık, kolay gelsin, Allah korusun* gibi kalıp sözler kazandırılmalıdır. Bu yaygın kalıp ifadelerin öğrencilerce bilinmesi sözlü veya yazılı iletişimin kolaylaşmasını sağlayacaktır.

Boylu ve Başar (2018: 50-51) yabancılarla yabancı dil olarak Türkçede kalıp sözlerin öğretimi hususunda yapılabilecekleri şöyle sıralamaktadır:

- Dil öğretiminde hedef dilin ve bireyin anadilinin ortak kültüründen yararlanılmalıdır. Her iki dilde de var olan kalıp sözler belirlenmeli ve bu kalıp sözlerin öğretiminde kullanım sıklığı ve zorluğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Öğrencinin anadilinde var olduğu halde Türkçenin söz varlığında yer almayan kalıp sözlerin öğretimi iyi bir şekilde planlanmalı ve materyal seçimine dikkat edilmelidir.
- Kalıp sözler mutlaka bağlamları ile öğretilmelidir. Bu sebeple kalıp sözlerin öğretiminde kullanılacak metinler ve diğer materyallerin seçimi önemlidir.
- Kalıp sözlerin öğretiminde öğrencilerin dil düzeyleri göz ardı edilmemeli ve kalıp söz öğretimi de düzeyle paralel olarak aşamalı bir şekilde ilerlemelidir.
- Kalıp sözlerin Türkçede önemine dikkat çekilmeli ve öğrenciler bu hususta teşvik edilmelidir. Kalıp sözlerin yanlış veya hatalı kullanımları düzeltilmelidir.

Buna göre kalıp sözlerin öğretiminde de kültür aktif bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin anadilleri ile hedef dil arasında bağlantı kurması öğrenme sürecini kolaylaştıracaktır. Kalıp sözlerin öğretiminde bağlam, yabancı dil öğrencilerinin dil seviyeleri de dikkat edilmesi gereken hususlardır.

Kara ve Memiş (2015: 1680), kalıp sözlerin öğretim sürecini daha hızlı ve etkili hale getirmek için film, video, şarkı, resim, karikatür gibi görsel-işitsel araçlardan yararlanılması, günlük yaşamda kalıp sözlerin kullanımını gerektiren durum ve olaylarla ilgili farklı senaryolar oluşturulması ve bu senaryoların canlandırılması, yaratıcı drama, tiyatro, pandomim gibi öğretim tekniklerinden faydalanılması, soyut veya tek yapılı kalıp ifadelerin bağlam içinde verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda kalıp sözlerin öğretiminde sadece ders kitaplarından değil görsel, işitsel materyallerden de faydalanılmalıdır. Çeşitli zekâ türlerine hitap eden materyaller sayesinde öğretmen daha fazla öğrenciye ulaşabilir. Böylece birçok öğrenci günlük hayatta karşılaşılabileceği çeşitli durumlara karşı önceden hazırlıklı olacaktır.

Öğrenciler anadilleri ve kültürlerinde yer almayan ve mecaz anlama sahip olan kalıp sözleri kullanmada güçlük çekmektedir. Bu kalıp ifadeler metinler ve görsellerle anlatılmalı, okuma-dinleme etkinlikleriyle kavratılmalı, sonra ise yazma-konuşma becerileriyle pekiştirilmelidir (Kara ve Memiş, 2015: 1679). Ancak bu şekilde öğrenciler öğrendikleri kalıp sözleri çeşitli durumlarda kullanabilir ve öğrenme kalıcı hale gelir. Bu şekilde üretici dil becerilerinde kalıp sözlere yer verilmelidir.

Ünsal (2013: 1393), kalıp sözlerin hedef dilin konuşulduğu yerde yaşama imkânından faydalanarak ve dolayısıyla da öğrenciyi kültürle bütünleştirerek, açık ve sade bir biçimde anlatarak, öğretim sürecinde drama tekniklerine, görsel-işitsel materyallere ve teknolojiye yer vererek, hedef ve kaynak kültürü mukayese ederek öğretilebileceğini belirtmektedir. Ancak yabancı dil olarak Türkçe sınıfları genellikle tek bir millettten oluşmadığı için tek bir kaynak kültürden bahsetmek olanaksızdır.

Kayacan ve Börekçi (2016: 734) ise kalıp sözlerin bağlam içinde öğrencilere verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu söz varlığı öğelerinin  ğretiminde bağlamı belli diyaloglardan faydalanmak  ğretimi kolaylaştırabilir (Erdem, 2009). Bağlam sayesinde öğrenciler hangi kalıp sözü nerede, ne zaman, kime s yleyeceğinin farkına daha iyi varmaktadır.

Gökdayı'nın (2011: 136)  alışması yabancı dil  ğretiminde kalıp sözlerin neden önemli olduğunu özetlemektedir:

- Bu sözler konuşmacıları özgün ve sil baştan yaratılan yeni sözler bulmaktan kurtarır.
- Verilmek istenen anlamın daha açık, kolay ve hızlı bir şekilde iletilmesini sağlar. Bu sebeple yanlış anlama ve anlaşılma durumlarını önler.
- İletişim sırasında ortaya çıkabilecek karmaşık durumları yönetmeye, olası sorunlardan uzak durmaya yardımcı olur.
- İletişim kanallarını açık tutarak toplumdaki bireyler arasında bağların güçlenmesine katkı sağlar.

 zet olarak kalıp sözlerin sağlıklı iletişim kurulmasını sağlaması, iletişimi kolaylaştırması ve kültürü aktarması bu ifadelerin yabancı dil  ğretiminde gerekli olmasının sebeplerindendir. Bu dil birimlerinin  ğretiminde ise öğrencilerin dil düzeyleri ve ihtiyaçları, kalıp sözlerin kullanım sıklığı, anadil ve hedef dilin ortak kültür öğeleri göz önünde bulundurulmalı ve çeşitli dil  ğretim araçlarından faydalanılarak bir yol haritası çizilmelidir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeline, evren ve örneklemine, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine ve verilerin analizine ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma sürecinde nicel ve nitel yöntemlerin kullanılmasından dolayı karma yöntem kullanılmıştır. Nicel ve nitel veri toplama araçlarının birlikte kullanımı araştırma probleminin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Karma yöntemler, tek bir çalışmada veya çok aşamalı çalışmalarda hem nicel hem de nitel verileri toplama, analiz etme ve birleştirme yöntemleridir. Bu süreçte hangi veri türüne daha fazla önem verileceğine, hangi veri türünün önce toplanacağına (eşzamanlı veya sıralı bir şekilde), verilerin nasıl birleştirileceğine (tümleştirerek veya bağlayarak) ve çalışmayı yönlendirmek için bir teori kullanıp kullanmayacağınıza (sosyal bilimler teorisi vb.) karar vermeniz gerekmektedir (Creswell, 2005: 22).

Çalışmada nitel veri toplama aracı olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda İstanbul Yabancı Dil Olarak Türkçe A1, A2 ve B1 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler, kitaplardaki kalıp sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu'na göre yeterliği ve kalıp sözlerin öğretimine dair etkinlikler incelenmiştir.

Veri toplama aracı olarak kullanılan doküman inceleme yöntemi Foster'ın belirttiği gibi dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, belgeleri anlama, verileri analiz etme ve veriyi kullanma aşamalarında yapılmıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 193).

Kitapların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler ile bir test hazırlanmış ve bu test 50 öğrenciye uygulanmıştır. Testten alınan veriler ile İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü'nde eğitim gören B1 seviyesini tamamlamak üzere olan öğrencilerin kalıp sözleri kullanma yeterlikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu aşamada ise nicel araştırma yöntemlerinden tarama (survey) modeli kullanılmıştır.

Tarama modeli, olayları, varlıkları, grupları sahip oldukları durum ve özellikler ile kendi koşulları içinde tasvir etmeye ve incelemeye çalışmaktadır (Kaptan, 1998: 53). Tarama modelleri, büyük gruplarla yürütülen, bireylerin bir olgu veya olaya dair görüşlerinin alındığı, tutumlarının gözlemlendiği, olgu veya olayların betimlendiği araştırmalardır (Karakaya, 2012: 59).

Ozan ve Köse'ye (2014) göre eğitim programları ve öğretim alanındaki araştırmalarda çoğunlukla tarama modeli kullanılmaktadır. Bu durumun araştırmacıların var olan durumu ortaya koyma arzusundan kaynakladığı söylenebilir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yönteminin kullanıldığı bölümde araştırmanın evrenini 2018-2019 akademik yılında yurt içinde ve yurt dışında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitapları oluşturmaktadır.

Tarama modelinin kullanıldığı bölümde ise araştırmanın evreni yabancı dil olarak Türkçe öğrenen üniversite öğrencilerinden, örnekleme ise 2018-2019 akademik yılı bahar döneminde İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü B1 seviyesini tamamlamak üzere olan 50 lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Her seviye 8 haftalık bir süreyi kapsamaktadır, araştırmanın örneklemini oluşturan grup ise B1 seviyesinin 6. haftasını tamamlamıştır.

Çalışmaya katılan 50 lisans öğrencisinin demografik özelliklerine bakıldığında %40'ının kadın, %60'ının erkek olduğu, yine bu çalışma grubunun %30'unun 16-20 yaş, %28'inin 21-25 yaş, %34'ünün 26-30 yaş ve %8'inin 30+ yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerin %28'i 6-11 aydır, %72'si ise 1 yıldan daha fazla süredir Türkiye'de bulunduğunu belirtmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Öncelikle çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla alan yazın taraması yapılarak literatürdeki kaynaklar taranmıştır. Konuyla ilgili ulaşılabilen tüm akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler, tezler, bildiriler incelenmiş ve konumuzla ilgili bölümler çalışmamıza eklenmiştir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin öğrendikleri kalıp sözlerin tespiti ve AOÖÇ'ye göre yeterliğini ölçmek ve bu kalıp sözlerin hangi etkinliklerle öğretildiğini belirlemek amacıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kalıp sözlerin tespiti aşamasında İstanbul Yabancı Dil Olarak Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler abecesel sıralama ile sunulmuştur. Birden fazla tekrar edilen kalıp sözlere sadece bir defa yer verilmiştir. Her seviye ders kitabında yer alan kalıp sözler AOÖÇ'ye göre değerlendirilmiştir. Daha sonra ise her kitapta yer alan kalıp söz etkinlikleri tespit edilmiş ve özellikleri bakımından incelenmiştir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin kalıp sözleri kullanabilme becerisini ölçmek amacıyla İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık Bölümü'nde B1 seviyesini tamamlamak üzere olan öğrencilere yazılı bir sınav uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

İstanbul Yabancı Dil Olarak Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözlere ilişkin veriler abecesel sıralama ile sunulmuştur. Ders

kitaplarında yer alan kalıp sözler Avrupa Dil Portfolyosu dil seviyelerine göre incelenmiştir. Ders kitaplarındaki kalıp sözlerin öğretimine dair olan kalıp söz etkinlikleri ise özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve görsel halde çalışmada yer almıştır.

İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu ve İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'ndan gerekli izinler alındıktan sonra çalışmanın uygulama süreci başlamıştır (EK 1, EK 2). Türkçe Hazırlık Bölümü B1 seviyesini tamamlamak üzere olan 50 lisans öğrencisine hazırlanan kalıp söz sınavı uygulanmıştır. Öğrencilerin kalıp söz dağarcığını ve kalıp sözleri doğru kullanabilme becerilerini ölçmek amacıyla geliştirilen yazılı sınav sadece B1 seviyesinde öğretilen kalıp sözleri değil A1 ve A2 seviyelerine ait kalıp sözleri de içermektedir.

Hazırlanan sınavın ölçme ve değerlendirme ilkelerine uygunluğu gözetilmiştir. Crocker ve Algina (2008) ile Devellis (2003)'e göre genel olarak ölçme araçlarının geliştirilmesinde izlenmesi gereken standart aşamalar şunlardır:

- Ölçülmek istenen yapının belirlenmesi
- Ölçeğin amacının belirlenmesi
- Kuramsal temeller ve işevuruk tanımlar
- Madde havuzunun oluşturulması
- Ölçekleme türüne karar verilmesi (Thurstone, Likert, Gutmann vs.)
- Oluşturulan ilk madde havuzu için uzman görüşü alınması
- Uzman görüşü sonrasında ölçekte yer alacak maddelerin belirlenmesi
- Maddelerin geliştirilen örnekleme ön deneme uygulanması
- Maddelerin değerlendirilmesi (madde analizleri, geçerlik, güvenirlik analizleri, faktör analizi vs.)
- Ölçeğe son halinin verilmesi
- İkinci uygulama (Doğrulayıcı faktör analizi)

Bu ilkeler doğrultusunda öğrencilerin kalıp sözleri kullanım becerilerini incelemeye yönelik bir sınav hazırlanmış ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ölçme ve değerlendirme alanlarında uzmanların görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların geri dönütleri doğrultusunda sınavda bazı değişiklikler yapılmıştır. Sınav bu haliyle bir grup öğrenciye 4 Mart 2019 tarihinde uygulanmış ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Öğrencilerden gelen yorumlar ve sınav verileri sonrası sınavda tekrar düzeltmeler yapılmış ve sınav uygulanmaya hazır hale gelmiştir (EK 3). Son halini alan sınav 18 Mart 2019 tarihinde ders öğretmeni ve araştırmacı gözetiminde ve tek bir ders saatinde (50 dakika) öğrencilere uygulanmıştır. Öğrenciler uygulanan sınavın sonuçlarının bir araştırmada kullanılacağı hususunda bilgilendirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada nitel ve nicel veriler farklı yöntemler ile analiz edilmiştir. Nitel verilerin analizinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmanın örneklemini olan öğretim setinin A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında geçen kalıp sözler tespit edilmiş ve abecesel sıralama ile seviyelere göre sunulmuştur. Her seviyede tespit edilen kalıp sözlerin AOÖÇ dil seviyelerine göre yeterliği incelenmiştir. Ayrıca çalışmada bu kitaplarda yer alan kalıp söz öğretim etkinliklerine de görsel halleriyle yer verilmiştir.

Nitel verilerin toplanmasından sonra ise B1 seviyesindeki öğrencilere uygulanan sınavdan elde edilen nicel veriler analiz edilmiştir. Sınavda açık uçlu soruların yer almasından ve sınavın asıl amacının öğrencilerin kalıp sözleri doğru kullanabilme becerisini ölçmesinden dolayı sorular puanlanmamıştır. Öğrencilerin sınav kağıtları tek tek incelenmiş ve her soru için frekans ve yüzde değerleri Microsoft Office 365 programlarından Excel 2016 sürümü ile elde edilmiştir. Bu değerler tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE A1, A2, B1 VE B2 DERS KİTAPLARININ KALIP SÖZLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın birinci, ikinci ve üçüncü alt problemlerine yönelik olarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir. Çalışmanın alt problemlerine aranan yanıtlar çerçevesinde:

- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler tespit edilerek dil düzeylerine göre sunulmuş,
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler Avrupa Dil Portfolyosu'na göre incelenmiş,
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarındaki kalıp sözlerin öğretilmesine yönelik etkinlikler tespit edilmiş ve bu etkinliklerin özellikleri incelenmiştir.

4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Kalıp Sözler

Çalışmanın 'İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti ders kitaplarında geçen kalıp sözler nelerdir?' alt problemine bağlı olarak İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi tarafından yayımlanan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 düzeyi ders kitaplarında yer alan kalıp sözler incelenmiştir. Bu öğretim setinin incelenmesinin nedeni araştırmanın uygulama bölümünde yer alan İstanbul Üniversitesi Türkçe hazırlık sınıfı öğrencilerinin İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'ni kullanmasıdır. Öğretim setinde tüm beceri etkinliklerinde en az bir kez geçen kalıp sözler doküman incelemesi yöntemiyle tespit edilmiş ve içerik analizi ile incelenmiştir. Öğrencilere uygulanan sınavın B1 seviyesinde yani orta düzey olması sebebiyle sadece temel (A1 ve A2) ve orta düzey (B1 ve B2) ders kitaplarına

yer verilmiş ve kitaplarda tespit edilen kalıp sözler kitapların düzeylerine göre A1, A2, B1 ve B2 şeklinde sınıflandırılmıştır. Farklı biçimlerde çekimlenebilen (*Nasılsın?*, *Nasılsınız?*, *Hoş geldin*, *Hoş geldiniz vb.*) kalıp sözlerin sadece tek bir biçimine yer verilmiştir.

4.1.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler

- Affedersiniz
- Afiyet olsun
- Alo
- Anneler günün kutlu olsun
- Başka bir şey ister misiniz?
- Bayramınız kutlu olsun
- Ben de
- Bir dakika
- Birlikteliğinizin ömür boyu devamını diliyorum
- Bol şanslar
- Buyurun
- Çok teşekkür ederim
- Çok yaşa
- Dikkat et
- Doğum günün kutlu olsun
- Efendim
- Eh işte
- Elbette
- Ellerinizden öpüyorum
- Fena değil
- Geçmiş olsun
- Görüşmek üzere
- Görüşürüz
- Güle güle
- Günaydın
- Haydi
- Hoş geldin(iz)
- Hoş bulduk
- Hoşça kal
- İnşallah
- İyi akşamlar
- İyi dersler
- İyi geceler
- İyi günler
- İyi seneler
- İyi yolculuklar
- İyilik
- İyilik sağlık
- Kendinize iyi bakın
- Lütfen
- Memnun oldum
- Merak etme
- Merhaba

- Mesela
- Mutlu yıllar
- Nasılsın(ız)?
- Ne haber?
- Nerelisin?
- Ne var ne yok?
- Neler yapıyorsun?
- Neyim var?
- Nice senelere
- Öğretmenler gününüz kutlu olsun
- Özür dilerim
- Pardon
- Peki
- Rica ederim
- Sağ ol
- Sağlıklı, mutlu, nice uzun yıllara
- Sanırım
- Selam
- Senden ne haber?
- Sende ne var ne yok?
- Sonsuz mutluluklar
- Sonra görüşürüz
- Tabii
- Tabii ki
- Tamam
- Tebrikler
- Teşekkür ederim
- Teşekkürler
- Umarım
- Üzgünüm
- Yani

4.1.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler

- Affedersiniz
- Afiyet olsun
- Allah bağışlasın
- Alo
- Bakar mısınız?
- Başınız sağ olsun
- Ben de
- Bir dakika
- Bir varmış bir yokmuş
- Buyurun
- Çok özür dilerim
- Çok teşekkür ederim
- Çok teşekkürler
- Çok yaşayın
- Efendim
- Elbette
- Elinize sağlık
- Eminim

- Eyvah
- Galiba
- Geçmiş olsun
- Gerçekten
- Gerçekten mi?
- Görüşmek üzere
- Görüşürüz
- Güle güle kullanın
- Günaydın
- Hani
- Haydi
- Hayırlı bir iş
- Hayırlı işler
- Hayırlı olsun
- Hayrolsun
- Hep mutlu olun
- Hoş bulduk
- Hoş geldiniz
- İyi günler
- İnşallah
- İyi akşamlar
- İyi geceler
- İyi tatiller
- Keyifler nasıl?
- Kim o?
- Kime çekmiş?
- Kolay gelsin
- Lütfen
- Memnuniyetle
- Merak etme
- Merhaba
- Mesela
- Nasıl yardımcı olabilirim?
- Nasılsın?
- Ne yapalım?
- Neler yapıyorsun?
- Nerelisin?
- Nihayet
- Önemli değil
- Öyle mi?
- Peki
- Problem değil
- Rica ederim
- Sağ ol
- Sanırım
- Şuna bak
- Tabii
- Tabii ki
- Tamam
- Tamam o zaman
- Tanıştığımıza çok memnun oldum
- Tekrar bekleriz
- Teşekkür ederim
- Teşekkürler
- Umarım
- Üzgünüm
- Ya hep ya hiç
- Yardımcı olur musunuz?
- Yaşasın

- Yolunuz açık olsun

- Zahmet olacak

4.1.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler

- Âdet yerini bulsun
- Aferin
- Allah eksik etmesin
- Aman Allah'ım
- Bana ne yahu
- Ben senin yerinde olsam
- Ben de
- Çok şükür
- Dile benden ne dilerse
- Dostlar alışverişte görsün
- Görüşmek üzere
- Görüşürüz
- Hadi
- Hani
- Hayırdır
- Hayret
- Her neyse
- Herkese başarılar
- Hoş geldiniz
- Hoşça kal(ın)
- İlla ki
- Keyfini çıkarın
- Lütfen
- Maalesef
- Merhaba
- Mesela
- Nasıl yardımcı olabilirim?
- Nasılsın?
- Ne iyi olur
- Ne var?
- Neden olmasın?
- Nihayet
- Olmazsa olmaz
- Örneğin
- Nerede o eski bayramlar
- Peki
- Rahatsız etmeyin
- Sanırım
- Sence
- Senden bir şey olmaz
- Size iyi eğlenceler
- Sonra görüşürüz
- Tabii
- Tamam
- Umarım
- Yani

4.1.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözler

- Affedersiniz
- Allah Allah
- Aman sen de
- Bak sen
- Bir şey olmaz
- Bugün git yarın gel
- Buyurun
- Büyümüş de küçülmüş
- Cehennem ol
- Çok memnun oldum
- Çok teşekkürler
- Çok şükür
- Daha neler
- Esen kalın
- Eyvah
- Görüşmek üzere
- Görüşürüz
- Gözüm görmesin
- Hadi canım sen de
- Hadi oradan
- Hadi ya
- Haydi
- Hayırdır
- Hoş bulduk
- Hoş geldin safa geldin
- Hoş geldiniz
- İyi akşamlar
- İyi yolculuklar
- Lütfen
- Maalesef
- Merhaba
- Ne var ki
- Ne yazık ki
- Neyse
- Örneğin
- Peki
- Sağ salım gidip dönün
- Selam
- Tabii
- Tamam
- Tebrik ederim
- Teşekkürler
- Teşekkür ederim
- Uğurlar olsun
- Vallahi mi
- Verdiğimiz geçici rahatsızlıktan dolayı özür dileriz
- Yok artık
- Yok canım
- Yolun açık olsun
- Zevkler ve renkler tartışılmaz

4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, Avrupa eğitim sisteminin öğretim programlarının, ders materyallerinin, sınavlarının, öğretim yöntem ve tekniklerinin şeffaf bir şekilde hazırlanabilmesi için ortak bir temel oluşturmaktadır. Rehber niteliğinde olan bu kaynak, iletişimsel yaklaşımı benimseyerek yabancı dil öğrenenlerin her düzeyde dinleme, okuma, yazma, üretimsel konuşma ve karşılıklı konuşma becerilerine göre gereksinimlerinin karşılanabilmesi için yapılması ve öğrenilmesi gerekenleri betimlemektedir (AOÖÇ, 2013: 11). Bu sayede yabancı dil öğretimi daha standart ve şeffaf bir hale gelmiştir. AOÖÇ'de aynı zamanda çok dillilik ve çok kültürlülük kavramlarını ön plana çıkartarak sadece dili değil kültürü de öğretmeyi planlamaktadır. Dil ve kültür aktarımı arasındaki ilişkinin vurgulanması bizi iletişimi kolaylaştıran ve kültürün taşıyıcısı olan temel dil birimlerinden kalıp sözlere yönlendirmektedir.

AOÖÇ kazanımlarından yola çıkarak Yılmaz ve Ertürk Şenden (2014, 55-56) sözlü ve yazılı iletişimde kalıp sözlere ilişkin aşağıdaki tespitlerde bulunmuşlardır:

A1 ve A2 Düzeyleri: Dil öğrencisinin yaşadığı yer, yakın çevresi ve tanıdıkları ile günlük konuşma dilinde bilindik bazı kalıpları kullanabileceği becerisi yer almaktadır. Böylece kişinin birtakım kalıp sözler ile basit bir şekilde konuşmayı başlatabileceği ve devam ettirebileceği anlaşılmaktadır.

B1 ve B2 Düzeyleri: B1 düzeyi üretimsel konuşma dil becerisinin kazanımlarından biri “Deneyimleri, hayallerimi, umutlarımı, isteklerimi ve olayları betimlemek için çeşitli kalıpları yalın bir yoldan birbirine bağlayabilirim.” ifadesidir (AOÖÇ, 2013: 24). A1 ve A2 düzeylerine kıyasla daha kapsamlı olan bu kazanım, bireyin kalıp sözler ve deyimleri kullanarak iletişimde bulunabileceğini net bir şekilde ifade etmektedir.

Kalıp sözlerin her bir beceri alanında geniş bir kullanıma sahip olduğu görülmektedir. Ancak çalışmada kalıp sözlerin yazılı ve sözlü anlatımda kullanımına odaklanılması sebebi ile anlatma becerileri ön plana çıkarak Avrupa Diller Ortak Çerçeve Metni'nin yazma, üretimsel konuşma ve karşılıklı konuşma becerilerinin kazanımları temel alınmıştır.

Bu bölümde İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler AOÖÇ'si temel alınarak hazırlanan Avrupa Dil Portfolyosu'nun yazma, üretimsel konuşma ve karşılıklı konuşma becerilerinin gerektirdiği kazanımlar açısından değerlendirilmiştir. Her beceriye göre İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 ders kitabında yer alan kalıp sözler listelenmiştir. Bu değerlendirme ile kitabın kalıp söz çeşitliliğinin Avrupa Dil Portfolyosu göstergeleri hususunda yeterliği veya yetersizliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.2.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi

A1 dil seviyesi için Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi temel alınarak hazırlanan Avrupa Dil Portfolyosu'nun karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerilerinin göstergelerinden hareketle İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 ders kitabında yer alan kalıp sözler aşağıdaki gibidir.

Karşılıklı Konuşma Becerisi A1 Göstergeleri

- “Birisini tanıtabilir.”

Ben de

Nerelisin

Nasılsın?

- “Birisinin hatırını sorabilir, selamlaşma kalıplarını kullanabilir ve basit şekilde konuşabilir.”

Afiyet olsun	İyilik
Çok teşekkür ederim	İyilik sağlık
Çok yaşa	Kendinize iyi bakın
Dikkat et	Merhaba
Eh işte	Merak etme
Fena değil	Nasılsın(ız)?
Geçmiş olsun	Ne haber?
Günaydın	Ne var ne yok?
Hoş bulduk	Neler yapıyorsun?
Hoş geldin(iz)	Selam
İyi akşamlar	Senden ne haber?
İyi dersler	Sende ne var ne yok?
İyi geceler	Sonra görüşürüz
İyi günler	Rica ederim
İyi seneler	Teşekkür ederim
İyi yolculuklar	Teşekkürler

- “Vedalaşma kalıplarını kullanır.”

Görüşmek üzere	Hoşça kal
Görüşürüz	Sonra görüşürüz
Güle güle	

- “Birisinden bir şey isteyebilir ve birisine bir şey verebilir.”

Çok teşekkür ederim	Tabii ki
Elbette	Tabii
Lütfen	Sağ ol
Tamam	Teşekkürler
Teşekkür ederim	
Peki	

- “Özür dileyebilir veya özür kabul edebilir.”

Affedersiniz

Üzgünüm

Pardon

Özür dilerim

- “Hoşuna giden ya da gitmeyen şeyleri basit sözcüklerle anlatabilir.”

Ben de

Fena değil

Eh işte

Sanırım

Elbette

- “Dilsel ifadeyi parmakla ya da başka bir hareketle destekleyerek basit alışverişler yapabilir.”

Affedersiniz

Efendim

Başka bir şey ister misiniz?

Lütfen

Bir dakika

Pardon

Buyurun

- “Bilinen bir bağlamda görüşlerini ya da dileklerini anlatabilir.”

İnşallah

Umarım

- “Karşılıklı konuşmada, karşısındaki kişi söylenenleri yavaş bir şekilde tekrar edip söylemek istediklerini ifade etmesine yardımcı olduğunda, kendisini basit bir şekilde ifade edebilir.”

Haydi

Yani

Mesela

Üretimsel Konuşma Becerisi A1 Göstergeleri

- “Adres, telefon numarası, uyruk, yaş, aile ve hobiler gibi kişisel bilgileri verebilir.”

Nerelisin?

Yazma Becerisi A1 Göstergeleri

- “Doğum günü veya bayram tebriği gibi kısa kartlar yazabilir.”

Anneler günün kutlu olsun

İyi seneler

Bayramınız kutlu olsun

Mutlu yıllar

Birlikteliğinizin ömür boyu

Nice senelere

devamını diliyorum

Öğretmenler gününüz kutlu olsun

Bol şanslar

Sağlıklı, mutlu, nice uzun yıllara

Doğum günün kutlu olsun

Sonsuz mutluluklar

Ellerinizden öpüyorum

Tebrikler

İnşallah

Umarım

- “Bir otel kayıt formuna ya da vardığı yerde gerekli bir forma sayıları ve bilgileri, adını, uyruğunu, yaşını, doğum tarihini ve varış tarihini vb. yazabilir.”

4.2.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi

Avrupa Dil Portfolyosu karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerilerinin A2 seviyesi göstergeleri bağlamında İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 ders kitabında yer alan kalıp sözler aşağıdaki gibidir.

Karşılıklı Konuşma Becerisi A2 Göstergeleri

- “Birisini davet edebilir ve bir davete karşılık verebilir.”

Memnuniyetle

Tamam

Tabii

Tamam o zaman

Tabii ki

Umarım

- “Bir harita veya plana bakarak yön tarifi sorabilir veya verebilir.”
Bakar mısınız? Yolunuz açık olsun
- “Selam vererek, hitap ederek, veda ederek, kendini tanıtarak ve teşekkür ederek sosyal ilişkiler kurabilir.”
Görüşmek üzere İyi geceler
Görüşürüz İyi tatiller
Hoş bulduk Merhaba
Hoş geldiniz Tanıştığımıza çok memnun oldum
İyi akşamlar Teşekkür ederim
İyi günler Teşekkürler
- “Konaklama, seyahat, alışveriş ve yeme içme gibi günlük durumlarla başa çıkabilir.”
Afiyet olsun Kolay gelsin
Bakar mısınız? Lütfen
Bir dakika Nasıl yardımcı olabilirim
Buyurun Tekrar bekleriz
Efendim Teşekkür ederim
Elinize sağlık Teşekkürler
Güle güle kullanın Yardımcı olur musunuz?
Hayırlı işler Zahmet olacak
- “Başkalarına bir şeyler sunabilir ve başkalarının tekliflerini kabul edebilir.”
Buyurun Yaşasın
Hayırlı bir iş
- “Birisine teşekkür edebilir, ondan özür dileyebilir ve bu durumlara karşılık verebilir.”
Çok özür dilerim Çok teşekkürler
Çok teşekkür ederim Önemli değil

Problem değil

Teşekkür ederim

Rica ederim

Teşekkürler

Sağ ol

Üzgünüm

- “Birisinin hatırını sorabilir ve yeni gelişmelere karşılık verebilir.”

Gerçekten mi?

Öyle mi?

Keyifler nasıl?

Ne yapalım?

Nasılsın?

Neler yapıyorsun?

Üretimsel Konuşma Becerisi A2 Göstergeleri

- “Boş zaman uğraşları ve geçmişteki etkinlikler hakkında sorular sorabilir ve benzeri soruları yanıtlayabilir.”

- “Basit bir bilgi alışverişi yapmak, istekleri bildirmek, düşünce ve görüşleri dile getirmek gibi temel dil işlevlerini kullanabilir ve onlara karşılık verebilir.”

Ben de

Mesela

Eminim

Peki

Galiba

Sanırım

Hani

- “Bir şeyi anlatabilir veya basit bir sıralamayla sunabilir.”

Bir varmış bir yokmuş

Nihayet

Hayır olsun

Yazma Becerisi A2 Göstergeleri

- “Kısa, basit notlar, haberler yazabilir.”

Allah bağışlasın

Eyvah

Başınız sağ olsun

Haydi

Çok yaşayın

Hayırlı olsun

Hep mutlu olun

İnşallah

Ne yapalım

Geçmiş olsun

Merak etme

Tamam o zaman

Yolunuz açık olsun

4.2.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi

B1 seviyesi Avrupa Dil Portfolyosu'nun karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerilerinin göstergelerine göre İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında yer alan kalıp sözler aşağıdaki gibidir.

Karşılıklı Konuşma Becerisi B1 Göstergeleri

- “Bazen tam olarak ne istediğini söylemesi ya da söyleneni takip etmesi zor olsa bile bir konuşma ya da tartışmayı sürdürebilir.”
- “Aile, hobi, iş ve seyahat gibi aşına olunan ve şahsıyla ilgili konularda karşılıklı bir konuşmayı başlatabilir, sürdürebilir ve sona erdirebilir.”
- “Şaşırma, mutluluk, üzüntü gibi duyguları ifade edip bunlara karşılık verebilir.”

Aferin

Allah eksik etmesin

Aman Allah'ım

Bana ne yahu

Çok şükür

Dile benden ne dilersem

Hadi

Hayret

Senden bir şey olmaz

- “Tanıdığı kişilerle ve arkadaşlarıyla bir tartışmaya girebilir ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunabilir.”

İlla ki	Sence
Mesela	Tabii
Nihayet	Tamam
Örneğin	Yani
Peki	

- “Yolculuk planlarında veya yolculuk sırasında karşılaşılabileceği herhangi bir durumda derdini anlatabilir. (Adres sorma, bilet ve yer ayırma, ücret ödeme, gibi.)”

Maalesef	Rahatsız etmeyin
Nasıl yardımcı olabilirim?	

- “Bir görüşe katılıp katılmadığını nezaket kuralları çerçevesinde ifade edebilir.”

Ben senin yerinde olsam	Ne iyi olur
Lütfen	Sanırım

Üretimsel Konuşma Becerisi B1 Göstergeleri

- “Düşüncelerini, planlarını veya olayları kısaca ifade edebilir.”

Âdet yerini bulsun	Neden olmasın
Dostlar alışverişte görsün	Nerede o eski bayramlar
Hayırdır	Olmazsa olmaz
- “Rüyalarından, hayallerinden, umutlarından ve hedeflerinden söz edebilir.”
- “Bir kitap ya da filmin konusu hakkında bilgi verebilir veya düşüncelerini söyleyebilir.”
- “Kısa bir alıntıyı metne sadık kalarak basit bir dille aktarabilir.”

- “Öykü anlatabilir.”
- “Duygu ve düşüncelerini katarak deneyimlerini ayrıntılarıyla ifade edebilir.”

Yazma Becerisi B1 Göstergeleri

- “İlgi alanına dair konularda kişisel görüşü ve bakış açısını içeren sade bir metin yazabilir.”
- “Bir okul gazetesi veya duvar panosuna olaylar ya da deneyimlerle ilgili basit metinler yazabilir.”
- “Bir duyuru ya da ilana yazılı olarak yanıt verebilir ve (ürüne ilişkin) ayrıntılı bilgi isteyebilir.”
- “Gelişmeler ve olaylar üzerine haberleşebilmek için arkadaşlarıyla ya da yakınlarıyla mektup veya elektronik posta yoluyla haberleşebilir.”

Görüşmek üzere

Merhaba

Görüşürüz

Nasılsın?

Her neyse

Size iyi eğlenceler

Herkese başarılar

Sonra görüşürüz

Hoşça kal

Umarım

Keyfini çıkarın

- “Bir mektupta üzüntü, mutluluk, ilgi ve sempati gibi duygularını ifade edebilir.”
- “Güncel olan ya da onu ilgilendiren bir konu hakkında not tutabilir.”
- “Kişisel bir mektupta bir kitabın veya filmin konusu hakkında bilgi verebilir ve bir konserle ilgili yorum yapabilir.”

4.2.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesi

Avrupa Dil Portfolyosu'nun B2 seviyesi için hedeflenen karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerilerinin göstergelerine göre İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında yer alan kalıp sözler aşağıdaki gibidir.

Karşılıklı Konuşma Becerisi B2 Göstergeleri

- “Uzun konuşmalarda yer alabilir ve görüş bildirebilir.”
- “Bir konuşmayı başlatabilir, geliştirebilir ve sonuçlandırabilir.”

Buyurun	Hoş geldin safa geldin
Çok memnun oldum	Hoş geldiniz
Çok şükür	İyi akşamlar
Esen kalın	İyi yolculuklar
Görüşmek üzere	Sağ salim gidip dönün
Görüşürüz	Selam
Hayırdır	Yolun açık olsun
- “Tartışmalarda karşıt görüşlerini, çekincelerini ve önerilerini bildirebilir.”

Neyse	Zevkler ve renkler tartışılmaz
-------	--------------------------------
- “İlgi alanına giren bilimsel konularda ayrıntılı bilgi alışverişinde bulunabilir.”
- “Resmi konulardaki konuşmalarda yanlış anlaşılmaları giderebilir.”
- “Açıklamalarla, görüşlerle ve yorumlarla düşüncelerini destekleyerek bir tartışmaya katılabilir.”

Üretimsel Konuşma Becerisi B2 Göstergeleri

- “İlgi alanına giren birçok konu ile ilgili açık, ayrıntılı ve anlaşılır açıklamalar yapabilir.”
- “Birçok olasılığın olumlu ve olumsuz yönlerini açıklayarak görüş bildirebilir.
- “Sebeup, sonuç ve olası durumlarla ilgili tahminde bulunabilir.”
- “Tiyatro oyunlarının ya da filmlerin konularını ve olaylar zincirlerini anlayıp sözlü olarak özetleyebilir.”
- “Fikir, sav ve tartışma içeren kısa haberleri, röportajları ve belgeselleri anlayıp sözlü olarak özetleyebilir.”
- “Güncel bir olayı eleştirisel olarak sunup birçok olasılığın avantaj ve dezavantajlarını değerlendirebilir.”

Yazma Becerisi B2 Göstergeleri

- “Olaylar ve gerçek ya da gerçek dışı deneyimlerle ilgili detaylı ve kolay okunabilen metinler yazabilir.”
- “İlgi alanına giren çeşitli konularda (özet, rapor veya sunum) anlaşılır ve detaylı metinler yazabilir.”
- “Bir fikrin lehine veya aleyhine sebepler göstererek avantaj ve dezavantajlarını açıklayarak bir tartışma konusu hakkında yazı yazabilir.”
- “Genel bir konu ile ilgili bir makalenin özetini yazabilir veya çeşitli kaynaklardan ve medyadan gelen bilgileri yazılı olarak özetleyebilir.”

- “Resmi mektup ve e-postalar yazabilir.”
- “Bir mektupta veya mesajda farklı duygu ve tavırları ve olayların önemli noktalarını kendi fikrinde açıklayarak aktarabilir.”

Allah Allah	Eyvah
Bak sen	Gözüm görmesin
Bugün git yarın gel	Hadi canım sen de
Büyümüş de küçülmüş	Hadi oradan
Bir şey olmaz	Hadi ya
Cehennem ol	Ne var ki
Daha neler	Ne yazık ki
Bir şey olmaz	Yok artık
Cehennem ol	Yok canım
Daha neler	Vallahi mi

- “Bir filmin ya da kitabın kısa bir özetini (eleştirisini) yazabilir.”
- “Gerçekleri ve düşünceleri açıkça ifade ederek ilgi alanına giren konularla bağlantılı mektuplar yazabilir.”

4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

Bu bölümde çalışmanın alt problemini, “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarındaki kalıp söz öğretimine yönelik etkinlikler nelerdir?”, cevaplamak amacıyla İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp söz öğretimine dair etkinlikler değerlendirilmiştir.

4.3.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitaplarındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 seviye ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine dair resim-kalıp söz eşleştirme, diyalog okuma ve yazma, çoktan seçmeli test soruları, diyalog tamamlama, diyalogdaki cümleleri sıralama, kalıp söz ifadelerini eşleştirme, durum-kalıp söz eşleştirme türlerinde on altı tane kalıp söz etkinliği yer almaktadır.

Şekil 4.1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 8)

Şekil 4.1'deki kalıp söz etkinliğinde günlük konuşma dilinde sıklıkla kullanılan selamlaşma ve vedalaşma kalıp sözlerinin öğretimi hedeflenmiştir.

Şekil 4.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 8)

Şekil 4.2'deki etkinlikte tanışmalarda kullanılan kalıp sözlere yer verilmiştir. Resimlerde görüldüğü üzere iş, okul, arkadaş ortamı gibi farklı durumlarda kullanılan kalıp sözler diyaloglar yardımıyla sunulmuştur. Ayrıca, resimler kalıp sözlerin farklı bağlamlarda kullanımına da dikkat çekmektedir. Örneğin, *selam* kalıp sözünün resmi olmayan ve daha rahat bir kullanıma sahip oluşu iki arkadaşın olduğu resimle vurgulanmaktadır.

Şekil 4.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

- 1 Aşağıdaki diyalogu sıralayalım.
- () Ümit: Görüşürüz. Güle güle.
 - () Aslı: Merhaba! Benim adım Aslı.
 - () Ümit: Memnun oldum.
 - () Aslı: Görüşmek üzere. Hoşça kal.
 - () Ümit: Nasılsın Aslı?
 - () Aslı: Teşekkürler, iyiyim sen nasılsın?
 - (1) Ümit: Merhaba! Benim adım Ümit, senin adın ne?
 - () Aslı: Ben de memnun oldum.
 - () Ümit: Sağ ol, ben de iyiyim.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 9)

Şekil 4.3'te verilen etkinlikte öğrencilerden bir tanışma diyalogundaki cümleleri sıralamaları istenmektedir. Diyalogdaki kalıp sözler öğrencilerin tanışma anında kendilerini daha rahat bir şekilde ifade etmelerini sağlayarak dil kullanımını kolaylaştırmaktadır.

Şekil 4.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

- 2 Aşağıdaki ifadeleri eşleştirelim.
Görüşmek üzere.	Çinliyim.
Merhaba.	Ben de.
Teşekkür ederim.	Güle güle.
Hoşça kal.	Merhaba.
Memnun oldum.	Rica ederim.
Nasılsın?	İyilik.
Nerelisin?	Görüşürüz.
Ne haber?	Ahmet.
Hoş geldin.	İyiyim.
Senin adın ne?	Hoş bulduk.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 9)

Şekil 4.4'teki bu etkinlikte öğrencilerin kalıp sözleri eşleştirmesi gerekmektedir. Öğrenciler *hoş geldin*, *teşekkür ederim*, *hoşça kal* gibi kalıp sözlere nasıl cevap verileceğini pekiştirmektedir.

Şekil 4.5. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

- 3 Aşağıdaki diyalogu tamamlayalım.
- Ayşe:
Timo: İyi akşamlar.
Ayşe:?
Timo: Benim adım Timo. Senin adın ne?
Ayşe: Nasılsın?
Timo: Sen nasılsın?
Ayşe: Ben de iyiyim.
Timo: Ben de memnun oldum.
Ayşe:?
Timo: İspanyalıyım. Sen nerelisin?
Ayşe:
Timo:
Ayşe: Güle güle.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 9)

Şekil 4.5'teki bu etkinlikte öğrencilerden verilen diyalogu tamamlamaları beklenmektedir. Öğrencilerden boşluklara *İyiyim, Tanıştığımıza memnun oldum, Hoşçakal, Görüşmek üzere* gibi kalıp sözleri yazmaları istenmektedir.

Şekil 4.6. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 9)

Şekil 4.6'da yer alan bu etkinlikte öğrencilerden resimler ile onlara uygun kalıp sözleri eşleştirmeleri istenmiştir.

Şekil 4.7. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 9)

Şekil 4.7'deki bu etkinlikte öğrencilere çeşitli durumlarda çok sık kullanılan kalıp sözler verilmiş ve bu dil birimlerinin ve kullanıldıkları durumların eşleştirilmesi istenmiştir.

Şekil 4.8. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

8. Aşağıdaki cümleleri kullanalım ve sınıftaki arkadaşlarımızla bir diyalog yazalım.

- Senin adın ne?
- Nasılsın?
- Nerelisin?
- Memnun oldum.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 11)

Şekil 4.8'deki etkinlikte yönlendirici olarak bazı kalıp sözler verilmiştir. Öğrencilerin tanışmalarda kullanılan bu kalıp sözlerden faydalanarak bir diyalog yazması gerekmektedir.

Şekil 4.9. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

6. Nerede, ne zaman, ne söylüyoruz? İşaretleyelim.

LOKANTA:

a) Afiyet olsun! b) Geçmiş olsun! c) Görüşürüz.

GECE:

a) Günaydın! b) Tebrikler! c) İyi geceler!

HASTANE:

a) Güle güle! b) Geçmiş olsun! c) Bol şanslar!

DOĞUM GÜNÜ:

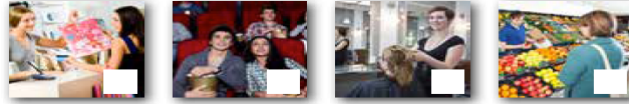
a) Mutlu yıllar! b) Afiyet olsun! c) Geçmiş olsun!

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 19)

Şekil 4.9'daki bu etkinlikte öğrencilere çoktan seçmeli test soruları ile hangi durumlarda hangi kalıp sözlerin kullanılabileceği sorulmuştur.

Şekil 4.10. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

7 9 Metinleri dinleyelim. Nerede konuşuyorlar?
Resimleri sıralayalım.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 47)

Şekil 4.10'daki dinleme etkinliğinde *İyi günler, Buyurun, Nasıl yardımcı olabilirim?, Affedersiniz, Başka bir şey istiyor musunuz?, Ne kadar?, Kaç lira?* gibi kalıp sözlerin yardımıyla diyalogların sıralanması gerekmektedir.

Şekil 4.11. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

9 Aşağıdaki kişilerden birini seçelim. Arkadaşımızla diyalog yazalım.

- (Lokanta) garson / müşteri
- (İstasyon) biletçi / yolcu
- (Banka) memur / müşteri
- (Öğrenci ofisi) memur / öğrenci

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 47)

Şekil 4.11'deki yazma etkinliğinde öğrencilerden dinleme etkinliğinde öğrendikleri kalıp sözleri kullanarak bir diyalog yazmaları ve dolayısıyla da kalıp sözleri pratik etmeleri istenmektedir. Bu diyaloglar lokanta, istasyon, banka, öğrenci ofisi gibi farklı bağlamlarda geçmekte ve çeşitli kalıp sözlerin kullanımını gerektirmektedir.

Şekil 4.12. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

2 Hangisini, ne zaman söylüyoruz? Eşleştirelim.

1. Evlilik yıldönümü	a. Öğretmenim gününüzü kutluyor, ellerinizden öpüyorum.
2. Doğum günü	b. Sevgilim, seni çok seviyorum. Günümüz kutlu olsun.
3. Kadınlar günü	c. Birlikteliğinizin ömür boyu devamını diliyorum.
4. Anneler günü	ç. Biricik babama sevgilerimle!
5. Babalar günü	d. Anneciğim, anneler günün kutlu olsun. Her zaman senin küçük bebeğimin...
6. Sevgililer günü	e. Sağlıklı, mutlu nice uzun yıllara!
7. Öğretmenler günü	f. Saygıdeğer kadınlara sağlık ve mutluluk dolu bir gelecek diliyorum.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 75)

Şekil 4.12'de verilen etkinlikte doğum günü, kadınlar günü, anneler günü gibi önemli günlerde kullanılan kalıp sözler öğrencilere eşleştirme yöntemiyle sunulmuştur.

Şekil 4.13. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

10 Aşağıdaki durumlardan ve kişilerden birini seçelim. O gün ne yapmak istiyorsunuz? Arkadaşımızla diyalog yazalım.

• Evlilik yıldönümü	• Karı / Koca
• Anneler günü	• Anne / Çocuk
• Mezuniyet günü	• Baba / Oğul / Kız

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 77)

Şekil 4.13'teki etkinlikte öğrencilerin evlilik yıldönümü, anneler günü, mezuniyet günü gibi özel günlerden bir tanesini seçmesi ve diyalog yazması gerekmektedir. Diyalogda şekil 8'deki etkinlikte yer alan kalıp sözlerin de kullanılması gerekmektedir. Bu etkinlikte kalıp sözlerin yazılı iletişimde kullanımına yer verilmiştir.

Şekil 4.14. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

HASTAYIM
Doktor: Merhaba adınız nedir?
Sibel Hanım: Sibel Yılmaz.
Doktor: Şikâyetiniz nedir?
Sibel Hanım: Kendimi iyi hissetmiyorum. Çok halsizim.
Doktor: Nereniz ağrıyor?
Sibel Hanım: Başım çok kötü ağrıyor.
Doktor: Sesiniz de kısık. Boğazınız da ağrıyor mu?
Sibel Hanım: Evet, biraz. Ayrıca öksürüyorum.
Doktor: Peki, ateşiniz var mı?
Sibel Hanım: Evet, sanırım biraz var. Sizde neyim var?
Doktor: Sibel Hanım bu belirtilere göre gripisiniz. Size bir ağrı kesici, bir ateş düşürücü, bir antibiyotik ve öksürüğünüz için bir şurup vereceğim. Birkaç günde kendiniz daha iyi hissedeceksiniz.
Sibel Hanım: Peki yarın işe gidebilir miyim?
Doktor: Hayır, sizin için en iyisi işe gitmemek. Sağlığınız, işinizden daha önemli. Size iki günlük rapor yazıyorum. İki gün evde kalıyorsunuz ve dinleniyorsunuz. Ayrıca bol bol su ve meyve suyu içiyorsunuz. Buyurun reçeteniz ve raporunuz.
Sibel Hanım: Teşekkür ederim Doktor Bey.
Doktor: Rica ederim. Kendinize iyi bakın. Umarım bir hafta içinde daha iyi olacaksınız.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 91)

Şekil 4.14'te verilen kalıp söz öğretimi etkinliğinde doktor ve hasta arasında geçen bir diyalog verilmiş ve bu bağlamda çok sık kullanılan *Şikâyetiniz nedir?*, *Neyim var?* kalıp sözleri öğrencilere anlamlı bir şekilde sunulmuştur.

Şekil 4.15. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

Eczacı: Merhaba hoş geldiniz
Sibel Hanım: Merhaba hoş bulduk bu ilaçları almak istiyorum. Buyurun.
Eczacı: Tamam ben var mı, bir bakayım. Tamam ilaçlarınızın tamamı var. Burada 3 tane ilaç var. Biri kesici, bunu sabah akşam karnına içiyorsunuz. Bir tanesi soğuk algınlığınız için antibiyotik. Bu antibiyotik en antibiyotiklerden birdir, bunu 12 saatte bir içiyorsunuz. Daha fazlasını almıyorsunuz. Burada bir de şurubunuz var. Bunu günde 3 yemeklerden sonra içiyorsunuz.
Sibel Hanım: Peki. Benim biraz dönüyor. Tansiyonumu ölçebilir misiniz?
Eczacı: Tabiki. Tansiyonunuz biraz
Sibel Hanım: Hastalık yüzünden sanırım. İki gündür iyi uyumuyorum.
Eczacı: Biraz burada dinlenin. Daha iyi olacaksınız. burada. Geçmiş olsun.
Sibel Hanım: Teşekkür ederim.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 93)

Şekil 4.15'teki dinleme etkinliğinde öğrencilerden eczacı ve hasta arasında geçen bir diyalogu tamamlamaları istenmiştir. Bir önceki etkinlikte olduğu gibi bu etkinlikte de öğrenciler hem sağlık bağlamında kullanılan ilaç, antibiyotik, soğuk algınlığı gibi sözcüklerin hem de *Geçmiş olsun* kalıp sözünün kullanımını pekiştirmektedir.

Şekil 4.16'daki kalıp söz etkinliği öğrencilerin yazma becerisine yöneliktir. Öğrencilerden doktor ziyaretine ilişkin bir diyalog yazmaları ve öğrendikleri kalıp sözleri kullanmaları istenmektedir.

Şekil 4.16. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

11. Kendinizi iyi hissetmiyorsunuz ve doktora gidiyorsunuz. Arkadaşımızla eşli çalışalım ve bir doktor ile hasta diyalogu yazalım. Şu konulardan bahsedelim.
Şikâyet
Ağrı süresi
Tedavi
İlaçlar

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, s. 93)

4.3.2. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine dair durum-kalıp söz eşleştirme, diyalog tamamlama ve diyalogdaki cümleleri sıralama türlerinde olmak üzere dört tane kalıp söz etkinliğine yer verilmiştir.

Şekil 4.17. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

12 Ne zaman, ne söylüyoruz? Uygun cümleleri yerleştirilim.

Çok yaşayın! Hayırlı olsun!	Geçmiş olsun! Elinize sağlık!
	Hasta bir kişiyi ziyaret ediyorsunuz.
	Yemek yiyorsunuz ve çok beğeniyorsunuz.
	Arkadaşınız yeni bir ev alıyor.
	Hapşiran bir kişiyi görüyorsunuz.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2, s. 10)

Şekil 4.17'deki kalıp söz etkinliğinde günlük konuşma dilinde sıklıkla kullanılan *Çok yaşayın!*, *Geçmiş olsun!*, *Hayırlı olsun!*, *Elinize sağlık!* kalıp sözlerinin hangi durumlarda kullanıldığı eşleştirme yöntemiyle sorulmuştur.

Şekil 4.18. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

KELOĞLAN VE SİHRİRLİ TASA

Bir varmış, bir yokmuş. Keloğlan diye yoksul bir çocukcağız varmış. Keloğlan'ın çok yaşlıca bir annesi varmış. Bir gün Keloğlan annesinden izin almış ve balık tutmaya gitmiş. Öğle vakti kocaman bir balık tutmuş. Bu, çok güzel bir balıkmış. Keloğlan balığı temizlerken balığın karnında bir tas görmüş. Keloğlan tasa su doldurup balığı yıkamak istemiş. Tasa su doldurmuş, suyu balığın üzerine dökmüş fakat tastan su değil sapsarı altınlar akmış. Çocukcağız bu işe çok şaşırılmış. "Bu tas galiba sihirli, hemen anacıma haber vereyim," demiş ve eve koşmuş. Tasi annesine göstermiş. Sonra tasa defalarca su doldurmuş ve bu suyu boşaltmış. Böylece çok fazla altını olmuş.

Keloğlan bir gün bu altınlarla kocmocaman bir saray yaptırmış ve o günden sonra padişah gibi yaşamaya başlamış. Bu hayat Keloğlan'ı şımartmış. Keloğlan'ın bu durumu annesini çok üzmüş. Annesi oğluna çok nasihat etmiş fakat Keloğlan yaşlı anacığının sözünü dinlememiş.

Keloğlan bir gün daha çok altını olsun diye sihirli tasiyla ırmağın kenarına gelmiş. İrmaktan defalarca su almış ve çok fazla altını almış.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2, s. 56)

Şekil 4.18’de verilen okuma etkinliğinde Keloğlan masalı yardımıyla masal anlatırken çok sık kullanılan *Bir varmış, bir yokmuş* kalıp sözü kavratılmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.19. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

RÜYALAR

7 Sık sık rüya görüyor musunuz? Rüyalarınızı hatırlıyor musunuz?

8 Aşağıdaki rüyaların tabirlerini tahmin edelim, eşleştirelim.

1. Rüyamda denizin ortasında ymışım.	a. Hırsız, kötü insan
2. Rüyamda ata bindim.	b. Para
3. Rüyamda balık gördüm.	c. Evlilik
4. Rüyamda fare gördüm.	ç. Maddi manevi başarı

9 Siz başka hangi rüyaların tabirlerini biliyorsunuz?

10 Metni dinleyelim. Diyalogları sıralayalım.

() **Şebnem:** Biliyor musun? Dün gece çok ilginç bir rüya gördüm, hâlâ etkisi altındayım.

() **Şebnem:** Haklısın galiba. Çok düşünmemeliyim.

() **Şebnem:** Evin içinde siyah dumanlar vardı. Şu aralar işte yeni bir proje hazırlıyorum. Sanırım biraz problem

() **Tülin:** Hayrolsun inşallah, ne gördün?

() **Tülin:** Gel, internetten rüya tabirlerine bir bakalım. Bak, rüyada yangın görmek hem işte başarı hem de zorluk demekmiş. Sanırım bir işi zor bir şekilde başaracaksın. Rüya duman gördün mü?

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2, s. 63)

Şekil 4.19’deki dinleme etkinliğinde iki arkadaş arasında rüyalara dair bir diyalog geçmektedir. Bu diyalogda rüya anlatırken veya yorumlarken kullanılan *Hayrolsun* ve *İnşallah* kalıp sözleri bağlam içinde sunulmuş ve öğrencilerden diyalogdaki cümleleri sıralamaları istenmiştir.

Şekil 4.20. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

7 Aşağıdaki diyalogları dinleyelim. Boşlukları dolduralım.

AFFEDERSİNİZ
MANAVDA
Semra Hanım: İki kilo domates?
Manav: Hemen tartıyorum... Buyurun. Biber?
Semra Hanım: Hayır ama elma istiyorum. Bir kilo da elma?
Manav: Tabii. Başka bir şey?
Semra Hanım: Sağ olun. Hayırlı işler.

SOKAKTA
İhtiyar: Delikanlı? Bu paketler çok ağır; benim için biraz? Evim şurada.
Genç: Tabi amca, taşıyorum.
İhtiyar: Sağol evladım. ... İşte geldik. Benim gözlerim iyi görmüyor. Rica etsem kapıyı? Anahtarlar burada.
Genç: İşte, tamam.
İhtiyar: Çok teşekkür ederim evladım.

POSTACI
Leman Hanım: Kim o?
Postacı: Postacı! Kapıyı?
Postacı: Merhaba. Leman Yıldız siz misiniz?
Leman Hanım: Evet.
Postacı: Bir paketiniz var. Şurayı?
Postacı: Buyurun, paketiniz.
Leman Hanım: Teşekkür ederim.

BANKADA
Taner: Merhaba. Banka kartı almak istiyorum.
Bana yardımcı?
Gişe Memuru: Tabii, oturun lütfen.
Su formu?
Gişe Memuru: Evet, tamam. Ama doğum tarihinizi yazmamışsınız.
Buraya doğum tarihinizi?
Gişe Memuru: Teşekkürler.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A2, s. 74)

Şekil 4.20’de verilen bu etkinlikte manav, postacı ve banka memuru ile farklı bağlamlarda geçen diyaloglar vardır. Öğrencilerden bu diyalogları dinleyerek boşlukları doldurmaları istenmektedir. *Etkinlikte Hayırlı işler, Başka bir şey ister misiniz?, Kim o?, Buyurun, Sağ olun* gibi kalıp sözlerin kavranması hedeflenmiştir.

4.3.3. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine dair sadece iki etkinlik yer almaktadır. Kitapta kalıp sözler okuma ve dinleme etkinlikleriyle kavratılmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.21. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

DİNLEME

SENDEN BİR ŞEY OLMAZ

Metni dinleyelim. Aşağıdaki boşlukları dolduralım.

1. birçok ünlünün geçmişinde bir "Senden bir şey olmaz." hikâyesi saklı.

2. Bu söz onların hayatlarında aşağılanma anlamından çıkarak âdeta dönüşmüş.

3. Bütün kapılar "Senden şarkıcı olmaz." denilip Sezen Aksu'nun

4. Walt Disney, "Miki Fare" kahramanını çizip üne kavuşmadan önce beş işten

5. Ford, hedefine ulaşmak için beş kez ve sayısız engelle de karşılaşmış.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, s. 31)

Şekil 4.21’deki etkinlikte *Senden bir şey olmaz* kalıp sözü üç farklı ünlünün hayatından örnekler vererek sunulmuştur. Bu sayede öğrenciler bu dil biriminin hangi durumda kullanılması gerektiğini daha etkili bir şekilde kavrayabilmektedir.

Şekil 4.22. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

ÖĞRENELİM ÖĞRENELİM

DİLE BENDEN NE DİLERSEN

Temel gemiyle okyanusu geçiyormuş. Bir fırtına çıkmış, gemi batmış. Temel, bir İngiliz, bir de Fransız bir tahta parçasına tutunmuşlar, yüze yüze küçücük bir adaya çıkmışlar. Günler geçmiş. Ot yiyerek günlerini geçiriyorlarmış. Bir gün dalgalar kıyıya ağzı sıkı sıkıya kapalı bir şişe getirmiş. Hemen şişeyi açmışlar. Bir cin çıkmış şişeden:

- Sahipler! Dileyin benden ne dilererseniz, demiş.

İngiliz:

- Beni hemen evime götür, demiş. Cin parmaklarını şıklatmış, İngiliz bir anda evine gitmiş. Fransız:

- Ben de evime gitmek istiyorum, demiş. Bir anda Fransız da evine gitmiş. Cin, Temel’e dönmüş:

- Sahip, dile benden ne dilerersen, demiş. Temel etrafına bakmış:

- Ben burada yalnız kaldım. Yalnızlığı hiç sevmem. O İngiliz ve Fransız arkadaşımı geri istiyorum. Onları buraya getir, demiş.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B1, s. 80)

Şekil 4.22'deki bu etkinlikte *Dile benden ne dilersen* kalıp sözü öğrencilere bir fıkra ile sunulmuştur. Bir cin ve Temel arasında geçen diyalogda kalıp söz anlamlı bir biçimde sunulmuştur.

4.3.4. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine dair cümleleri ve kalıp sözleri eşleştirme türlerinde olmak üzere üç etkinlik yer almaktadır.

Şekil 4.23. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinlikleri

DİNLEME

KARAGÖZ VE HACİVAT

6 Resimdekileri tanıyor musunuz?

7 Metni dinleyelim. Aşağıdaki ifadeler ne anlama gelmektedir? Eşleştirelim.

1. Uğurlar olsun!	a. Gülünç duruma düşmek
2. Maymun olmak	b. Okuma yazma öğrenmek
3. Okuryazar olmak	c. Sevgiyle karışık bir azarlama sözü
4. Köftehor	ç. Yolun açık olsun!

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, s. 94)

Şekil 4.23'te verilen etkinlikte *Yolun açık olsun* ve *Uğurlar olsun* kalıp sözleri bir dinleme metni yardımıyla sunulmuştur. Öğrencilerden bu iki kalıp sözü yakın anlamlı olarak eşleştirmesi beklenmektedir.

Şekil 4.24'te yer alan bu etkinlikte şaşırma durumlarında kullanılan çeşitli kalıp sözler kısa diyaloglar ile sunulmuştur.

Şekil 4.24. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

Allah! Allah!:

- Bileğinizden dirseğinize kadar olan uzaklık bir ayak uzunluğunuza eşittir.
- Allah! Allah! Ne kadar da ilginç.

Bak sen!:

- 23 kişilik bir grupta, en az iki kişinin doğum günlerinin aynı olma olasılığı yüzde elliden fazladır.
- Bak sen! Ne kadar garip!

Daha neler!:

- Bir pastayı sekiz parçaya üç hareketle bölebilirsiniz.
- Daha neler! Ben neden beceremiyorum.

Hadî ya!:

- Timsahların dilleri ağızlarının üst bölümüne yapışıktr, timsahlar dillerini oynatamazlar.
- Hadî ya! Nasıl yemek yiyorlar ki!

Hadî canım sen de!:

- Sıcak su soğuk sudan daha çabuk döner.
- Hadî canım sen de! Buna inanmak çok zor.

Hadî oradan!:

- Sahra ÇÖLÜ her ay bir kilometre genişler.
- Hadî oradan! Bu nasıl olabilir ki!

Gerçekten mi?:

- Hapşırıldığınız sırada gözlerinizi açık tutmaya çalışırsanız, gözleriniz yerlerinden fırlayabilir.
- Gerçekten mi! Bunu öğrendiğim iyi oldu.

Vallaha mı!:

- Kişinin, kendi dirseğini yalaması olanaksızdır.
- Vallaha mı! Haydi deneyelim.

Yok artık!:

- Sallanan sandalyede hiç durmadan sallanma rekoru 440 saattir.
- Yok artık! Bu çok fazla!

Yok canım!:

- Uyurken, harcağımız kalori, televizyon seyredirken harcağımızdan daha fazladır.
- Yok canım! Hiç sanmıyorum.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, s. 104)

Şekil 4.25'teki etkinlikte *Gerçekten mi?*, *Ne var ki*, *Ne yazık ki* kalıp sözlerinin kullanıldığı cümlelerin eşleştirilmesi istenmektedir.

Şekil 4.25. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliği

3. Aşağıdaki cümleleri uygun şekilde eşleştirelim.

1. Ablam çok zayıfladığını söylüyor;
2. Ahmet, dün akşam İzmir'e gitmiş;
3. Biz uyuyorken ocağın gaz sızması;
4. Bugün evde temizlik yapmam gerek;
5. Bugün pikniğe gitmek istiyorduk;
6. Çalışsa çok başarılı olabilir;
7. Eczaneden aldığım grip ilaçlarını kullanıyorum;
8. Evde kedi besliyorum;
9. Evin kapısını açık unuttuğumu sandım;
10. Kilo almak için çok uğraşıyor;
11. Mademki beni dinlemiyor;
12. Neden hayatı bu kadar ciddiye alıyorsun;
13. Onu çok merak ediyorum;
14. Bir erkek, yaşamının 3350 saatini tıraş olmak için harcıyormuş.
15. Seni görmeyeli çok değişmişsin;

- a. ayrıca alışverişe de gitmeliyim.
- b. ben de bir daha onun istediklerini yapmam.
- c. bunun sonunda ölmek de var.
- ç. ayrıca bir de köpek alacağım.
- d. bununla birlikte doktora da gitmeliyim.
- e. dün de bugün de bana hiç uğramadı.
- f. Gerçekten mi! Bu çok fazla!
- g. hâlbuki hiç belli olmuyor.
- ğ. hatta yatmadan önce yemek yiyor.
- h. meğerse eve hırsız girmiş.
- ı. ne var ki kendine hiç güvenmiyor.
- i. ne yazık ki hava çok soğudu.
- k. neyse ki evde gaz alarmı varmış.
- l. üstelik kilo da almışsın.
- m. oysaki sabah gidecek gibi görünmüyordu.

(İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı B2, s. 107)

BÖLÜM V

TEST BULGULARI VE YORUM

Bu bölümde çalışmanın dördüncü alt problemine yönelik olarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir. Bu alt probleme ilişkin aranan yanıtlar çerçevesinde:

- Yabancı dil olarak Türkçe öğrencilerinin öğrendikleri kalıp sözleri doğru kullanıp kullanmadığı uygulanan yazılı sınav ile ölçülmüştür.

5.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Kalıp Sözleri Doğru Kullanmalarına Yönelik Elde Edilen Bulgular ve Yorum

“Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler kalıp sözleri doğru kullanabilmekte midir?” çalışmanın üçüncü alt problemidir.

Bu sorudan hareketle İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Türkçe Hazırlık bölümü B1 seviyesi öğrencilerinin yeterlikleri uygulanan yazılı sınavın sonuçlarına göre incelenmiştir. Araştırma için hazırlanan yazılı sınav hedef grup düzeyinin bildiği varsayılan kalıp sözleri doğru kullanıp kullanamamasına yönelik olup bu sınavın sonuçlarından elde edilen veriler nicel yöntemler ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

5.1.1. Öğrencilerin Sınavın 1. Bölümündeki Soruya Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Sınavın birinci bölümünde öğrencilerden kendilerine verilen yazılı metinde yer alan kalıp sözleri tespit etmeleri ve altını çizmeleri istenmiştir. Çalışmanın bu

bölümünde, öğrencilerin verdiği yanıtlar tablolaştırılarak frekans ve yüzde değerleri yorumlanmıştır.

Tablo 5.1’de sınavın birinci bölümüne verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tablodaki verilere göre yazılı metindeki kalıp sözlerin tespit edilme sıklığı; “İnşallah.” (46), “Büyüklerimin ellerinden küçüklerimin gözlerinden öpüyorum.” (45), “Bayramınız kutlu olsun.” (37), “Teşekkür ederim.” (30), “Çok seviyorum.” (20), “İyi bayramlar.” (19), “Tabii ki.” (16), “Hayat işte.” (15), “Kapılarına vuruyorum.” (14), “Bir araya geliyoruz.” (13), “Şeker yiyebiliyorum.” (11), “Ailemle birlikteyim.” (10), “Güzel bir şey.” (10), “Kimse önemsemiyor.” (9), “Sohbet ediyoruz.” (8) şeklinde olmuştur.

Öğrencilerin birçoğu “İnşallah”, “Büyüklerimin ellerinden küçüklerimin gözlerinden öpüyorum.”, “Bayramınız kutlu olsun.” ve “Teşekkür ederim.” ifadelerinin kalıp söz olması hususunda hemfikirken “İyi bayramlar”, “Tabii ki” ve “Hayat işte” kalıp sözlerinin tespitinde çoğunlukla öğrenciler çekimser kalmış ve bu ifadeleri kalıp söz olarak düşünmemiştir.

Tablo 5.1. Sınavın Birinci Bölümündeki Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
İnşallah.	46	%92
Büyüklerimin ellerinden küçüklerimin gözlerinden öpüyorum.	45	%90
Bayramınız kutlu olsun.	37	%74
Teşekkür ederim.	30	%60
Çok seviyorum.	20	%40
İyi bayramlar.	19	%38
Tabii ki.	16	%32
Hayat işte.	15	%30
Kapılarına vuruyorum.	14	%28
Bir araya geliyoruz.	13	%26
Şeker yiyebiliyorum.	11	%22
Ailemle birlikteyim.	10	%20
Güzel bir şey.	10	%20
Kimse önemsemiyor.	9	%18
Sohbet ediyoruz.	8	%16

5.1.2. Öğrencilerin Sınavın 2. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın ikinci bölümünde bazı kalıp sözler ve bu kalıp sözlerle ilgili görseller verilmiş ve öğrencilerden bunları eşleştirmeleri istenmiştir. Aşağıdaki tablolarda öğrencilerin verdikleri yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 5.2. Sınavın İkinci Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
Rastgele!	38	%76
Uğurlar olsun!	12	%24
Toplam	50	%100

Tablo 5.2’de öğrencilerin sınavın ikinci bölümündeki 1. soruya verdikleri yanıtlara dair frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tablodan da anlaşılabileceği üzere öğrencilerin %76’sı “Rastgele!” kalıp sözünü seçerek soruyu doğru cevaplamıştır. Yolculuğa çıkanlara söylenen “Uğurlar olsun!” kalıp sözü bazı öğrenciler için çeldirici olmuştur.

Tablo 5.3’te sınavın ikinci bölümündeki 2. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Tablodaki verilere göre öğrencilerin %74’ü “Gözüm görmesin seni!” kalıp sözünü seçerek soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.4’te sınavın ikinci bölümündeki 3. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Tabloda görülebileceği üzere öğrencilerin %88’i soruya doğru yanıt vermiştir.

Tablo 5.3. Sınavın İkinci Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
Gözüm görmesin seni!	37	%74
Laf aramızda.	5	%10
Uğurlar olsun.	4	%8
Rastgele!	2	%4
Başarılar dilerim.	2	%4
Toplam	50	%100

Tablo 5.4. Sınavın İkinci Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
Laf aramızda!	44	%88
Gözüm görmesin seni!	3	%6
Rastgele!	3	%6
Toplam	50	%100

Tablo 5.5. Sınavın İkinci Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
Uğurlar olsun!	34	%68
Rastgele!	8	%16
Gözüm görmesin seni.	6	%12
Laf aramızda!	2	%4
Toplam	50	%100

Sınavın ikinci bölümündeki 4. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri tablo 5.5’te yer almaktadır. Öğrencilerin %68’i “Uğurlar olsun!” kalıp sözünü seçmiş ve soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.6’da sınavın ikinci bölümündeki 5. soruya öğrencilerin verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Tablodaki veriler öğrencilerin tamamının bu soruyu doğru yanıtladığını belirtmektedir.

Tablo 5.6. Sınavın İkinci Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Yanıtlar	Frekans (f)	%
Başarılar dilerim.	50	%100
Toplam	50	%100

Sınavın ikinci bölümünden elde edilen veriler eşleştirme sorularının öğrencilerin birçoğu tarafından doğru yanıtlandığını göstermektedir.

5.1.3. Öğrencilerin Sınavın 3. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın üçüncü bölümünde on tane kalıp söz ve onlara ait tanımlar yer almaktadır. Öğrencilerden kendilerine verilen kalıp sözleri ve tanımlarını eşleştirmeleri istenmiştir. Öğrencilerin yanıtları tablolastırılarak frekans ve yüzde değerleri yorumlanmıştır.

Tablo 5.7’de sınavın üçüncü bölümündeki 1. soruya öğrencilerin verdikleri yanıtların frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir. Tabloda görüleceği üzere öğrencilerin %64’ü “Canın sağ olsun!” kalıp sözü ile bu soruyu doğru yanıtlamıştır. Öğrencilerin %12’si “Kısmet değilmiş.”, %10’u “Gözün aydın!”, %4’ü “Bana ne yahu!”, %4’ü “Aferin!”, %2’si “Bana müsaade!” ve %2’si “Zahmet olmazsa!”

kalıp sözlerini sorunun cevabı olarak seçmiştir. Öğrencilerin %2'si ise bu soruyu yanıtlamamıştır.

Tablo 5.7. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir olay olumsuz sonuçlanır ve bunun için üzölmeye gerek yoktur. Bu durum için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Canın sağ olsun!	32	%64
Kısmet değölmüş.	6	%12
Gözün aydın!	5	%10
Bana ne yahu!	2	%4
Aferin!	2	%4
Bana müsaade!	1	%2
Zahmet olmazsa!	1	%2
Yanıt yok.	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın üçüncü bölümündeki 2. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değeri tablo 5.8'de gösterilmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%84) “Allah rahatlık versin!” kalıp sözünü tanıma ile doğru bir şekilde eşleştirerek soruyu doğru yanıtlamıştır. Öğrencilerin %6'sı “Canın sağ olsun!”, %4'ü “Zahmet olmazsa!”, %2'si “Bana müsaade!”, %2'si “Sıhhatler olsun!”, %2'si “Gözün aydın!” kalıp sözlerinin verilen tanıma en uygun kalıp söz olduğunu düşünmüştür.

Tablo 5.8. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişi yatmaya gider ve ona rahat uyuması için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Allah rahatlık versin!	42	%84
Canın sağ olsun!	3	%6
Zahmet olmazsa!	2	%4
Bana müsaade!	1	%2
Sıhhatler olsun!	1	%2
Gözün aydın!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.9. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir yerden ayrılıyor ve izin istemek için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Bana müsaade!	42	%84
Allah rahatlık versin!	3	%6
Zahmet olmazsa!	2	%4
Canın sağ olsun!	1	%2
Hayrola!	1	%2
Gözün aydın!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.9’da sınavın üçüncü bölümündeki 3. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Öğrencilerin %84’ü “Bana müsaade!” kalıp sözünü seçerek bu soruyu doğru cevaplamıştır. Öğrencilerin %6’sı “Allah rahatlık versin!”, %4’ü “Zahmet olmazsa!”, %2’si “Canın sağ olsun!”, %2’si “Hayrola!” ve diğer %2’sinin “Gözün aydın!” kalıp sözlerine yönelmiştir.

Tablo 5.10. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişiden ona yorgunluk ve sıkıntı vermeyecek bir şeyi yapmasını isteriz ve ona bunun için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Zahmet olmazsa!	36	%72
Canın sağ olsun!	4	%8
Bana müsaade!	3	%6
Sıhhatler olsun!	2	%4
Allah rahatlık versin!	2	%4
Hayrola!	1	%2
Aferin!	1	%2
Bana ne yahu!	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın üçüncü bölümündeki 4. soruya ilişkin verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 5.10’da gösterilmektedir. Bu soru öğrencilerin %72’si tarafından “Zahmet olmazsa!” kalıp sözünün seçilmesiyle doğru yanıtlanmıştır. Öğrencilerin %8’i “Canın sağ olsun!”, %6’sı “Bana müsaade!”, %4’ü “Sıhhatler olsun!”, %4’ü “Allah rahatlık versin!”, %2’si “Hayrola!”, %2’si “Aferin!” ve kalan %2’sinin “Bana ne yahu!” kalıp sözlerini seçmiştir.

Tablo 5.11. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişinin istediği veya sevineceği bir şey olur ve o kişiyi tebrik etmek için bir söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Gözün aydın!	34	%68
Aferin!	5	%10
Canın sağ olsun!	3	%6
Yanıt yok.	3	%6
Kısmet değilmiş!	2	%4
Bana ne yahu!	1	%2
Hayrola!	1	%2
Zahmet olmazsa!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.11’de sınavın üçüncü bölümündeki 5. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Bu soruya verilen yanıtların sıklığı “Gözün aydın!” (34), “Aferin!” (5), “Canın sağ olsun.” (3), “Kısmet değilmiş!” (2), “Bana ne yahu!” (1), “Hayrola!” (1), “Zahmet olmazsa!” (1) şeklinde olmuştur. Öğrencilerin %68’i bu soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.12. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 6. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir iş veya kişi ile ilgilenmeyiz, onu umursamayız ve bunun için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Bana ne yahu!	33	%66
Zahmet olmazsa!	5	%10
Hayrola!	4	%8
Kısmet değilmiş!	2	%4
Yanıt yok.	2	%4
Bana müsaade!	1	%2
Canın sağ olsun!	1	%2
Gözün aydın!	1	%2
Aferin!	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın üçüncü bölümündeki 6. soruya öğrencilerin verdikleri yanıtların frekans ve yüzde değerleri Tablo 5.12’de gösterilmektedir. Öğrencilerin %66’sı “Bana ne yahu!”, %10’u “Zahmet olmazsa!”, %8’i “Hayrola!”, %4’ü “Kısmet değilmiş!”, %2’si “Bana müsaade!”, %2’si “Canın sağ olsun!”, %2’si “Gözün

aydın!’’, %2’si ‘‘Aferin!’’ cevaplarını vermiştir. Öğrencilerin %66’sı bu soruyu yanıtlamış, %4’ü ise yanıtı bırakmıştır.

Tablo 5.13. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 7. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişi bir şey ister ve çaba gösterir ama olmaz, o kişi kendisini teselli etmek için bir kalıp söz söyler.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Kısmet değilmiş!	36	%72
Bana ne yahu!	5	%10
Canın sağ olsun!	4	%8
Yanıt yok.	3	%6
Sihhatler olsun!	1	%2
Bana müsaade!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.13’te öğrencilerin sınavın üçüncü bölümündeki 7. soruya ilişkin verdikleri yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Öğrencilerin %36’sı bu soruyu ‘‘Kısmet değilmiş!’’ kalıp sözü ile doğru yanıtlamıştır. Öğrencilerin %10’u ‘‘Bana ne yahu!’’, %8’i ‘‘Canın sağ olsun!’’, %2’si ‘‘Sihhatler olsun!’’ ve diğer yüzden %2’si ise ‘‘Bana müsaade!’’ kalıp sözlerini seçerek bu ifadelerin verilen tanıma en uygun kalıp söz olduğunu düşünmüştür. Öğrencilerin %6’sı bu soruyu yanıtlamamıştır.

Tablo 5.14. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 8. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişi bir işi başarıyla yapar ve onu kutlamak için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Aferin!	38	%76
Gözün aydın!	9	%18
Bana ne yahu!	1	%2
Kısmet değilmiş!	1	%2
Canın sağ olsun!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.14’te sınavın üçüncü bölümündeki 8. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tablodaki veriler öğrencilerin %76’sının bu soruyu doğru cevapladığını göstermektedir. Öğrencilerin %18’i ‘‘Gözün aydın!’’, %2’si

“Bana ne yahu!”, %2’si “Kısmet değilmiş!”, %2’si “Canın sağ olsun!” kalıp sözlerini verilen tanımın karşılığı olarak seçmiştir.

Tablo 5.15. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 9. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bazı olayları merak ederiz ve ne var, ne oluyor gibi bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Hayrola?	41	%82
Bana ne yahu!	7	%14
Zahmet olmazsa!	2	%4
Toplam	50	%100

Sınavın 3. bölümündeki 8. soruya ilişkin veriler Tablo 5.15’te gösterilmektedir. Öğrencilerin %82’si “Hayrola?”, %14’ü “Bana ne yahu!”, %4’ü ise “Zahmet olmazsa!” kalıp sözlerine yönelmiştir.

Tablo 5.16. Sınavın Üçüncü Bölümündeki 10. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir kişi banyodan yeni çıkar veya tıraş olur, ona sağlıklı olması ve temiz halinin devam etmesi için bir kalıp söz söyleriz.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Sıhhatler olsun!	50	%100
Toplam	50	%100

Tablo 5.16’da sınavın 3. bölümündeki 10. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tablodan da anlaşılabileceği üzere öğrencilerin tamamı bu soruyu doğru yanıtlamıştır.

Sınavın 3. Bölümünden elde edilen veriler öğrencilerin kalıp sözlerin tanımlarına büyük ölçüde hâkim olduklarını göstermektedir.

5.1.4. Öğrencilerin Sınavın 4. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın dördüncü bölümünde öğrencilerden verilen cümleleri en uygun kalıp söz ile tamamlamaları istenmiştir. Cevapların sıklıkları tablolarla gösterilmiş ve yüzde değerleri yorumlanmıştır.

Tablo 5.17. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Kız kardeşim evlendi. Artık etrafımdaki insanlar benim de evlenmemi istiyor ve sürekli diyorlar.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Darısı başına!	34	%68
Yanıt yok.	4	%8
Büyümüş de küçülmüş!	3	%6
Yazıklar olsun!	3	%6
Üzme tatlı canını!	2	%4
Senden bir şey olmaz!	2	%4
Bir şey olmaz!	1	%2
Size layık değil ama ...	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.17’de sınavın dördüncü bölümündeki 1. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tablodaki verilere göre öğrencilerin %68’i bu soruyu doğru yanıtlamıştır.

Sınavın dördüncü bölümündeki 2. soruya ilişkin verilerin frekans ve yüzde değerleri tablo 5.18’de gösterilmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu bu soruya yanlış cevap vermiştir. “Bir yaşıma daha girdim!” kalıp sözü öğrenciler için çeldirici olmuştur. Bu durum, öğrencilerin doğum günü sözcüklerini görüp yaş alma ile bağlantı kurmasından kaynaklanabilmektedir. Öğrencilerin %54’ü “Size layık değil ama ...” kalıp sözünü seçerek bu soruya doğru cevap vermiştir.

Tablo 5.18. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

A: Doğum gününüz kutlu olsun. _____.		
B: Ne gerek vardı? Teşekkür ederim.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Size layık değil ama ...	27	%54
Bir yaşıma daha girdim!	12	%24
Üzme tatlı canını!	4	%8
Yanıt yok.	2	%4
Darısı başına!	2	%4
Büyümüş de küçülmüş!	2	%4
Senden bir şey olmaz!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.19’da sınavın dördüncü bölümündeki 3. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri verilmektedir. Bu soruyu öğrencilerin yalnızca %28’i doğru yanıtlamıştır. Verilen cümlede “Şaşırdım.” sözcüğünü anlamca karşılayabilen ve devamında “Bu yüzden ...” getirilebilen bir kalıp sözün kullanılması gerekmektedir. Bu ipuçlarına dikkat etmeyen öğrenciler için en güçlü çeldirici “Daha neler ...” kalıbı olmuştur.

Tablo 5.19. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Sevdiğim iki arkadaşım birbirlerinden nefret ediyorlardı ama bugün onları beraber gördüm. Bu duruma inanamıyorum, çok şaşırdım.		
bu yüzden!		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Daha neler ...	16	%32
Bir yaşıma daha girdim!	14	%28
Yazıklar olsun!	4	%8
Size layık değil ama ...	4	%8
Senden bir şey olmaz!	3	%6
Yanıt yok.	3	%6
Bir şey olmaz!	2	%4
Ne yazık ki ...	2	%4
Üzme tatlı canını!	1	%2
Darısı başına!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.20. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

A: Matematik sınavından çok düşük bir not aldım.		
B: Sakın _____ . Final sınavı için daha çok çalışırsın.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Üzme tatlı canını!	26	%52
Bir şey olmaz!	8	%18
Senden bir şey olmaz!	6	%12
Yazıklar olsun!	4	%8
Size layık değil ama ...	2	%4
Darısı başına!	2	%4
Ne yazık ki ...	1	%2
Bir yaşıma daha girdim!	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.20’de sınavın dördüncü bölümündeki 4. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Tabloda görülebileceği üzere öğrencilerin

%52'si bu soruyu doğru yanıtlamıştır. Öğrencilerin %18'i "Bir şey olmaz!", %12'si "Senden bir şey olmaz!", %8'i "Yazıklar olsun!", %4'ü "Size layık değil ama ...", %4'ü "Darısı başına!", %2'si "Ne yazık ki ..." ve kalan %2'si ise "Bir yaşıma daha girdim!" kalıp sözlerine yönelmiştir.

Tablo 5.21. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 5. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Henüz 7 yaşında ama şunun sözlerine bakın. Çok bilmiş bir çocuk, _____.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Büyümüş de küçülmüş!	38	%76
Bir yaşıma daha girdim!	8	%16
Daha neler ...	3	%6
Ne yazık ki ...	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın dördüncü bölümündeki 5. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 5.21'de verilmektedir. Tablodaki verilere göre bu soru öğrencilerin %76'sı tarafından doğru yanıtlanmıştır.

Tablo 5.22'de sınavın dördüncü bölümündeki 6. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir. Öğrencilerin %82'si "Ne yazık ki ...", %8'i "Daha neler ...", %4'ü "Bir yaşıma daha girdim!", %2'si "Size layık değil ama ...", %2'si "Yazıklar olsun!" kalıp sözlerini seçmiştir. Bu soru öğrencilerin çoğunluğu tarafından doğru cevaplanmıştır.

Tablo 5.22. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 6. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

İstanbul'da devamlı bir çöp sorunu var ama _____ kimse bu durumu umursamıyor.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Ne yazık ki ...	41	%82
Daha neler ...	4	%8
Bir yaşıma daha girdim!	2	%4
Size layık değil ama ...	1	%2
Yazıklar olsun!	1	%2
Yanıt yok.	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın dördüncü bölümündeki 7. Sorudan elde edilen verilerin frekans ve yüzde değerleri tablo 5.23'te yer almaktadır. Bu soruyu sadece öğrencilerin %44'ü doğru yanıtlamıştır. “Bir yaşma daha girdim!” ifadesi öğrenciler için çeldirici bir seçenek olmuştur.

Tablo 5.23. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 7. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

A: Çok ilginç bir şey öğrendim. Çalışmak savaşmaktan daha fazla insan öldürüyormuş.		
B: ! Sanmıyorum.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Daha neler ...	22	%44
Bir yaşma daha girdim!	11	%22
Bir şey olmaz.	6	%12
Senden bir şey olmaz!	3	%6
Size layık değil ama ...	3	%6
Yazıklar olsun!	2	%4
Üzme tatlı canını!	1	%2
Darısı başına!	1	%2
Ne yazık ki ...	1	%2
Toplam	50	%100

Tablo 5.24'te sınavın dördüncü bölümündeki 8. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri gösterilmektedir. Tablodan anlaşılabileceği üzere öğrencilerin %64'ü “Yazıklar olsun!” kalıp sözünü seçerek soruyu doğru cevaplamıştır.

Tablo 5.24. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 8. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

En yakın arkadaşım benim hakkımda dedikodu yapıyormuş. Çok üzıldüm. Ondan bunu beklemezdim, çok üzgünüm.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Yazıklar olsun!	32	%64
Üzme tatlı canını!	7	%14
Senden bir şey olmaz!	4	%8
Bir yaşma daha girdim!	2	%4
Yanıt yok.	2	%4
Size layık değil ama ...	1	%2
Büyümüş de küçülmüş!	1	%2
Bir şey olmaz.	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın dördüncü bölümündeki 9. soruya verilen yanıtlardan elde edilen verilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 5.25'te verilmektedir. Tabloda görülebileceği üzere öğrencilerin %52'si soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.25. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 9. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir telefon uygulaması geliştirdim ve şirket patronlarıyla görüştim. Onlar uygulamayı beğenmediler ve "Bu fikir çok kötü, _____" dediler. Ben asla pes etmedim ve bugün o uygulama çok popüler.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Senden bir şey olmaz!	26	%52
Size layık değil ama ...	8	%16
Daha neler ...	4	%8
Darısı başına!	4	%8
Yanıt yok.	2	%4
Büyümüş de küçülmüş!	2	%4
Bir şey olmaz.	2	%4
Üzme tatlı canını!	2	%4
Toplam	50	%100

Tablo 5.26'da sınavın dördüncü bölümündeki 10. soruya verilen yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Bu soru için en sık seçilen kalıp sözler "Bir şey olmaz." (28), "Üzme tatlı canını!" (8) ve "Senden bir şey olmaz!" (4) olmuştur. Bu soru öğrencilerin %56'sı tarafından doğru yanıtlanmıştır.

Tablo 5.26. Sınavın Dördüncü Bölümündeki 10. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

A: Bu aralar çok sağlıksız besleniyorsun ve az uyuyorsun. B: Aman. Bana . Ben hep böyleyim ve iyiyim.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Bir şey olmaz.	28	%56
Üzme tatlı canını!	8	%16
Senden bir şey olmaz!	4	%8
Darısı başına!	2	%4
Ne yazık ki ...	2	%4
Daha neler ...	2	%4
Bir yaşıma daha girdim!	2	%4
Yazıklar olsun!	2	%4
Toplam	50	%100

Sınavın dördüncü bölümü öğrencilerin kalıp sözlerin anlamını bilmesine rağmen kalıp sözleri cümle içinde kullanmakta zorlandıklarını göstermektedir. Öğrencilerin kalıp sözlerin kullanımında zorlanması ders kitaplarında yer alan kalıp söz etkinliklerinin kalıp sözleri kullanmaktan daha çok anlamaya yönelik olmasına bağlanabilir.

5.1.5. Öğrencilerin Sınavın 5. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın beşinci bölümünde diyalog tamamlama sorularından oluşan dört soruluk çoktan seçmeli bir test yer almaktadır. Öğrencilerden diyalogları seçeneklerdeki en uygun kalıp söz ile tamamlaması beklenmektedir. Sorulara verilen yanıtlar tablolastırılarak sıklık ve yüzde değerleri yorumlanmıştır.

Tablo 5.27. Sınavın Beşinci Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Eylem Hanım: Oğlum Çağan yıllarca yurtdışında yaşadı fakat yarın eve dönüyor.		
Fatma Hanım: _____ . Sonunda burada yaşayacak.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Gözün aydın!	39	%78
Nice yıllara!	8	%16
Bol şanslar!	3	%6
Toplam	50	%100

Tablo 5.27’de öğrencilerin sınavın beşinci bölümünün 1. sorusuna verdikleri yanıtların frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%78) bu soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.28. Sınavın Beşinci Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Mustafa: Sana harika bir haberim var. Sınavdan en yüksek notu sen almışsın.		
Can: Ne güzel haber. _____ .		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Dile benden ne dilersen?	38	%76
Neden olmasın?	6	%12
Ya hep ya hiç!	6	%12
Toplam	50	%100

Öğrencilerin sınavın beşinci bölümündeki 2. soruya verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri tablo 5.28’de gösterilmektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere öğrencilerin %76’sı “Dile benden ne dilersen?” kalıp sözünü seçerek bu soruyu doğru yanıtlamıştır.

Tablo 5.29. Sınavın Beşinci Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Öğretmen: Enes, _____ kapıyı açabilir misin?		
Öğrenci: Tabii ki öğretmenim.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Zahmet olmazsa!	45	%90
Özür dilerim.	5	%10
Toplam	50	%100

Tablo 5.29’da sınavın beşinci bölümündeki 3. soruya verilen yanıtların frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Öğrencilerin %90’ı bu soruyu doğru cevaplamıştır. Öğrencilerin %10’u ise “Özür dilerim.” seçeneğine yönelmiştir.

Tablo 5.30. Sınavın Beşinci Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Gülsüm: Bu siyah pantolonu almayı düşünüyorum. Sen ne dersin?		
Burecu: Çok güzel ama _____ başka bir renk seçerdim.		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Senin yerinde olsam.	44	%88
Bence de.	5	%10
Güle güle kulan!	1	%2
Toplam	50	%100

Sınavın beşinci bölümündeki 4. soruya öğrencilerin verdikleri yanıtların frekans ve yüzde değerleri tablo 5.30’da verilmiştir. Tabloya göre öğrencilerin %88’i “Senin yerinde olsam.”, %10’u “Bence de.” ve %2’si ise “Güle güle kulan!” kalıp sözlerini seçmiştir. Bu soruyu öğrencilerin %88’i doğru cevaplamıştır.

5.1.6. Öğrencilerin Sınavın 6. Bölümündeki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilere bazı durumlar verilip o durumlarda kullanılabilen kalıp söz ifadelerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilere bir veya daha fazla kalıp söz yazabilecekleri belirtilmiştir. Sorulara verilen yanıtların sıklıkları ve yüzdelikleri tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5.31’de öğrencilerin ‘Sınıf arkadaşınız kitaplarınızı yere düşürdü ve sizden özür diliyor. Bu durumda ona ne söylersiniz?’ sorusuna ilişkin verdikleri yanıtlar yer almaktadır. Öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; “Önemli değil” (17), “Bir şey olmaz” (12), “Canın sağ olsun” (8), “Bir şey değil” (8), “Sorun değil” (5), “Özür dilerim” (2), “Üzme tatlı canını” (1), “Afedersiniz” (1), “Boşver” (1), “Neyse” (1), “Tamam” (1), “Olsun” (1), “Kusura bakmayın” (1), “Pardon” (1), “Esağfurullah” (1), “Problem değil” (1) şeklindedir.

Öğrencilerin bu soruya verdiği cevaplara göre %27.42 ile “Önemli değil”, %19.35 ile “Bir şey olmaz”, %12.90 ile “Canın sağ olsun” ve %12.90 ile “Bir şey değil” kullanım yüzdesi en yüksek kalıplar olmuştur.

Öğrencilerin “Afedersiniz”, “Pardon”, “Kusura bakmayın” kalıp sözlerini kullanması sorunun yanlış anlaşılmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

“Bir şey değil” kalıp sözü kişiye teşekkür edilen durumlarda teşekkür gerekliliğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu çerçevede, öğrencilerin %12.90’ının “Bir şey değil” kalıp sözünü yanlış bağlamda kullandığı söylenebilir.

Verilen cevaplar arasında öğrencilerin ders kitaplarında tespit edilen “Önemli değil”, “Bir şey olmaz”, “Özür dilerim”, “Afedersiniz”, “Neyse”, “Tamam”, “Pardon” ve “Problem değil” kalıp sözleri yer almaktadır.

Tablo 5.31. Sınavın Altıncı Bölümündeki 1. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Sınıf arkadaşınız kitaplarınızı yere düşürdü ve sizden özür diliyor. Bu durumda ona ne söylersiniz?		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Önemli değil	17	%27.42
Bir şey olmaz	12	%19.35
Canın sağ olsun	8	%12.90
Bir şey değil	8	%12.90
Sorun değil	5	%8.06
Özür dilerim	2	%3.23
Üzme tatlı canını	1	%1.61
Affedersiniz	1	%1.61
Boşver	1	%1.61
Neyse	1	%1.61
Tamam	1	%1.61
Olsun	1	%1.61
Kusura bakmayın	1	%1.61
Pardon	1	%1.61
Estağfurullah	1	%1.61
Problem değil	1	%1.61
Toplam	62	%100

Tablo 5.32. Sınavın Altıncı Bölümündeki 2. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Türkçe öğretmeninizin doğum günü. Bu durumda ona ne söylersiniz?		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Doğum gününüz kutlu olsun	31	%44.29
İyi ki doğdunuz	15	%21.43
Mutlu yıllar	10	%14.29
Nice yıllara/ senelere	6	%8.57
İyi ki varsınız	4	%5.71
Öğretmenler gününüz kutlu olsun	3	%4.29
Tebrikler	1	%1.43
Toplam	70	%100

Tablo 5.32’de öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; “Doğum gününüz kutlu olsun” (31), “İyi ki doğdunuz” (15), “Mutlu yıllar” (10), “Nice yıllara/senelere” (6), “İyi ki varsınız” (4), “Öğretmenler gününüz kutlu olsun” (3), “Tebrikler” (1) şeklinde olmuştur.

Tablodaki verilere göre kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler %44.29 ile “Doğum gününüz kutlu olsun”, %21.43 ile “İyi ki doğdunuz”, %14.29 ile “Mutlu yıllar” olmuştur.

Öğrencilerin “Öğretmenler gününüz kutlu olsun” kalıp sözünü doğum günü bağlamında kutlaması sorunun yanlış anlaşılmasına bağlanabilir.

Verilen cevaplar arasında “Doğum gününüz kutlu olsun”, “Mutlu yıllar”, “Nice yıllara/ senelere”, “Öğretmenler gününüz kutlu olsun” ve “Tebrikler” kalıp sözleri öğrencilerin ders kitaplarında yer almaktadır.

Tablo 5.33. Sınavın Altıncı Bölümündeki 3. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir arkadaşınız final sınavına girecek. Bu durumda ona ne söylersiniz?		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Başarılar	22	%35.48
İyi şanslar	10	%16.13
İnşallah kalıp sözlü cümleler	9	%14.52
Kolay gelsin	6	%9.68
Hayırlı olsun	4	%6.45
Allah zihin açıklığı versin	3	%4.84
Tebrikler	3	%4.84
Allah kolaylık versin	2	%3.23
Allah yardımcın olsun	1	%1.61
Geçmiş olsun	1	%1.61
Hayırlısı	1	%1.61
Toplam	62	%100

Tablo 5.33’te öğrencilerin “Bir arkadaşınız final sınavına girecek. Bu durumda ona ne söylersiniz?” sorusuna ilişkin verdikleri yanıtlar yer almaktadır. Öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; “Başarılar” (22), “İyi şanslar” (10), “İnşallah” kalıp sözünü içeren cümleler (9), “Kolay gelsin” (6), “Hayırlı olsun” (4), “Allah zihin açıklığı versin” (3), “Tebrikler” (3), “Allah kolaylık versin” (2), “Allah yardımcın olsun” (1), “Geçmiş olsun” (1), “Hayırlısı” (1) şeklinde olmaktadır.

Tabloda gösterildiği üzere kullanım yüzdesi en yüksek kalıp sözler %35.48 ile “Başarılar”, %16.13 ile “İyi şanslar”, %14.52 ile “İnşallah” kalıp sözünü içeren cümleler olmuştur.

Öğrencilerin “İnşallah” kalıp sözünü içeren yanıtları; “İnşallah sınavı geçersin” (2), “İnşallah yüksek puan alırsın” (2), “İnşallah bütün puanları alırsın” (1), “İnşallah iyi alırsın” (1), “İnşallah senin için hayırlısı olur” (1), “İnşallah iyi geçer” (1), “İnşallah başarılı olacaksın” (1) şeklindedir.

Yeni bir eşya alındığında, bir şey tamamlandığında veya yeni bir işe başlandığında kullanılan “Hayırlı olsun” ve bir kişinin davranışından, başarısı veya mutlu bir olayından dolayı sevinildiğini belirtmek için kullanılan “Tebrikler” kalıp sözlerinin kullanımı soruda verilen bağlama uygun olmamaktadır.

Öğrencilerin ders kitapları “Geçmiş olsun” kalıp sözünü hastalık veya kaza geçirenlere iyi dileklerini sunmak için söylenebilen söz olarak tanımlamaktadır. Öğrenciler, bu kalıp sözü öğrendikleri bağlam dışında başa gelen durumdan kurtulmayı dilemek amacıyla verilen bağlama uygun bir şekilde kullanmıştır.

Bu soruya verilen yanıtlar arasında “Başarılar”, “İnşallah”, “Kolay gelsin”, “Hayırlı olsun”, “Tebrikler” ve “Geçmiş olsun” kalıp sözleri öğrencilerin ders kitaplarında tespit edilmiştir.

Tablo 5.34’te öğrencilerin verdikleri yanıtlara ilişkin frekans ve yüzde değerleri yer almaktadır. Öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; “Başın sağ olsun” (25), “Allah rahmet eylesin” (16), “Geçmiş olsun” (3), “Allah kavuştursun” (2), “Allah sabır versin” (2), “Mekânı cennet olsun” (2), “Dostlar sağ olsun” (1), “Nur içinde yatsın” (1), “Allah bereket versin” (1), “Allah uzun ömürler versin” (1) şeklindedir.

Tablodan anlaşılabileceği üzere en yüksek kullanım yüzdesine sahip olan kalıp sözler %39.06 ile “Başın sağ olsun”, %25.00 ile “Allah rahmet eylesin”, %4.69 ile “Geçmiş olsun” kalıplarıdır.

Yazım hatası içeren kalıp sözler yanıtların %15.63’ünü oluşturmaktadır. Öğrencilerin yazım hatalarının tümü *Başın sağ olsun* kalıp sözünün yanlış yazımından kaynaklanmaktadır. Bu kalıp söz *Başına sağ olsun* (9) ve *baş sağ olsun* (1) şeklinde yazılmıştır.

Hastalıktan veya kötü bir durumdan kurtulma temennisi içeren “Geçmiş olsun”, giden kişiye kavuşulma dileğiyle söylenen “Allah kavuştursun”, taziyede bulunan kişilere teşekkür etmek için söylenen “Dostlar sağ olsun”, kişinin nimetinin çoğalmasını dilemek için söylenen “Allah bereket versin”, kişinin uzun yıllar boyunca yaşamasını dilemek için kullanılan “Allah uzun ömürler versin” kalıp sözlerinin kullanımı bu bağlama uygun olmamaktadır.

Verilen yanıtlar arasında öğrencilerin ders kitaplarında geçen kalıp sözlerin sadece iki tanesi tespit edilmiştir. Bunlar “Başın sağ olsun” ve “Geçmiş olsun” kalıplarıdır.

Tablo 5.34. Sınavın Altıncı Bölümündeki 4. Soruya Verilen Yanıtların Frekans ve Yüzde Değerleri

Bir arkadaşınızın akrabası vefat etti. Bu durumda ona ne söylersiniz?		
Yanıtlar	Frekans (f)	%
Başın sağ olsun	25	%39.06
Allah rahmet eylesin	16	%25.00
Yazım hatalı kalıp sözler	10	%15.63
Geçmiş olsun	3	%4.69
Allah kavuştursun	2	%3.13
Allah sabır versin	2	%3.13
Mekânı cennet olsun	2	%3.13
Dostlar sağ olsun	1	%1.56
Nur içinde yatsın	1	%1.56
Allah bereket versin	1	%1.56
Allah uzun ömürler versin	1	%1.56
Toplam	64	%100

Sınavın bağlama uygun kalıp sözleri yazmayı gerektiren altıncı bölümünden elde edilen verilere göre öğrencilerin birçoğunun duruma uygun kalıp sözleri kullanabildiği ve öğrencilerin kullandıkların bu kalıp sözlerin çoğunluğunun öğrencilerin ders kitaplarında yer almadığı söylenebilmektedir.

5.1.7. Öğrencilerin Sınavın 7. Bölümündeki Soruya Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular ve Yorum

Sınavın yedinci bölümünde öğrencilere on tane kalıp söz verilmiş ve öğrencilerden kendilerine verilen kalıp sözlerden dört tanesini seçerek bir paragraf yazmaları istenmiştir. Bu bölümde, öğrencilerin hangi kalıp sözleri daha çok kullandıklarına ve kalıp sözleri duruma uygun kullanıp kullanmadıklarına ilişkin bulgu ve yorumlara değinilecektir.

Dört kalıp söz içeren bir paragraf yazımını gerektiren yedinci bölüm tablo 5.35'te görüldüğü üzere 43 öğrenci tarafından tamamlanmış, 7 öğrenci tarafından ise boş bırakılmıştır. Bu durumda, öğrencilerin %86'sından veri toplanırken %14'ünden herhangi bir veri elde edilememiştir.

Tablo 5.35. Sınavın Yedinci Bölümünün Tamamlanmasına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Öğrenci Sayısı	Frekans (f)	%
7. Bölümü Tamamlayan Öğrenci Sayısı	43	%86
7. Bölümü Tamamlamayan Öğrenci Sayısı	7	%14
Toplam	50	%100

Tablo 5.36'da öğrencilerin kalıp sözleri kullanım sıklığı; “Kolay gelsin” (27), “Mutlu yıllar” (26), “Tebrikler” (26), “Senin yerinde olsam” (25), “Yolunuz açık olsun” (22), “Neden olmasın” (15), “Tekrar bekleriz” (15), “Aman sen de” (9), “İyilik sağlık” (6), “Olmazsa olmaz” (4) şeklindedir.

Tablo 5.36. Sınavın Yedinci Bölümünde Öğrenciler Tarafından En Çok Kullanılan Kalıp Sözlere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kalıp sözler	Frekans (f)	%
Kolay gelsin	27	%62.79
Mutlu yıllar	26	%60.47
Tebrikler	26	%60.47
Senin yerinde olsam	25	%58.14
Yolunuz açık olsun	22	%51.16
Neden olmasın	15	%34.88
Tekrar bekleriz	15	%34.88
Aman sen de	9	%20.93
İyilik sağlık	6	%13.95
Olmazsa olmaz	4	%9.30

Öğrencilerin verdiği cevaplara göre %62.79 kullanım yüzdesi ile “Kolay gelsin”, %60.47 kullanım yüzdeleri ile “Mutlu yıllar” ve “Tebrikler”, %58.14 kullanım yüzdesi ile “Senin yerinde olsam” en çok kullanılan kalıp sözler olmuştur.

“Kolay gelsin” (27) kalıp sözünün kullanımı incelendiğinde öğrencilerin %88.89’u bu kalıp sözünü doğru bağlamlarda kullanırken %11.11’i yanlış bağlamlarda kullanmıştır. Bu durumda, öğrencilerin çoğunluğunun temel seviyede öğretilen “Kolay gelsin.” kalıp sözünün kullanımına hâkim olduğu söylenebilir. Öğrencilerin %74.07’si “Kolay gelsin.” kalıbını bir işle uğraşan kimseye işini kolayca yapabilmesini dilemek için doğru bir biçimde kullanmıştır. Öğrencilerin kullanımlarından bazıları “Kar kürüyen bir arkadaşımı gördüm ve ona *kolay gelsin* dedim.”, “Mutfakta kahve yapana *kolay gelsin* diyorum.”, “Mağazada çalışan kıza *kolay gelsin* dedim.”, “Bugün arkadaşım iş yerime geldi ve bana *kolay gelsin* dedi.”, “Haydi kız! ders çalışmaya devam et, *kolay gelsin*.”, “Seni de işinden ettim, kusura bakma. Haydi *kolay gelsin*.” şeklindedir. Öğrencilerin %14.81’i “Kolay gelsin.” kalıbını selam vermek için doğru bir şekilde kullanmıştır. Bu kullanımların bazıları “Eski bir arkadaşım ile karşılaştım, *kolay gelsin*, nasıl gidiyor diye sordum.”, “Yaşlı bir esnafı gördüm ve *kolay gelsin*, nasılsınız dedim.” şeklinde olmuştur. Öğrencilerin %11.11’i “Kolay gelsin.” kalıp sözünü bir kişinin yeni yaşını kutlarken, kişinin hastalıktan kurtulmasını dilerken ve kişinin yorgunluğunun geçmesini temenni ederken kullanmıştır. Bu kullanımlar, “Bugün 25. yaşımı tamamladım. Herkes bana mutlu yıllar, tebrikler ve *kolay gelsin* vb. dediler.”, “Arkadaşım ayağının yarası

yüzünden hastaneye gitti. Ben onu ziyaret ettim. Hastanede herkes ona *kolay gelsin* diyordu.”, “Sen çok yorgunsun. Biraz dinlen de *kolay gelsin.*” şeklindedir.

“Mutlu yıllar!” (26) kalıp sözü öğrencilerin %65.38’i tarafından yılbaşı kutlaması bağlamında kullanılmıştır. “31 Aralık’ta tam gece yarısında herkes *mutlu yıllar* diye bağırıyor.”, “Bu sene bitmek üzere herkese *mutlu yıllar* diliyorum.”, “Yeni yıla girerken aile ve arkadaşlar arasında *mutlu yıllar* deriz.”, “Yeni yıl yaklaştı, sana *mutlu yıllar* diliyorum.” bu bağlamda verilen yanıtların bazılarıdır. Öğrencilerin %30.77’si ise “Mutlu yıllar” kalıbını doğum günü tebriği bağlamında kullanmıştır. “Arkadaşımı doğum gününde tebrik ettim ve *mutlu yıllar* söyledim.”, “Doğum günün kutlu olsun, *mutlu yıllar.*”, “Doğum gününde *mutlu yıllar.*” ifadeleri doğum günü kutlaması bağlamındaki yanıtlardandır. Öğrencilerin %3.85’i ise “Mutlu yıllar” kalıbını yanlış bağlamda kullanmıştır. Verilen yanıt “İki kişi birbiriyle evleniyor, *mutlu yıllar* diliyorum.” şeklinde olmuştur.

“Tebrikler/ Tebrik ederim.” (26) kalıp sözü öğrencilerin birçoğu tarafından doğru bağlamlarda kullanılmıştır. Öğrencilerin %53.85’i “Tebrikler/ Tebrik ederim.” kalıbını bir kişinin ulaştığı başarıyı kutlama bağlamında kullanmıştır. “Burs kazanmışsın. *Tebrikler.*”, “Hasta olmasına rağmen sınavda başarılı olduğu ona için ona *tebrikler* söyledim.”, “Hayallerin gerçek olmuş, *tebrikler.*”, “Kızın üniversiteden birincilikler mezun olmuş. Bunun için *tebrikler* diyorum.” gibi ifadeler öğrencilerin başarı kutlama bağlamında verdikleri yanıtlardandır. Öğrencilerin %34.62’si “Tebrikler/ Tebrik ederim.” kalıbını bir kimsenin mutlu bir olayını kutlamak için tercih etmiştir. Verilen yanıtlar çerçevesinde mutlu olaylar sadece doğum günü, evlilik ve yeni iş kutlamalarından oluşmaktadır. Öğrencilerin bu bağlamda verdikleri yanıtlar “Doğum gününü *tebrik ederim.*”, “Yeni iş için tekrar *tebrikler* diliyorum.”, “Ne zaman evlendiğini bilmiyorum ama *tebrikler.*”, “Arkadaşım henüz evlendi, onu ziyaret ettim ve *tebrikler* diledim.” şeklindedir. Öğrencilerin %11.54’ü ise “Tebrikler/ Tebrik ederim.” kalıp sözünü yeni bir eşya alınan durumlarda kullanmayı tercih etmiştir. “*Tebrikler* kardeşim, yeni bir ziraat makinesi almışsın.”, “Yeni telefon aldın, *tebrikler.*” yanıtları bu durumlara örnektir.

“Senin yerinde olsam.” (25) kalıbı öğrencilerin tamamı tarafından doğru kullanılmıştır. Öğrencilerin hepsi bu kalıp sözü tavsiye verirken kullanmıştır. “*Senin yerinde olsam Amerika’dan dönmem.*”, “*Senin yerinde olsam çok ders çalışırım çünkü bu sınav çok zor.*”, “*Sizin yerinizde olsam yeşili alırdım, bu yılın modası.*”, “*Senin yerinde olsam bu kadar da çok takılmazdım işi alamadığıma. Dünyanın sonu değil ki canım.*”, “*Senin yerinde olsam güzel bir seyahate çıkarım ve bu güzel hayatı kutlu ederim.*”, “*Senin yerinde olsam diğer komşu akrabaların işlerini yaparak daha ilk senede makineye verdiğim parayı bulurum.*” ifadeleri öğrencilerin yanıtlarından bazılarıdır.

“Yolun açık olsun” (22) kalıp sözü öğrencilerin %90.91’i tarafından doğru kullanılmıştır. Kalıbın doğru kullanımına bakıldığında %68.18’i’nin yola çıkan kimselere, %22.73’ünün ise yeni bir işe başlayanlara veya girişimde bulunanlara iyi dilek temennisi ile kullanıldığı görülmüştür. “Çok güzel ve zor bir planınız var, *yolunuz açık olsun.*”, “Ben elimden geleni yaptım ama siz bu işten ayrılmak istiyorsunuz. *Yolunuz açık olsun.*”, “Size her zaman kapımız açık, tekrar bekleriz, *yolunuz açık olsun.*”, “Yılbaşında eşinle seyahat ediyormuşsun. *Yolunuz açık olsun.*” öğrencilerin yanıtlarından bazılarıdır. “Yolun açık olsun” kalıp sözünü öğrencilerin %9.09’u yanlış bağlamlarda kullanmıştır. “Mutlu yıllar arkadaşım. *Yolun açık olsun.*”, “Yeni eve taşınmışsın. *Yolun açık olsun.*” ifadeleri yanlış kullanımlara örnektir.

“Neden olmasın” (15) kalıp sözünün kullanımında öğrencilerin sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu kalıp sözü öğrencilerin yalnızca %43.75’i doğru kullanmıştır. “Eğer aklında olup olmayacağına dair sorular var ama bence *neden olmasın?*”, “Sen elinden geleni yaptın ve çok çabaladın. Şimdi *neden olmasın ki?*”, “A: Bizimle gelmek ister misin? B: Arabayla gidiyorsanız *neden olmasın?*”, “Ali: Bu yılbaşını beraber geçiremeyecek olsak da seneye kısmet olur belki. Ahmet: Tabii. *Neden olmasın?*” yanıtları kalıp sözün doğru kullanımlarından bazılarıdır. Öğrencilerin %66.25’i ise “Neden olmasın?” kalıp sözünü yazdıkları durumla ilişkili olmayan bir şekilde kullanmıştır. “Çok yemek yiyorsun. *Neden olmasın?*”, “Bu haberle çok mutlu oldum, *neden olmasın?*”, “Komşu A: Komşu, yaşlandım artık

bittim ben. Komşu B: Ya *neden olmasın?*”, “Senden bir şey istiyorum. *Neden olmasın?*” yanıtlarında da görülebileceği üzere öğrenciler B1 seviyesinde öğretilen bu kalıp sözün ne zaman ve hangi bağlamda kullanılacağını tam olarak kavrayamamıştır.

“Tekrar bekleriz.” (15) kalıbı öğrencilerin %80’i tarafından doğru kullanılmıştır. Kalıbın “Yine bekleriz” olarak kullanımı da doğru sayılmıştır. Kalıp çoğunlukla bir kişinin uğurlandığı, yolcu edildiği bağlamlarda kullanılmıştır. “Tekrar bekleriz.” kalıbını doğru kullanan öğrencilerin %50’si kalıp sözü “Yolunuz açık olsun.” ile birlikte kullanmıştır. Öğrencilerin bu iki kalıp sözü tek bir kalıp gibi düşündükleri söylenebilir. Buna örnek olarak öğrencilerin “Havalimanları çok kalabalıklaşıyor, herkes sevgililerine veda ediyor ve *tekrar bekleriz* ve *yolunuz açık olsun* diyor.”, “Sana her zaman kapımız açık. *Tekrar bekleriz. Yolun açık olsun.*” yanıtları verilebilir. Öğrencilerin %20’si ise kalıp sözü duruma uygun olmayan bağlamlarda kullanmıştır. “Hoş geldiniz. *Tekrar bekleriz.*”, “Yeni ve iyi bir şey beklerken *tekrar bekleriz* diyoruz.” ifadeleri kalıbın yanlış kullanımına örnektir.

“Aman sen de” (9) kalıp sözü öğrencilerin tamamı tarafında doğru bir şekilde ve sadece bir şeyleri abartmaya gerek olmadığını belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Bu kalıp sözün kullanımı “A: Sınavlara kadar nasıl yaşayacağım? B: *Aman sen de. Panik yapma.*”, “Sadece bir kişi var, abartma. *Aman sen de!*”, “*Aman sen de!* Bir şey olmaz, üzme canını.”, “*Aman sen de...* Sadece üç günlüğüne gidiyorum.”, “A: Her yerim ağrıyor. B: *Aman sen de. Sadece gripsin.*” ifadeleri şeklinde olmuştur.

“İyilik sağlık” (6) kalıp sözü öğrencilerin %50’si tarafından doğru bir şekilde nasılsın sorusuna cevap olarak kullanılmıştır. “Misafirler gelince hâl hatır sorarız, onlar da *iyilik sağlık* derler.” ifadesi doğru kullanıma örnektir. Öğrencilerin %50’si ise “İyilik sağlık.” kalıbını “Ellerine sağlık.” ve “Geçmiş olsun.” kalıpları ile karıştırmıştır. Bu duruma “Güzel bir yemek yaptı. *İyilik sağlık.*”, “Arkadaşım hastanedeysen bana geldi ve bana *iyilik sağlık* söyledi.” ifadeleri örnek gösterilebilir.

“Olmazsa olmaz” (4) kalıbı öğrencilerin %75’i tarafından doğru kullanılırken %25’i tarafından yanlış kullanılmıştır. Doğru kullanımlara “İyi bir mont kış için

olmazsa olmaz.”, “Kayak kışın *olmazsa olmaz* tatillerinden biridir.”, “Bu çalışma bizim için *olmazsa olmaz*. Yoksa çok yazık olur.” ifadeleri örnek verilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgular dikkate alınarak çalışmanın sonuçlarına ve bu sonuçlarla ilişkili önerilere yer verilmiştir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Geçen Kalıp Sözlere İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nin A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında kalıp söz varlığının ders kitaplarının düzeyi ilerledikçe azaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, hedef dile dair pek bilgisi olmayan temel seviye öğrencilerinin karmaşık iletişim sürecini kolaylaştırmak için hazır halde hafızada saklanan kalıp sözlere başlangıçta çok ihtiyaç duymalarından dolayı kaynaklanabilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitapları incelendiğinde A1 ders kitabının sunulan kalıp sözler adedi açısından en zengin kalıp söz varlığına sahip olduğu görülmüştür.

A2, B1 ve B2 ders kitaplarının çoğunlukla A1 ders kitabında geçen kalıp sözlere de yer verdiği fakat kitapların kendi düzeylerine uygun kalıp söz çeşitliliğine sahip olmadığı görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak kalıp sözlerin genellikle sözlü iletişim ortamında kullanılması ve sözlü dilde olan bu zenginliğin yazılı dile yansıyamaması gösterilebilir.

Temel düzey (A1 ve A2) ders kitaplarında kalıp sözlerin sunumunda en çok diyaloglar halindeki okuma metinleri ve görsellerden faydalanılmaktadır. Diyalog türündeki metinlerin tercih edilmesi kalıp sözlerin çoğunlukla sözlü dilin ürünleri olmasından kaynaklanmaktadır.

Orta düzey (B1 ve B2) ders kitaplarında okuma metinlerinin kullanım sıklığı azalmış ve bağlamsız veya bağlamı net olmayan bir şekilde sunulan kalıp sözler ile

karşılaşılmaktadır. Bu durum öğrencilerde kalıp sözlerin kullanımlarına dair farkındalık oluşmasına engel olmaktadır.

Ders kitaplarında her bir ünitenin sonunda “Kelime Listesi” bölümü yer almaktadır. Bu bölümde sözcükler *isimler*, *fiiller* ve *kalıp ifadeler* olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Öğrencilerin her üniteye hangi sözcükleri öğrendiklerinin farkına varmaları için böyle bir listenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Fakat bu listede bazı eksiklikler olmaktadır. Kalıp ifadeler başlığı altında üniteye geçmesine rağmen birçok kalıp söze, deyme ve atasözüne yer verilmediği görülmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde en çok toplumsal-kültürel ilişkileri yansıtan kalıp sözlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kalıp sözler selamlaşma (Merhaba, Selam, İyi günler), hal hatır sorma (Nasılsın?, Ne var ne yok?), vedalaşma (Güle güle, Hoşça kal, Yolun açık olsun), rica-istek (Yardımcı olur musunuz?, Lütfen), kutlama (Tebrikler, Hayırlı olsun, Aferin) gibi çeşitli bağlamlarda gündelik yaşamda sıkça kullanılmaktadır.

Ders kitaplarında *Geçmiş olsun*, *Hayırlı olsun* gibi birden fazla bağlamda kullanılabilen kalıp sözlerin sadece tek bir bağlamda kullanımına yer verilmiştir. Dört kitapta da *Geçmiş olsun* sadece hastalara, *Hayırlı olsun* ise sadece yeni bir eşyayı satın alan kişilere söylenmek üzere kullanılmıştır. Ders kitapları bazı kalıp sözlerin farklı bağlamlarda kullanımını öğretmekte yetersiz kalmaktadır.

Her kitapta Türk kültürünü yansıtan kalıp sözlere yer verilmektedir. A1 ders kitabında *Afiyet olsun*, *Çok yaşa*, *Ellerinizden öpüyorum*, *Geçmiş olsun*, A2 ders kitabında *Allah bağışlasın*, *Başınız sağ olsun*, *Eski tas eski hamam*, *Hayırlı işler*, *Hayırlı olsun*, B1 ders kitabında *Allah eksik etmesin*, *Dostlar alışverişte görsün*, *Hayırdır*, *Nerede o eski bayramlar*, B2 ders kitabında *Cehennem ol*, *Hoş geldin safa geldin*, *Uğurlar olsun* gibi kalıp sözler Türk kültürünün özelliklerini taşımaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarında Yer Alan Kalıp Sözlerin Avrupa Dil Portfolyosu Göstergeleri Bağlamında İncelenmesine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitaplarında yer alan kalıp sözler Avrupa Dil Portfolyosu'nda yer alan karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerilerinin göstergeleri açısından incelendiğinde her seviye için sunulan kalıp sözlerin yetersiz olduğu görülmektedir.

A1 seviyesi karşılıklı konuşma becerisi kazanımları selamlaşma, kendini tanıtmak, hatırlama, vedalaşma, rica etme, özür dileme, basit alışverişler yapma, hoşlandığını veya hoşlanmadığını belirtme olmak üzere kişinin kendini basit şekilde ifade edebildiği durumları içermektedir. Bu göstergeler açısından A1 kitabında yer alan kalıp sözlerin yeterli olduğu ancak çeşitlilik göstermediği söylenebilmektedir.

A1 seviyesi yazma becerisi göstergelerinden olan ve doğum günü, bayram, evlilik gibi bağlamlarda kullanılan kalıp sözleri gerektiren kart yazımında ise kalıp sözlerin temel seviyede bir öğrenci için yeterli olduğu söylenebilmektedir.

A2 seviyesinin selam verme, hitap etme, kendini tanıtmak, teşekkür etme, özür dileme gibi karşılıklı konuşma becerisi kazanımları A1 seviyesinde de yer almaktadır fakat dil seviyesi ilerlemesine rağmen bu bağlamlarda kullanılabilecek kalıp söz sayısında artışın ya da çeşitliliğin olduğu söylenememektedir.

A2 seviyesi üretimsel konuşma becerisinin olayları sıralayabilme, düşüncelerini dile getirebilme göstergelerinde kullanılabilecek birçok kalıp söz vardır ancak ders kitabı bu açıdan yetersiz kalmaktadır.

A2 seviyesi yazma becerisinin günlük hayatta karşılaşılan birçok durumlara dair basit notlar ve metinler yazabilme kazanımına ilişkin ders kitabında yer alan kalıp sözlerin yetersiz olduğu ve çeşitlilik göstermediği görülmektedir.

B1 seviyesi karşılıklı konuşma becerisinin göstergeleri açısından ders kitabında yer alan göstergelerin yeterli olmadığı görülmektedir. Duyguları ifade ederken kullanılan birçok kalıp söz vardır fakat ders kitabında bu bağlamda kullanılan kalıp sözler çok az sayıdadır. Aynı durum duygu ve düşüncelerin ifade edilmesine dair ders kitabında sunulan kalıp sözler için de geçerlidir. Ders kitabında karşılıklı konuşma becerisi ile ilişkili olan kalıp sözler çeşitlilik göstermemektedir.

B1 seviyesi ders kitabında yer alan kalıp sözler göz önünde bulundurulduğunda bu kalıp sözler üretimsel konuşma ve yazma becerisine ilişkin birtakım göstergeyi karşılamaktan öteye gidememektedir. Günümüzde sıklıkla kullanılan elektronik posta yazma bağlamında kitapta sunulan kalıp sözler ise temel seviyeye ait olmaktadır.

B2 seviye ders kitabı kalıp sözleri karşılıklı konuşma, üretimsel konuşma ve yazma becerileri kazanımları açısından incelendiğinde bu ders kitabının diğer kitaplara kıyasla daha yetersiz olduğu söylenebilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 Seviye Ders Kitaplarındaki Kalıp Söz Öğretimi Etkinliklerinin Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitapları incelendiğinde kalıp söz öğretimine yönelik etkinliklerin ortak nitelik veya nicelik özellikleri bulunmamaktadır.

Öğretim setinin dört kitabı arasında kalıp söz öğretimi etkinliklerine en çok A1 ders kitabında yer verilmektedir.

İstanbul Yabancılar için Türkçe A2, B1 ve B2 ders kitaplarındaki kalıp söz öğretim etkinliklerinin öğrencilerin hedef kalıp sözleri kazanımı hususunda yeterli olmadığı görülmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde yer alan kalıp söz öğretimi etkinlikleri tek bir dil becerisini geliştirmeye yöneliktir. Halbuki günlük hayatta iletişim kurarken anlama ve anlatım becerileri olarak gruplandırılan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin eş zamanlı kullanımı gerekmektedir. Bu nedenle ders kitaplarındaki öğretim etkinliklerinin öğrencileri günlük yaşamda iletişim kurmaya yeterli bir şekilde hazırlamadığı düşünülmektedir.

Ders kitaplarında yer alan kalıp söz öğretim etkinliklerinin temel dil becerilerine türlerine göre dağılımının eşit bir şekilde olmadığı görülmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1, A2, B1 ve B2 seviye ders kitapları kalıp söz öğretim etkinlikleri açısından çeşitlilik göstermemekte ve çoğunlukla boşluk doldurma, kalıp sözleri durumlarla eşleştirme gibi etkinlik türlerinden oluşmaktadır.

Ders kitaplarındaki kalıp söz öğretim etkinliklerinin üretim odaklı değil de anlama odaklı olduğu görülmektedir. Etkinliklerde öğrencilerden kalıp sözlerin hangi durumlarda kullanıldığını anlaması beklenmekte fakat öğrenilen ifadelerin öğrenciler tarafından aktif bir şekilde kullanımına yer verilmemektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 Seviye Ders Kitabı Kalıp Söz Öğretimi Etkinliklerine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 seviye ders kitabında kalıp söz öğretimine dair etkinlikler dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

Ders kitabında okuma becerisine yönelik yedi, yazma becerisine yönelik beş, dinleme becerisine yönelik iki, konuşma becerisine yönelik ise iki tane etkinlik yer almaktadır.

Okuma becerisi odaklı etkinliklerin bir kısmı iki kişi arasında günlük yaşamda geçen diyaloglardan oluşmaktadırd. Konuşma dilinde olan bu metinler yazılı halde sunulmuştur.

Ders kitabında yer alan etkinliklerin çoğunluğu sadece tek bir becerinin kullanımını gerektirmektedir. Bu etkinlikler verilen metni okuma, verilen resimler veya durumlar ile kalıp sözleri eşleştirme, çoktan seçmeli test sorularını içermektedir.

Öğrenilen kalıp sözlerin kullanımını gerektiren kontrollü yazma etkinliklerinin yönergeleri öğrencileri yeterli bir şekilde y nlendirememekte ve bu nedenle de kalıp sözlerin öğrenimine ve kullanımına yönelik hedeflerin kazanımını g   bir hale getirebilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 Seviye Ders Kitabı Kalıp Söz   retimi Etkinliklerine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 ders kitabında kalıp söz öğretimine dair etkinlikler dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

Ders kitabında konuşma becerisine yönelik bir, okuma becerisine yönelik bir, dinleme becerisine yönelik iki tane etkinlik yer almaktadır.

Dinleme becerisine yönelik olan etkinliklerden biri aynı zamanda okuma becerisini, diğer etkinlik ise yazma becerisini de gerektirmektedir. Etkinliklerde birden fazla becerinin kullanımı öğrencileri günlük hayatta karşılaşılan durumlara karşı daha iyi hazırlamaktadır.

Etkinlikler ders kitabında yer alan belli başlı kalıp sözlerin öğretimine yardımcı olmaktadır. Bu sebeple kalıp söz   retimi etkinlikleri yetersiz olmakta ve ders

kitabında yer alan birçok kalıp sözün tek başına ve bağlamsız verilmesi öğrenmenin kalıcı olmamasına neden olmaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A2 ders kitabında *Hayırlı olsun, Hayrolsun, Hayırlı işler* gibi benzer sözcüklerden oluşan ve günlük hayatta sıkça kullanılan kalıp sözlerin kazanımı etkinliklerle hedeflenmiştir. Bu kalıp sözler etkinliklerde bağlam içinde verilmiş ve bu sayede öğrenmenin anlamlı bir şekilde gerçekleşmesi sağlanabilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 Seviye Ders Kitabı Kalıp Söz Öğretimi Etkinliklerine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında kalıp söz öğretimine dair etkinlikler dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

Ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine yönelik iki tane etkinlik yer almaktadır. Bu etkinliklerin biri okuma alanında, diğeri ise dinleme alanında.

İki etkinlikte de sadece tek bir kalıp sözün kazanımı hedeflenmiştir. Kazanımı istenen kalıp sözler bağlam içinde yer almaktadır. Öğrenciler okuma ve dinleme metinleri sayesinde bu kalıp sözlerin iletişimde ne zaman ve hangi durumlarda kullanıldığının farkına varabilmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B1 ders kitabında kazanımı hedeflenen kalıp sözler ve kalıp sözlerin öğretimine yönelik etkinlikler eksik bulunmuştur.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 Seviye Ders Kitabı Kalıp Söz Öğretimi Etkinliklerine İlişkin Sonuçlar

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında kalıp söz öğretimine dair etkinlikler dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

Ders kitabında kalıp sözlerin öğretimine yönelik okuma alanında iki ve dinleme alanında ise bir tane etkinlik yer almaktadır.

Okuma etkinliklerinde *Hadi ya!*, *Hadi canım sen de!*, *Hadi oradan!* gibi ileri düzey kalıp sözler öğrencilere diyaloglar yardımıyla sunulmuştur. Fakat bazı diyaloglar öğrencilerin kalıp sözlerin anlamlarına dair çıkarım yapmaları veya ne zaman kullanıldığını anlamaları açısından yetersiz ve karmaşıktır. Bu durum öğrencilerin kalıp sözler ve bağlamları arasındaki ilişkiyi anlamlandırmasını engellemektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe B2 ders kitabında yer alan etkinlikler öğrencilerin seviyelerine uygun ve gündelik hayatta kullanılan kalıp sözleri öğrenmeleri açısından yetersiz bulunmuştur.

Yazılı Testten Elde Edilen Verilere Yönelik Sonuçlar

Türkiye’de Türkçe öğrenen yabancı öğrenciler için kalıp sözlerin öğreniminin çok daha kolay olduğu görülmüştür. Öğrenciler Türkçeyi dilin konuşulduğu ortamda öğrendikleri için bu dili ikinci yabancı dil statüsünde öğrenmektedirler, bu durum da onların kalıp sözlere daha fazla maruz kalmalarına ve bağlam içinde anlamlandırmasına sebebiyet vermektedir. Bu sonuca bağlı olarak da öğrenciler kalıp söz terimi ile daha önce karşılaşmamış olsa bile kalıp sözlerin hangi durumlarda, ne zaman ve kime söylendiğine dair farkındalık oluşmuş ve kalıp sözler ve tanımlarına dair çıkarımda bulunabilmekte ve verilen metinlerde kalıp sözleri diğer sözlerden ayırt

edebilmektedir. Ayrıca, öğrenciler kalıp sözler ile anlamlarını yansıtan görseller arasında bağlantı kurmakta ve verilen görsel ipuçları kalıp sözlerin hatırlanmasında öğrencilere yardımcı olmaktadır.

Elde edilen frekans aralıklarına ve yüzdelik dilimlerine bakıldığında öğrencilerin ders kitaplarında yer almayan birçok kalıp söze ve çeşitli kullanımlarına hâkim oldukları görülmektedir. Öğrencilerin birçoğunun A1 ve A2 düzeylerinde yer alan hatır sorma, teşekkür etme, kutlama gibi kalıp sözlerin kullanımında yeterli oldukları anlaşılmaktadır. Ancak bunun yanı sıra öğrencileri B1 ve B2 düzeyine ait kalıp sözlerin kullanım durumlarını bilmesine rağmen aktivitelerde sıklıkla düşük düzeylere ait kalıp sözleri kullanmakta ve daha üst düzey kalıp sözleri kullanmaktan çekinmektedir. Öte yandan öğrencileri A1 seviyesi kalıp sözlerin çoğunluğunu iyi bilmesine rağmen benzer sesletime sahip *Önemli değil, Bir şey olmaz ve Bir şey değil* kalıp sözlerini karıştırdıkları tespit edilmiştir. Tüm bunlara ek olarak öğrencilerin bazı kalıp sözleri kullanırken yazım hataları yaptığı görülmüştür. *Başın sağ olsun* kalıp sözünün *Başına sağ olsun, Başını sağ olsun* şeklinde yazılması gibi.

Türkçede var olan mecazi yön bir başka deyişle sözcüklerin gerçek anlamından başka anlamda kullanımı kalıp sözlerin kullanımı ve öğreniminde de kendini göstermektedir. Bu duruma örnek olarak öğrencilerin *Bir yaşma daha girdim, Büyümüş de küçülmüş* gibi gerçek anlam taşımayan bazı kalıp sözleri algılamakta ve anlamlı bir şekilde kullanmakta zorlanması gösterilebilir. Bazı durumlarda ise kalıp sözlerin anlamlarına uygun olmayan biçimde kullanıldığı görülmüştür. Yakını vefat eden bir kişiye *Allah kavuştursun* kalıbının kullanılması bu duruma örnektir. Bu duruma öğrencilerin bu bağlamla daha önce karşılaşmamış olması sebep olarak gösterilebilir.

Öneriler

İncelenen ders kitaplarında düzey ilerledikçe kalıp söz dağarcığının daraldığı görülmektedir. Bu sebeple ders kitaplarıyla paralel olarak kalıp söz dağarcığının

zenginleştirilmesine dikkat edilmelidir. Öğretimi hedeflenen kalıp sözler Türk kültürünü yansıtan materyaller aracılığıyla öğrencilere sunulmalıdır.

Kalıp sözler kültürün ve toplumsallaşma sürecinin temel taşlarındandır, bu sebeple kalıp sözlerin öğretimine önem verilmeli ve kalıp sözler hem dilbilgisi hem de dört temel dil becerisi aracılığıyla dilin bir parçası olarak öğretilmelidir. Bu sebeple tüm becerilere eşit önem verilmesi ve her becerinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle ders kitaplarının revize edilmesi gerekmektedir.

Dört temel dil becerisi birbirleri ile ilişkilidir. Bu sebeple ders kitaplarında tek bir beceriye yönelik olan etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir. Örneğin, bir diyalog yazma etkinliği sonrasında öğrenciler yazdıkları diyalogları canlandırabilir ve böylece hem yazma hem de konuşma becerileri aktif hale gelmektedir.

Ders kitaplarında yer alan okuma beceri alanına yönelik olan kalıp söz öğretim etkinlikleri öğrencilerden sadece verilen metinleri okumasını istemektedir. Yazılı metinlerde yer alan kalıp sözlere dikkat çekmek için okuma metinleri geliştirilmeli ve öğrenilen kalıplarla ilgili alıştırmalar yapılmalıdır.

Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi, öğrencinin hedef dilin sosyal çevresindeki günlük ihtiyaçlarını ortaya koymakta ve belirli düzeylere indirgelediği dil öğretiminde her seviye öğrencinin kazanımlarını belirlemektedir. Bu durumda AOÖÇ temel alınarak kalıp söz listeleri oluşturulabilir.

AOÖÇ sadece dile değil aynı zamanda kültüre odaklanmaktadır. Kültürü aktarma işlevine sahip kalıp sözlerin ders kitaplarındaki çeşitliliği artırılmalıdır.

Ders kitaplarında yer alan kalıp söz öğretim etkinliklerinin çeşitliliği artırılmalı ve farklı kalıp söz öğretim tekniklerinden yararlanılmalıdır.

Kalıp söz öğretimine yönelik etkinliklerin daha etkili olabilmesi için öğrencilerin seviyelerine göre ihtiyaç analizi yapılmalı ve bu analize göre belirlenen kalıp sözlere yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Kalıp sözlerin öğretimine yönelik etkinliklerin yönergeleri daha açık ve anlaşılır bir şekilde olmalıdır. Özellikle yazma etkinliklerinde öğrencilerin kendilerinden bekleneni anlaması gerekmekte ve böylece kazanımların gerçekleşmesi sağlanabilmektedir.

Kalıp sözlerin öğretimi düzeye uygun bir şekilde basitten karmaşığa, somuttan soyuta bir yöntemle olmalıdır.

Ders kitaplarında kalıp sözler mutlaka bağlam içinde verilmelidir. Kalıp sözlerin kullanıldığı bağlama dair çıkarım yapılamayan veya karışıklığa yol açan materyallerden uzak durulmalıdır.

Öğrenciler bazı kalıp sözlerin anlamlarını bilse dahi onları bağlam içinde kullanmakta zorlanmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için kalıp sözlerin kullanımına dair daha fazla pratik yapılmalı ve bu sayede öğrencilerin dili doğal bir şekilde kullanması teşvik edilmelidir.

Ders kitaplarında düzey ilerledikçe öğrencilerde bazı kalıp sözlerin birden fazla bağlamda kullanılabileceğine ilişkin farkındalık yaratılmalıdır. Hem iyilik yapana teşekkür etmek hem de sitem etmek amacıyla kullanılan *Sağ olsun* kalıp sözünde olduğu gibi kalıp sözlerin birbirine zıt kullanım bağlamlarına dikkat çekilmelidir.

Öğrenciler *Bir şey değil, Sorun olmaz* gibi bazı kalıp sözlerin kullanımını karıştırmaktadır. Bu sebeple kalıp sözlerin ne zaman, hangi durumda ve kime söyleneceği öğretilmeli ve öğrencilerin aynı durumlarda kullanıldığını ve benzer anlamlara sahip olduklarını düşündükleri kalıp sözlerin farklılıklarına dikkat çekilmelidir.

Son olarak bu çalışmada B1 seviyesi kalıp sözler üzerine uygulamalı bir çalışma yapılmıştır. Bu alanda yapılacak olan diğerk çalışmalar diğerk seviyeleri kapsayarak daha geniş bir örneklem üzerinde olabilir.

KAYNAKÇA

- Ağca,
Hüseyin: **Türk Dili**, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2001.
- Akar, Yaşar: “Deyimlerde Güçlü ve Etkin Anlatım,” **Dil Dergisi**, No:18, 1994, s. 32-36.
- Akkök, Elif: “Yabancı Dilde İmgesel Anlamalı Dil Öğelerinin Öğretimi,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008.
- Aksan, Doğan: “Anadili,” **Türk Dili**, C.31, No:285, Haziran 1975, s. 423-434.
- Aksan, Doğan: **Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)**, Ankara, TDK Yayınları, 1995.
- Aksan, Doğan: **Türkçenin Sözvarlığı**, Ankara, Engin Yayınevi, 1996.
- Aksan, Doğan: **Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2005.
- Aksan, Doğan: **Anadilimizin Söz Denizinde**, 2. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2006.
- Aksan, Doğan: **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, 7. bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2012.
- Aksoy, Ömer
Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1988.
- Aktaş, Tahsin: “Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel Yeti,” **Journal of Language and Linguistic Studies**, C.1, No:1, 2005, s. 89-100.
- Alqahtani,
Mofareh: “The Importance of Vocabulary in Language Learning and How to Be Taught,” **International Journal of Teaching and Education**, C.3, No:3, 2015, s. 21-34.
- AOÖÇ: **Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme**, Frankfurt, Telc GmbH, 2013.
- Arslan,
Mustafa: “Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi Ve Temel Dil Becerilerinin Gelişiminde Karşılaşılan Sorunlar,” **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.5, No:46, Mayıs 2017, s. 63-77.

- Aşçı, Ufuk
Deniz: “İngiltere’deki Türkçe Konuşan Toplumun Konuşma Dilinde Rastlanılan İkilemeler Üzerine,” **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, No:37, 2015, s. 221-246.
- Barın, Erol: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi,” **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, C.13, No:1, 2003, s. 311-317.
- Barın, Erol: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde İlkeler,” **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, No:1, 2004, s. 19-30.
- Baş, Bayram: “Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı,” **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.2, No:12, 2002, s. 60-68.
- Boers, Frank,
Eyckmans,
June, Kappel,
Jenny,
Stengers,
Hélène,
Demecheleer
Murielle: “Formulaic Sequences and Perceived Oral Proficiency: Putting a Lexical Approach to the Test,” **Language Teaching Research**, C.10, No:3, 2006, s. 245-261.
- Boylu, Emrah,
Başar, Umut: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kültürel Boyutu: Türkçe Kalıp Sözlerin Farslara Öğretimi,” **Türklük Bilimi Araştırmaları**, No:43, Haziran 2018, s. 31-52.
- Bulut, Serdar: “Anadolu Ağzlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri,” **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C.7, No:4, 2012, s. 1117-1155.
- Büyükikiz, K.
Kaan, Hasırcı,
Sevil: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarının Yanlış Çözümleme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi,” **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, C.1, No:4, 2013, s. 51-62.
- Creswell, John
W.: **Educational research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research**, Boston, Pearson Education, 2005.
- Crocker,
Linda M.,
Algina, James: *Introduction to Classical and Modern Test Theory*, Ohio, Cengage Learning Pub., 2008.

- Çakır, Mustafa: “Die Kulturellen und Sozialen Bedingungen der Inter-kulturellen Kommunikationsfähigkeit und Sprachlernen von Türken,” 7. *Türkischer Germanistik-kongress, Tagungsbeiträge*, Hacettepe Üniversitesi, 2000, s. 253-262.
- Çaydaş, Azer: “Gazi Üniversitesi TÖMER ve İzmir Yabancılar için Türkçe Öğretim Setlerinde Kullanılan Kalıp Sözlerin İncelenmesi,” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2016.
- Çelebi, M. Durmuş: “Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi,” **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:21, 2006, s. 285-307.
- Çotuksöken, Yusuf: **Deyimlerimiz**, İstanbul, Özgül Yayınları, 1994.
- Demir, Mine: “Yabancı Dil Olarak Türkçede Kalıp Sözlerin Öğretimi,” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2016.
- Demir, Mine, Uzdu Yıldız, Funda: “Yabancı Dil Olarak Türkçede Bildirişim Konularına Göre Kalıp Sözler,” **Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi**, C.2, No:2, Ağustos 2016, s. 1-28.
- Demircan, Ömer: **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri**. İstanbul, Der Yayınları, 2013.
- Demirel, Mehmet Volkan: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilere Kelimelerin Öğretimi,” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2013.
- Demirel, Özcan: **Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri için Türkçe Öğretimi**, 5. bs., Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2003.
- De Vellis, Robert F.: **Scale Development: Theory and Applications**, 2. bs., California, Sage Publications, 2003.
- Dizdaroğlu, H.: **Türkçede Sözcüm Yapma Yolları**, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1962.
- Doğan, Yusuf: “Yabancılar Türkçe Kelime Öğretiminde Market Broşürlerinden Yararlanma,” **Journal of Language and Linguistic Studies**, C:10, No:1, 2014, s. 89-98.
- Ekmekçi, F. Özden: “Yabancı Dil Eğitimi Kavram ve Kapsamı,” **Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı**, 1983, s. 379-380.

- Erdem, Bilgen: “Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde İletişim Yeteneklerinin Geliştirilmesine Etkileşimsel Toplumdilbilimsel Bir Yaklaşım,” **Yabancılar Türkçe Öğretimi Politika Yöntem ve Beceriler**, Ed. Derya Yaylı, Yasemin Bayyurt, Ankara, Anı Yayıncılık, 2009, s. 115-142.
- Erenoğlu, Dilek: “Güvâhî’den Günümüze Atasözleri ve Deyimler,” **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C.2, No:4, 2007, s. 1150-1167.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1972.
- Erol, Çiğdem: “Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme,” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Ertürk Şenden, Yasemin: “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Kullanımına Yönelik Etkinlik Örneklerinin Başarı Üzerindeki Etkileri,” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2017.
- Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, Ankara, TDK Yayınları, 1979.
- Genç, Ayten: **Wörterbuch Paedagogik, Deutsch – Türkisch**, Ankara, Hacettepe Taş Kitabevi, 2000.
- Göçen, Gökçen, Okur, Alpaslan: “Yabancılar için Türkçe Ders Kitaplarındaki Sözcüklerin Kullanım Sıklığı ve Yaygınlığı,” **Milli Eğitim Dergisi**, C.45, No:210, 2016, s. 447-476.
- Gökdayı, Hürriyet: “Türkçede Kalıp Sözler,” **Bilgi / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, No:44, 2008, s. 89-110.
- Gökdayı, Hürriyet: **Türkçede Kalıp Sözler**, İstanbul, Kriter Yayınları, 2011.
- Gökdayı, Hürriyet: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretimi ve Kalıp Sözler,” **Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C.11, No:19, 2016, s. 379-394.
- Güneş, Firdevs: “Kelimelerin Gücü ve Zihinsel Sözlük,” **Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:1, 2013, s. 1-24.
- Harmer, Jeremy: **The Practice of English Language Teaching**, Edinburgh, Pearson Education Limited, 2007.

- Hatiboğlu,
Vecihe: “Kelime Grupları ve Kuralları,” **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, Ocak 1964, s. 203-244.
- Hatiboğlu,
Vecihe: **Türk Dilinde İkileme**, Ankara, TDK Yayınları, 1981.
- Hengirmen,
Mehmet: **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Engin Yayınları, 1999.
- İmer, Kamile,
Özsoy, Sumru,
Kocaman,
Ahmet: **Dilbilim Sözlüğü**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011.
- İstanbul
Üniversitesi
DİLMER: **İstanbul Yabancılar için Türkçe Eğitim Seti**, İstanbul, Kültür Basım, 2013.
- Kaptan, Saim: **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**, Ankara, Tekışık Web Ofset Tesisleri, 1998.
- Kara, Mehmet,
Memiş,
Muhammet
Raşit: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri,” **International Journal of Languages’ Education and Teaching**, UDES 2015 Özel sayısı, s. 1670-1681.
- Kara, Mehmet,
Yıldırım,
Betül: “Nasreddin Hoca Fıkralarında Kalıp Sözler,” **International Journal of Languages’ Education and Teaching**, C.5, No:1, 2017, s. 487-498.
- Karaağaç,
Günay: **Dil, Tarih ve İnsan**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2002.
- Karababa,
Zehra C.: “Türkçeyle İngilizce Arasında Birbirine Paralel Anlatım Biçimlerinin Değerlendirilmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- Karababa,
Zehra C.: “Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar,” **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.42, No:2, 2009, s. 265-277.
- Karakaya,
İsmail: **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ed. Abdurrahman Tanrıoğen, Ankara, Anı Yayıncılık, 2012, s. 55-84.
- Karatay, Halit: “Kelime Öğretimi,” **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 27, No:1, 2007, s. 141-153.

- Kayacan, Sinem, Börekçi, Muhsine: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Kalıp Sözlerin Öğretimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi,” **The Journal of Academic Social Science**, C.4, No:36, 2016, s. 727-736.
- Kılıç, Veysel: **Dilin İşlevleri ve İletişim**, İstanbul, Papatya Yayıncılık, 2002.
- Korkmaz, Zeynep: **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992.
- Korkmaz, Zeynep: **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- Kula, Onur Bilge: “Dilin Kültürelliği ya da Kültürün Dilselliği,” **Bilim ve Ütopya**, No:23, 1996., s. 46-47.
- Martı, Leyla: “Türkçe Öğrenenler Açısından Kalıp Sözler ve İşlevleri,” **Yabancılarla Türkçe Öğretimi Politika, Yöntem ve Beceriler**, Ed. Derya Yaylı, Yasemin Bayyurt, Ankara, Anı Yayıncılık, 2014, s. 105-114.
- Melanlıoğlu, Deniz, Karakuş Tayşi, Esra, Özdemir, Banu: “Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Karikatür Kullanımı,” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.9, No:19, 2012, s. 241-256.
- Michaels, Sarah: “How Many Languages are There in the World?”, (Çevrimiçi) <https://www.ethnologue.com/guides/how-many-languages>, 30 Kasım 2018.
- Mwanza, David: “The Eclectic Approach to Language Teaching: Its Conceptualisation and Misconceptions,” **International Journal of Humanities Social Sciences and Education**, C.4, No:2, 2017, s. 53-67.
- Nation, Paul: **Learning Vocabulary in Another Language**, Cambridge, Cambridge University Press, 2005.
- Okuyan Yazıcı, Hülya: “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Bir Kültür Aktarımı Aracı Olarak Kalıp Sözlerin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme,” **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.16, No:2, 2012, s. 31-46.

- Ortaçtepe,
Deniz: “Formulaic Language and Conceptual Socialization: The Route to Becoming Nativelike in L2,” **System**, C.41, No:3, 2013, s. 852-865.
- Ozan, Ceyhan,
Köse,
Erdoğan: “Eğitim Programları ve Öğretim Alanındaki Araştırma Eğilimleri,” **Sakarya University Journal of Education**, C.4, No:1, 2014, s. 116-136.
- Özdemir,
Osman: “Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni B1 Seviyesinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Uygulanması Üzerine Bir Çalışma,” **Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi**, No:3, 2012.
- Sağlam, Musa
Yaşar: **Atasözleri – Kaybolan Kültür Mirasımız**, Ankara, Ürün Yayınları, 2004.
- Sağlam, Musa
Yaşar: Türkçedeki Terim Sorunsalı, **Türkbilig**, No:14, 2007, s. 168-176.
- Sakaoğlu,
Saim: **Dîvânü Lûgati’t-Türk’te Türk Halk Edebiyatı (Ders Notları)**, Konya, 2005.
- Schmitt,
Norbert: **Vocabulary in Language Teaching**, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.
- Searle, John: **Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language**, Cambridge, Cambridge University Press, 1969.
- Tağa, Tahir: “Kelime Öğretiminde Hedef Kelimelerin Belirlenmesi,” **Milli Eğitim Dergisi**, C.45, No:210, 2016, s. 163-177.
- Takač, Višnja
Pavičić: **Vocabulary Learning Strategies and Foreign Language Acquisition**, Ontario, Multilingual Matters LTD, 2008.
- Tanın,
Reyhan: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözcük Bilgisi ve Öğretimi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- Thornbury,
Scott: **How to Teach Vocabulary**, Harlow, Longman, 2002.
- Toklu, M.
Osman: **Dilbilime Giriş**, Ankara, Akçağ Basım, 2013.
- Tosun,
Cengiz: “Yabancı Dil Öğretim ve Öğreniminde Eski ve Yeni Yöntemlere Bir Bakış,” **Journal of Arts and Sciences**, No:5, Mayıs 2006, s. 79-87.

- Tosuncuoğlu, İrfan: “İngilizce Kelimelerin Oyunlarla Öğretilmesi”, **Journal of History Culture and Art Research**, C.2, No:4, 2013, s. 140-146.
- Tüm, Gülden: “Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü,” **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C.5, No:4, 2010, s. 663-678.
- Türk Dil Kurumu: ‘Dil’, ‘Söz varlığı’, ‘Terimler’ sözcüklerinin anlamı, (Çevrimiçi) www.tdk.gov.tr, Eylül 2018.
- Türkçe Derlem: “İnşallah sözcüğünün sözlü ve yazılı sıklık değeri,” (Çevrimiçi) <https://v3.tnc.org.tr/written-results>, <https://v3.tnc.org.tr/spoken-results>, Kasım 2018.
- Uçgun, Duygu: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Sözcük Dağarcığını Geliştirme Teknikleri,” **Türklük Bilimi Araştırmaları**, No:20, Mart 2006, s. 217- 227.
- Uçgun, Duygu: “Türkçe ve Türk Kültürü Ders ve Çalışma Kitaplarının Kalıp Sözler Açısından İncelenmesi,” **International Journal of Languages’ Education and Teaching**, 2015, s. 514-533.
- Uğur, Fidan, Azizoğlu Nahide İrem: “Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi,” **Ana Dili Eğitimi Dergisi**, C.4, No:1, 2016, s. 151-166.
- Uzdu Yıldız, Funda: “Sözcük ve Sözcük Öğretimi,” **Yabancılar Türkçe Öğretimi El Kitabı**, Ed. Mustafa Durmuş, Alpaslan Okur, Alpaslan, Ankara, Grafiker Yayınları, 2013, s. 357-364.
- Ülkü, Vural: “Türkçenin Zenginleştirilmesi”, **Dil ve Edebiyat Dergisi**, C.3, No:1, 2006, s. 25-33.
- Ünsal, Gülhanım: “Dil Öğretiminde Kalıp Sözler ve Çevirisi,” **Turkish Studies International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, C.8, No:8, 2013, s. 1383-1394.
- Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, ABC Yayınları, 2003.
- Wray, Alison: **Formulaic Language and the Lexicon**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- Yalçın, Kaan, Şengül, Murat: “Dilin İletişim Süreci İçerisindeki Rolü ve İşlevleri,” **Turkish Studies International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic**, C.2, No:2, 2007, s. 749-769.

- Yavuz,
Nilgün: “Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi için Bir Araç Geliştirme Denemesi,” **Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi**, No:147, 2010, s. 7-21.
- Yeşil, Hülya: “Çocuk Kitaplarındaki Atasözü ve Deyimlerin Önemi,” **I. Ulusal Çocuk Kitaplar Sempozyumu: 20–21 Ocak 2000**, Ed. Sedat Sever, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2000, s. 244–252.,
- Yıldırım, Ali,
Şimşek,
Hasan: **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Yılmaz, Fatih,
Ertürk
Şenden,
Yasemin: “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kalıp Sözlerin Etkinliklerle Öğretimi,” **Asya Öğretim Dergisi**, Kasım 2014, C.2, No:1, s. 53-63.
- Yılmaz, Fatih,
Ertürk
Şenden,
Yasemin: “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: “Babam ve Oğlum Film Örneği”,” **The Journal of Academic Social Science Studies**, No:32, 2015, s. 187-202.
- Zülfikar,
Hamza: **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, Ankara, TDK Yayınları, 1991.
- Zülfikar,
Hamza: “Dünden Bugüne Türkçe,” **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, No:668, 2007, s. 344-350.

EKLER

EK 1: İstanbul Üniversitesi Etik Kurulu Onay Belgesi

Tarih ve Sayı: 14/02/2019-33665

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :35980450-663.05-
Konu :Emine Kübra KOÇ

Sayın Öğr. Gör. Emine Kübra KOÇ

İlgi :15/01/2019 tarihli, 4107 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığımı üstlendiğiniz 2019/42 dosya numaralı "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanabilme Becerisi" başlıklı çalışma Kurulumuzun 04.02.2019 tarih 02 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

EK :
1-Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Doğrulamak İçin:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEACEP418>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Süleyman ARIK Dahili : 10689

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

İlgili makama,

İ.Ü. Yabancı Diller Yüksekokulu İngilizce Hazırlık Biriminden Öğr. Gör. Emine Kübra KOÇ “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Kalıp Sözleri Kullanabilme Becerisi” başlıklı, 2019/42 dosya numaralı 15.01.2019 tarih ve 4107 sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’na başvurmuştur. 04.02.2019 tarihinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişkisi	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Suat GEZGİN	İletişim Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☒ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURTDAS	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PİRİM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E ☐ H ☒	☒ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	

EK 2: İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Araştırma Onayı Belgesi

Tarih ve Sayı: 05/03/2019-46664

★ B E K A E V 4 J M ★

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Yabancı Diller Yüksekokulu Müdürlüğü

Sayı :63448099-702.03-
Konu :Test Çalışmaları

Sayın Öğr. Gör. Emine Kübra KOÇ

İlgi :a) 14/02/2019 tarihli, 33665 sayılı yazı
b) 14/01/2019 tarihli, 10559 sayılı yazı

İlgi sayılı yazınıza istinaden öğrencilere yönelik test uygulaması için Etik Kurul Kararı Yüksekokulumuza ulaşmış olup, Yüksekokulumuzun Türkçe Hazırlık sınıfında eğitim gören B1 seviyesi öğrencilerine bir kalıp söz testi uygulamanız Yüksekokulumuzca uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Mahmut KARAKUŞ
Yüksekokul Müdürü

Doğrulamak İçin:<http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEKAEV4JM>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Muzaffer ÇELİKTEPE Dahili : 26007

İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Müdürlüğü Kırazlı Mescit Sk. No:31 PK: 34116

Süleymaniye/Fatih/İstanbul/Türkiye

Tel : 0212 440 00 00 - 26114 Faks : 0212 514 03 07

e-posta : lang@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : yabancidiller.istanbul.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK 3: Avrupa Dil Portfolyosu'na Göre Karşılıklı Konuşma Becerisi Göstergeleri

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A1 Level – Spoken Interaction

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN INTERACTION

A1 Düzeyi – Karşılıklı Konuşma

KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can ask and answer simple questions on very familiar topics. Bildiğim konular hakkında basit sorular sorup cevap verebilirim.				
I can greet people and introduce my self. İnsanlarla selamlaşabilir ve kendimi tanıtabilirim.				
I can ask and tell the time. saatin kaç olduğunu sorup cevap alabilirim.				
I can talk about numbers. Sayılar hakkında konuşabilirim.				
I can talk about days, dates, months, years and seasons. Günler, tarihler, aylar, yıllar ve mevsimler hakkında konuşabilirim.				
I can talk about rooms and furniture. Evin bölümleri ve eşyaları hakkında konuşabilirim.				
I can ask and answer about someone's job. Birisine mesleği hakkında soru sorabilir ve cevap verebilirim.				
I can ask the prices by pointing at the items. Nesneleri göstererek fiyatlarını sorabilirim.				
I can talk about likes and dislikes. Hoşlandığım ve hoşlanmadığım şeyler hakkında konuşabilirim.				
I can give my opinion on very familiar topics. Bildiğim konularda fikrimi söyleyebilirim.				
I can make daily conversations. Basit günlük konuşmalar yapabilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A2 Level – Spoken Interaction

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN INTERACTION

A2 Düzeyi – Karşılıklı Konuşma

KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can exchange personal information and I can make myself understood in everyday life with gestures. <i>Kişisel bilgilerimi aktarabilirim ve vücut diliyle destekleyerek günlük yaşamda kendimi ifade edebilirim.</i>				
I can greet people and introduce them to each other. <i>İnsanları selamlayabilir, onları birbirlerine tanıtabilirim.</i>				
I can ask for repetition or simplification if I don't understand the question addressed to me and I can reply to slow and clear speech. <i>Bana yöneltilen bir soruyu anlamadığımda, sorunun tekrar edilmesini veya basitleştirilmesini isteyebilirim ve açık ve anlaşılır konuşmalara karşılık verebilirim.</i>				
I can participate in simple telephone conversations. <i>Basit düzeyde telefon görüşmeleri yapabilirim.</i>				
I can ask about and explain current actions. <i>Konuşma anında gerçekleşen olaylar hakkında soru sorabilir ve açıklama yapabilirim.</i>				
I can extend invitations and react to being invited. <i>Davetler yapabilir, davetlere cevap verebilirim.</i>				
I can participate in conversations about future plans, a meeting place, and time and exchange opinions in short sentences. <i>Gelecek planlar, buluşma yeri ve zamanı ilgili konuşmalara katılabilirim ve kısa cümlelerle fikir alışverişi yapabilirim.</i>				
I can express likes and dislikes and ask about them in dialogues. <i>Hoşlandığım ve hoşlanmadığım şeyleri karşılıklı konuşmalarda ifade edebilirim ve bunlar hakkında soru yöneltebilirim.</i>				
I can ask people questions about what they do at work, in free time, and everyday life and answer the questions addressed to me. <i>İnsanlara işlerinde, boş zamanlarında ve günlük yaşantılarında ne yaptıklarını sorabilir, bana yöneltilen bu tür soruları cevaplandırabilirim.</i>				

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can compare and contrast today and past using suggested vocabulary. Bana önerilen kelimeleri kullanarak bugünü ve geçmişini karşılaştırabilirim.				
I can ask and answer requests. Birinden birşey rica edebilir ve benden rica edilen şeylere yanıt verebilirim.				
I can ask for and give directions referring to a map or a plan. Bir harita veya plana bakarak yön tarifi sorabilir veya verebilirim.				
I can ask about what people have and haven't done so far. İnsanlara şu ana kadar ne yapıp yapmadıkları hakkında soru sorabilirim.				
I can talk about health problems, school rules, and environmental problems, try to find solutions by giving advice. Sağlık problemleri, okul kuralları, ve çevresel problemler hakkında konuşabilir, tavsiyeler vererek çözüm bulmaya çalışabilirim.				
I can ask for specific information and make simple transactions in restaurants, shops, post offices or banks (e.g. asking for the price, making purchases, ordering food, sending posts etc.) Restoran, mağaza, postane ya da bankalarda bilgi isteyebilir, basit işlemleri yapabilirim (ör. Fiyat sorma, satın alma, yemek siparişi verme, posta yollama vb.).				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B1 Level – Spoken Interaction

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN INTERACTION

B1 Düzeyi – Karşılıklı Konuşma

KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can deal with most situations likely to arise when making travel arrangements and while travelling. Yolculuk planlarımda ve yolculuk sırasında karşılaşılabileceğim durumlarda derdimi anlatabilirim.				
I can ask for and follow detailed directions. Ayrıntılı yön tarifi isteyebilir ve anlatılanları takip edebilirim.				
I can express and respond to feelings such as surprise, happiness, sadness and interest. Şaşırma, mutluluk, üzüntü ve ilgilenme gibi duyguları ifade edip bunlara karşılık verebilirim.				
I can agree and disagree politely. Bir görüşe katılıp katılmadığımı kibar bir dille ifade edebilirim.				
I can express thoughts on more abstract, cultural topics such as films, books, music etc. Film, kitap ve müzik gibi soyut ve kültürel konularda fikrimi belirtebilirim.				
I can give or ask for personal views in an informal discussion with friends. Samimi bir ortamda yapılan tartışmalarda arkadaşlarıma görüşlerimi belirtebilir veya onların görüşlerini alabilirim.				
I can enter unprepared into conversation of familiar topics, express personal opinions and exchange information on topics which are familiar.(e.g. family, hobby, work, travel...) Aile, hobi, iş ve seyahat gibi aşina olduğum konularda hazırlıksız olarak konuşmaya katılıp fikirlerimi söyleyebilirim.				
I can speak regularly with native speakers. Muntazam bir şekilde ana dili İngilizce olan insanlarla konuşabilirim.				
I can ask for and follow detailed directions. Yön sorup, detaylı yön tarifi verebilirim.				
I can make arrangements such as travel, accommodation, appointments and reservations. Seyahat, kalacak yer, randevu ve rezervasyonları ayarlayabilirim.				
I can order food and drink Yiyecek ve içecek siparişi verebilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B2 Level – Spoken Interaction

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN INTERACTION

B2 Düzeyi – Karşılıklı Konuşma

KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can communicate spontaneously without a great amount of effort. <i>Beklemeden ve çok çaba harcamadan konuşmayı sürdürebilirim .</i>				
I can take part in lengthy conversations, and express my ideas and opinions. <i>Uzun konuşmalarda yer alabilir ve görüş bildirebilirim.</i>				
I can initiate, maintain and end discourse naturally with effective turn-taking. <i>Bir konuşmayı başlatabilir, geliştirebilir ve sonuçlandırabilirim.</i>				
I can express objections, reservations and proposals in discussions with reasons. <i>Tartışmalarda karşıt görüşlerimi, çekincelerimi ve önerilerimi nedenleri ile bildirebilirim.</i>				
I can exchange considerable quantities of detailed factual information on matters within my fields of interest. <i>İlgi alanıma giren bilimsel konularda ayrıntılı bilgi alışverişinde bulunabilirim.</i>				
I can clear up misunderstandings during formal conversations. <i>Resmi konulardaki konuşmalarda yanlış anlaşılmalara giderebilirim.</i>				
I can express my ideas and opinions clearly and precisely, and can present and respond to complex lines of reasoning convincingly. <i>Fikir ve düşüncelerimi net bir şekilde ifade edebilir, ikna edici sebepler sunabilirim.</i>				
I can account for and sustain my opinions in discussion by providing relevant explanations, arguments and comments. <i>Açıklamalarla, görüşlerle ve yorumlarla düşüncelerimi destekleyerek bir tartışmaya katılabilirim.</i>				
I can handle making and receiving phone calls connected with normal job tasks. <i>Sıradan vazifeler ile alakalı telefon görüşmeleri yapabilirim.</i>				
I can ask for and provide instructions and information related to one's direct job and the wider work context. <i>Karşımdakinin işi ile ilgili bilgi alış verişinde bulunabilirim.</i>				

EK 4: Avrupa Dil Portfolyosu'na Göre Üretimsel Konuşma Becerisi Göstergeleri

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A1 Level – Spoken Production

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN PRODUCTION

A1 Düzeyi – Üretimsel Konuşma

ÜRETİMSEL KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can use simple phrases and sentences to describe where I live and people I know. Basit cümleler kullanarak nerede yaşadığımı ve tanıdığım insanları anlatabilirim.				
I can describe rooms and furniture. Odaları ve eşyaları anlatabilirim.				
I can describe someone's physical appearance. Birisinin dış görünüşünü anlatabilirim.				
I can produce simple sentences about the weather , transport and health. Hava durumu, seyahat ve sağlık gibi konularda basit cümleler üretebilirim.				
I can give information about my daily life and my school. Günlük hayatım ve okulum hakkında bilgi verebilirim.				
I can introduce myself and my family. Kendimi ve ailemi tanıtabilirim.				
I can spell words . Kelimleri heceleyebilirim.				
I can say where some objects are. Nesnelerin yerleri hakkında konuşabilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A2 Level – Spoken Production

A2 Düzeyi – Üretimsel Konuşma

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN PRODUCTION

ÜRETİMSSEL KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can describe myself, my family and other people I know. Kendimi, ailemi ve tanıdığım diğer kişileri anlatabilirim.				
I can describe my home and where I live. Evimi ve nerede yaşadığımı anlatabilirim.				
I can describe places and objects in a simple way Yerleri ve nesneleri basit bir şekilde anlatabilirim.				
I can give information about my possessions. Bana ait olan nesneler hakkında bilgi verebilirim.				
I can give information about my educational background and subjects of study. Eğitim özgeçmişim ve okumuş olduğum dersler hakkında bilgi verebilirim.				
I can talk about what I usually do at home, at school and in my free time. Evde, okulda ve boş zamanımda genellikle ne yaptığımı hakkında konuşabilirim.				
I can talk about my hobbies and interests in a simple way. Hobilerim ve ilgi alanlarım hakkında basit bir şekilde konuşabilirim.				
I can talk about what I like or dislike. Sevdiğim ve sevmediğim şeyler hakkında konuşabilirim.				
I can give short, basic descriptions of events and activities. Olay ve aktiviteler hakkında kısa ve basit betimleme yapabilirim.				
I can give short simple descriptions of events or tell a simple story. Olayları basit bir şekilde anlatabilir ya da basit bir hikaye anlatabilirim.				
I can tell the main points about something I have done Yaptığım bir şey hakkında başlıca konuları anlatabilirim.				
I can describe past activities and personal experiences (e.g. last weekend, my last holiday). Geçmiş aktiviteler ve kişisel tecrübelerimi anlatabilirim (örneğin, geçen haftam, son tatilim).				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B1 Level – Spoken Production

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN PRODUCTION

B1 Düzeyi – Üretimsel Konuşma

ÜRETİMSSEL KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can fluently describe any subject which is one of my fields of interest. İlgi alanımda olan herhangi bir konuyu kolaylıkla anlatabilirim.				
I can give detailed information of experiences, describing feelings and reactions. Deneyimlerimi, duygularımı ve verdiğim reaksiyonları da katarak detaylı bir şekilde anlatabilirim.				
I can describe dreams, hopes and ambitions. Rüyalarımı, umut ve isteklerimi anlatabilirim.				
I can describe events real or imagined. Gerçek veya hayali olayları anlatabilirim.				
I can narrate a story. Hikaye anlatabilirim.				
I can briefly give explanations for opinions, plans and actions. Fikirler, planlar ve eylemler hakkında kısaca açıklama yapabilirim.				
I can give a prepared presentation on a familiar topic enough to be followed without difficulty most of the time. Aşina olduğum bir konu hakkında hazırlanarak beni takip edenleri de zorlamadan bir sunum yapabilirim.				
I can fluently describe a variety of subjects within my fields of interest. İlgi alanıma giren konuları akıcı bir şekilde anlatabilirim.				
I can discuss familiar topics in detail. Aşina olduğum konuları ayrıntılı bir şekilde tartışabilirim.				
I can give my opinion and explain advantages and disadvantages of a certain topic. Belli bir konu hakkında fikrimi belirtip, o konunun avantaj ve dezavantajlarından bahsedebilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B2 Level – Spoken Production

PLEASE ASSESS YOUR SPOKEN PRODUCTION

B2 Düzeyi – Üretimsel Konuşma

ÜRETİMSSEL KONUŞMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can give clear, detailed descriptions on a wide range of subjects related to my fields of interest. <i>İlgi alanıma giren birçok konu ile ilgili açık, ayrıntılı ve anlaşılır açıklamalar yapabiliyorum.</i>				
I can construct a chain of reasoned argument, linking my ideas logically. <i>Üzerinde düşünülmüş bir dizin içerisinde, fikirlerimi mantıklı bir şekilde ilişkilendirerek sav oluşturabiliyorum.</i>				
I can explain a viewpoint on a topical issue giving the advantages and disadvantages of various options. <i>Birçok olasılığın olumlu ve olumsuz yönlerini açıklayarak görüş bildirebilirim.</i>				
I can speculate about causes, consequences, hypothetical situations. <i>Sebeplere, sonuçlara ve olası durumlarla ilgili tahminde bulunabilirim.</i>				
I can understand and summarise orally the plot and sequence of events in an extract from a film or play. <i>Tiyatro oyunlarının ya da filmlerin konularını ve olaylar zincirini anlayıp sözlü olarak özetleyebilirim.</i>				
I can understand and summarise orally short extracts from news items, interviews or documentaries containing opinions, argument and discussion. <i>Fikir, sav ve tartışma içeren kısa haberleri, röportajları ve belgeselleri anlayıp sözlü olarak özetleyebilirim.</i>				
I can present a topical issue in a critical manner and weigh up the advantages and disadvantages of various options. <i>Güncel bir olayı eleştirel olarak sunup birçok olasılığın avantaj ve dezavantajlarını değerlendirebilirim.</i>				

EK 5: Avrupa Dil Portfolyosu'na Göre Dinleme Becerisi Göstergeleri

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A1 Level – Writing

PLEASE ASSESS YOUR WRITING

A1 Düzeyi – Yazma

YAZMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can copy words and simple sentences correctly. Kelimeleri ve basit cümleleri doğru bir şekilde kopyalayabilirim.				
I can write sentences and simple phrases about myself, for example where I live and what I do. Kendimle ilgili, örneğin nerede yaşadığım ve ne yaptığım ile ilgili, cümleler ve kısa ifadeler yazabilirim.				
I can fill in a form (my name, address and age). Adım, adresim ve yaşıma içeren formlar doldurabilirim.				
I can write a greeting card, for instance a birthday card. Tebrik kartı, örneğin doğumgünü kartı, yazabilirim.				
I can write a simple note to tell somebody where I am and where we are about to meet. Birisine nerede olduğumu ve nerede buluşacağımızı belirten kısa bir not yazabilirim.				
I can make simple sentences from the given words. Verilen kelimeleri kullanarak basit cümleler kurabilirim.				
I can write sentences correctly at the teacher's dictation. Öğretmenin okuduğu cümleleri doğru bir şekilde yazabilirim.				
I can write a short paragraph, using connectors such as 'and', 'but' and 'then'. 'Ve', 'fakat' ve 'daha sonra' gibi bağlaçlar kullanarak kısa bir paragraf yazabilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

A2 Level – Writing
PLEASE ASSESS YOUR WRITING

A2 Düzeyi – Yazma
YAZMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can take notes about where I am, or where and when to meet somebody. <i>Nerede olduğum, ya da birisiyle buluşma yeri ve zamanı hakkında notlar oluşturabilirim.</i>				
I can take notes about where I am, or where and when to meet somebody. <i>Nerede olduğum, ya da birisiyle buluşma yeri ve zamanı hakkında notlar oluşturabilirim.</i>				
I can write descriptions of people, places or things I know well or which I can imagine. <i>Kişiler, yerler ya da iyi bildiğim veya hayal edebileceğim şeyler hakkında yazabilirim.</i>				
I can write a short letter using simple expressions for greeting, addressing, asking or thanking somebody. <i>Basit ifadeler kullanarak selamlamak, hitap etmek, istekte bulunmak ya da birine teşekkür etmek için kısa bir mektup yazabilirim.</i>				
I can write about aspects of my everyday life in simple phrases and sentences (people, places, job, school, family, hobbies). <i>Basit cümleler kullanarak günlük hayatım hakkında yazabilirim (kişiler, yerler, iş, okul, aile, hobiler).</i>				
I can describe an ongoing event or an activity such as a celebration or a meeting in simple sentences. <i>Devam etmekte olan bir olayı veya kutlama, ya da toplantı gibi bir etkinliği basit cümlelerle anlatabilirim.</i>				
I can write texts about things I like doing or which I am interested in. <i>Yapmayı sevdiğim ya da ilgi duyduğum konularda metinler yazabilirim.</i>				
I can write very short basic descriptions of events, past activities and personal experiences. <i>Olaylar, geçmiş aktiviteler ve kişisel deneyimler hakkında kısa basit metinler yazabilirim.</i>				
I can write short stories using pictures. <i>Resimler kullanarak basit hikayeler yazabilirim.</i>				

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can write simple sentences, connecting them with words such as “and”, “but”, “because”. “ve”, “ama”, “çünkü” gibi bağlaçlar kullanarak basit cümleler yazabilirim.				
I can use the most important connecting words to indicate the chronological order of events (first, then, after that, later). Olayların kronolojik sırasını göstermek için önemli bağlaçları kullanabilirim (önce, sonra, bundan sonra, daha sonra).				
I can fill in a form about my educational background and my specific skills. Eğitim geçmişim ve özel becerilerim hakkında bir formu doldurabilirim.				
I can write a simple biography/story about people. Kişilerle ilgili basit bir biyografi/hikaye yazabilirim.				
I can briefly write about my plans or predictions. Planlarım veya tahminlerim hakkında kısaca yazabilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B1 Level – Writing
PLEASE ASSESS YOUR WRITING

B1 Düzeyi – Yazma
YAZMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can write about my feelings such as sadness, happiness, interest and sympathy. Üzüntü, mutluluk, ilgi ve sempati gibi duygularım hakkında yazabilirim.				
I can write a formal text about an incident or a meeting by using linkers such as or, but, and, so, yet, if, unless, when, and because . Bağlaçlar (or, but, and, so, yet, if, unless, when, ve because) kullanarak bir olay ya da toplantı hakkında resmi bir yazı yazabilirim.				
I can write a report on other people's experiences and can reflect their feelings. Diğer insanların deneyimlerini rapor edebilir ve duygularını yansıtabilirim.				
I can write a review on the plot of a film or a novel. Bir filmin ya da romanın konusu hakkındaki düşüncelerimi ve yorumlarımı yazabilirim.				
I can take notes on a topical issue or a subject which interests me. Güncel olan ya da beni ilgilendiren bir konu hakkındaki sunularda not tutabilirim.				
I can rewrite a story by adding different perspectives or write a different ending for the story. Bir hikayeyi farklı bakış açılarıyla ilaveler yaparak yeniden yazabilir ya da hikayeye farklı bir son yazabilirim.				
I can write a simple text on a range of topics related to my everyday life such as family, hobbies and interests, travel, and current events Aile, hobilerim, ve ilgi alanlarım, seyahat ve güncel olaylar gibi günlük hayatımla ilgili konularda basit bir metin yazabilirim.				
I can write announcements or simple texts about events or on my personal experiences for a magazine, a blog or a bulletin board. Bir dergi, blog ya da duvar panosuna olaylar ya da kişisel deneyimlerimle ilgili basit metinler ya da duyurular yazabilirim.				
I can write a reply to advertisements about vacations, training activities or courses, and can ask for more specific information about them. Seyahat, eğitim ya da kurs etkinliği ilanlarına cevap yazabilir ya da bu ilanlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi isteyebilirim.				

Please write the date of your evaluation and put a tick ☒ in the box which is suitable for you.
Lütfen değerlendirme tarihini yazarak sizin için uygun olan kutuyu ☒ işaretleyiniz.

B2 Level – Writing
PLEASE ASSESS YOUR WRITING

B2 Düzeyi – Yazma
YAZMA BECERİNİZİ DEĞERLENDİRİNİZ

DESCRIPTORS / GÖSTERGELER	I want to learn Öğrenmek istiyorum	With difficulty Zorlanarak	With little help Biraz Yardımla	Easily Kolaylıkla
	DATE	DATE	DATE	DATE
I can write about events and real or fictional experiences in a detailed and easily readable way. <i>Olaylar ve gerçek ya da gerçek dışı deneyimlerle ilgili detaylı ve kolay okunabilen metinler yazabilirim.</i>				
I can write clear and detailed texts (abstracts, reviews, reports or texts of presentations) on various topics related to my field of interest. <i>İlgi alanıma giren çeşitli konularda (özet, rapor veya sunum) anlaşılır ve detaylı metinler yazabilirim.</i>				
I can write an essay which develops an argument, giving reasons to support or negate a point of view and explaining the advantages and disadvantages. <i>Bir fikrin lehine veya aleyhine sebepler göstererek, avantaj ve dezavantajlarını açıklayarak bir tartışma konusu hakkında yazı yazabilirim.</i>				
I can write summaries of articles on topics of general interest or summarise information from different sources and media. <i>Genel bir konu ile ilgili bir makalenin özetini yazabilir veya çeşitli kaynaklardan ve medyadan gelen bilgileri yazılı olarak özetleyebilirim.</i>				
I can write formal letters and e-mails. <i>Resmi mektup ve e-postalar yazabilirim.</i>				
I can express, in a personal letter or message, different feelings and attitudes and can report the news of the day making clear what – in my opinion – are the important aspects of an event. <i>Bir mektupta veya mesajda, farklı duygu ve tavırları ve olayların önemli noktalarını kendi fikrimce açıklayarak aktarabilirim.</i>				
I can write a short review of a film or a book. <i>Bir filmin ya da kitabın kısa bir özetini (eleştirisini) yazabilirim.</i>				
I can write letters on topics within my area of interest and expressing facts and opinions clearly. <i>Gerçekleri ve düşünceleri açıkça ifade ederek ilgi alanıma giren konularla bağlantılı mektuplar yazabilirim.</i>				

EK 6: Kalıp Söz Testi

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen sevgili katılımcılar,

Bu test İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı Yüksek Lisans programı kapsamında yürütülen tezin bir parçasıdır. Test B1 seviyesi öğrencilerinin kalıp sözlere dair bilgisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Lütfen soruları dikkatlice cevaplayınız. Sizden alınan bilgiler sadece tez kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkürler.

Öğr. Gör. Emine Kübra KOÇ

İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu
ekubrakoc@istanbul.edu.tr

Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Yaşınız: ☐ 16-20 ☐ 21-25 ☐ 26-30 ☐ 30 +
3. Eğitim Durumunuz: ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora
4. Ne kadar süredir Türkiye’desiniz? ☐ 1-6 ay ☐ 7-12 ay ☐ + 1 yıl

Bölüm 1

Aşağıdaki okuma metninde geçen kalıp sözlerin altını örnekteki gibi çiziniz.

Yarın bayram ve birçok insan için bayramlar çok önemlidir. Bayramlarda bütün aileler bir araya gelir, bir sürü hazırlık yapılır, yemekler ve tatlılar hazırlanır, akrabalar birbirlerini ziyaret eder ve herkes güzel zaman geçirir. Şimdi insanlara bayram hakkında ne düşündüklerini soruyoruz.

“Ah nerede o eski bayramlar? Geçmişte bayram ziyaretleri çok kalabalıktı, şimdi herkes tatile gidiyor. Artık kimse bayramları önemsemiyor. Hayat işte.”

“Bayramları çok seviyorum çünkü bir sürü şeker yiyebiliyorum. Komşularımızın kapılarına vuruyorum ve iyi bayramlar diyorum. Onlar da bana şeker veya para veriyor. Komşularımıza teşekkür ederim.”

“Bayramları seviyorum çünkü geniş ailemle birlikteyim ve onlarla eğleniyorum. Herkesin bayramı kutlu olsun.”

“Ben Amerikalıyım bu yüzden Türkiye’de bayram kutlamak benim için güzel bir şey. Buradaki bayramları seviyorum. Büyüklerimin ellerinden, küçüklerimin gözlerinden öpüyorum.”

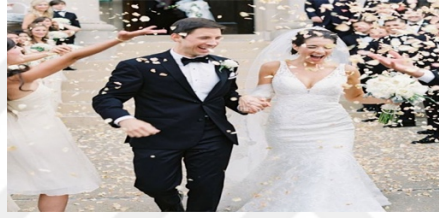
“Bayramlar tabii ki çok önemli. Akrabalarımız ve arkadaşlarımızla bir araya geliyoruz, sohbet ediyoruz, eğleniyoruz. İnşallah bayramlarımızı hep beraber kutlayacağız.”

Bölüm 2

Aşağıdaki kalıp sözler ile onlara uygun resimleri eşleştiriniz.

- a. Uğurlar olsun!
- b. Rastgele!
- c. Laf aramızda!

- d. Başarılar dilerim.
- e. Gözüm görmesin seni!
- f. *Allah bir yastıkta kocatsın.*

Bölüm 3

Aşağıda kalıp sözler ve onlara ait tanımlar yer almaktadır. Kalıp sözleri ve tanımlarını eşleştiriniz.

a. Sıhhatler olsun! _____	f. Kısmet değilmiş. _____
b. Zahmet olmazsa! _____	g. Bana müsaade! _____
c. Gözün aydın! _____	h. Hayrola? _____
d. Bana ne yahu! _____	i. Canın sağ olsun! _____
e. Allah rahatlık versin! _____	j. Aferin! _____

1. Bir olay olumsuz sonuçlanır ve bunun için üzölmeye gerek yoktur. Bu durum için bir söz söyleriz.
2. Bir kişi yatmaya gider ve ona rahat uyuması için bir söz söyleriz.
3. Bir yerden ayrılıyorruz ve izin istemek için bir söz söyleriz.
4. Bir kişiden ona yorgunluk ve sıkıntı vermeyecek bir şeyi yapmasını isteriz ve ona bunun için bir söz söyleriz.
5. Bir kişinin istediği veya sevineceği bir şey olur ve o kişiyi tebrik etmek için bir söz söyleriz.
6. Bir iş veya kişi ile ilgilenmeyiz, onu umursamayız ve bunun için bir söz söyleriz.
7. Bir kişi bir şey ister ama olmaz, o kişi kendisini teselli etmek için bir söz söyler.
8. Bir kişi bir işi başarıyla yapar ve onu kutlamak için bir söz söyleriz.
9. Bazı olayları merak ederiz ve *ne var, ne oluyor* gibi bir söz söyleriz.
10. Bir kişi banyodan yeni çıkar veya tıraş olur, ona sağlıklı olması ve temiz halinin devam etmesi için bir söz söyleriz.

Bölüm 4

Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Cümleleri kutucuktaki en uygun kalıp söz ile tamamlayınız.

• Üzme tatlı canını!	• Daha neler ...
• Darısı başına!	• Yazıklar olsun!
• Senden bir şey olmaz!	• Bir yaşıma daha girdim!
• Ne yazık ki ...	• Size layık değil ama ...
• Büyümüş de küçülmüş!	• Bir şey olmaz.

1. Kız kardeşim evlendi. Artık etrafımdaki insanlar sürekli _____ diyorlar.
2. A: Doğum gününüz kutlu olsun. _____.
B: Ne gerek vardı? Teşekkür ederim.
3. Sevdiğim iki arkadaşım birbirlerinden nefret ediyorlardı ama bugün onları beraber gördüm. Bu duruma inanamıyorum, çok şaşırdım. _____.
4. A: Matematik sınavından çok düşük bir not aldım.
B: Sakın _____. Final sınavı için daha çok çalışırsın.
5. Henüz 7 yaşında ama şunun sözlerine bakın. Çok bilmiş bir çocuk, _____.
6. İstanbul'da devamlı bir çöp sorunu var ama _____ kimse bu durumu umursamıyor.
7. A: Çok ilginç bir şey öğrendim. Çalışmak savaşmaktan daha fazla insan öldürüyormuş.
B: _____! Sanmıyorum.
8. En yakın arkadaşım benim hakkımda dedikodu yapıyormuş. Çok üzıldüm. Ondan bunu beklemezdim, çok üzgünüm. _____.
9. Bir telefon uygulaması geliştirdim ve şirket patronlarıyla görüştim. Onlar uygulamayı beğenmediler ve "Bu fikir çok kötü, _____" dediler. Ben asla pes etmedim ve bugün o uygulama çok popüler.
10. A: Bu aralar çok sağlıksız besleniyorsun ve az uyuyorsun.
B: _____. Ben hep böyleyim ve iyiyim.

Bölüm 5

Aşağıdaki diyalogları tamamlayınız. Doğru cevabı işaretleyiniz.

1. **Eylem Hanım:** Oğlum Çağan yıllarca yurtdışında yaşadı fakat yarın eve dönüyor.

Fatma Hanım: _____. Sonunda burada yaşayacak.

- a. Gözün aydın
- b. İyi günler
- c. Bol şanslar
- d. Nice yıllara

2. **Mustafa:** Sana harika bir haberim var. Sınavdan en yüksek notu sen almışsın.

Can: Ne güzel haber. _____.

- a. Ya hep ya hiç
- b. Bir varmış bir yokmuş
- c. Neden olmasın
- d. Dile benden ne dilersen

3. **Öğretmen:** Enes, _____ kapıyı açabilir misin?

Öğrenci: Tabii ki öğretmenim.

- a. özür dilerim
- b. zahmet olmazsa
- c. bana ne yahu
- d. çok sağ ol

4. **Gülsüm:** Bu siyah pantolonu almayı düşünüyorum. Sen ne dersin?

Burcu: Çok güzel ama _____ başka bir renk seçerdim.

- a. güle güle kullan
- b. ben de
- c. senin yerinde olsam
- d. nasıl istersen

Bölüm 6

Aşağıda verilen durumlarda ne söylersiniz?

1. Sınıf arkadaşınız kitaplarınızı yere düşürdü ve sizden özür diliyor. Bu durumda ona ne söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Türkçe öğretmeninizin doğum günü. Bu durumda ona ne söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

3. Bir arkadaşınız final sınavına girecek. Bu durumda ona ne söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

4. Bir arkadaşınızın akrabası vefat etti. Bu durumda ona ne söylersiniz?

.....

.....

.....

.....

Bölüm 7

Aşağıdaki kutucuktan en az 4 tane kalıp söz seçiniz. Seçtiğiniz kalıp sözlerle bir paragraf yazınız.

- Kolay gelsin.
- Neden olmasın?
- Senin yerinde olsam
- Aman sen de.
- Mutlu yıllar.
- Olmazsa olmaz
- Tebrikler.
- Tekrar bekleriz
- Yolunuz açık olsun.
- İyilik sağlık

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. At the top, there is a decorative header area featuring a repeating geometric pattern of light gray triangles and parallelograms. Below this pattern, the page is filled with evenly spaced horizontal black lines, providing a template for writing or drawing. The lines are consistent in length and spacing throughout the page.